

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Eliška Brzkovská

**Die Linke: vývoj, ideologie a postavení
v politickém systému SRN**

Diplomová práce

Praha 2017

Autor práce: **Eliška Brzkovská**

Vedoucí práce: **Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

BRZKOVSKÁ, Eliška. *Die Linke: vznik, ideologie a postavení v politickém systému SRN*. Praha, 2017. 104 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá německou politickou stranou Die Linke (Levice). Ta vznikla v roce 2007 sloučením dvou odlišných subjektů, a to Linkspartei.PDS, navazující na vládnoucí stranu režimu bývalé NDR, a WASG, složené ze západoněmeckých aktivistů a bývalých členů sociální demokracie. V úvodních částech práce jsou nejprve vymezeny základní pojmy a následně je představena stručná historie stran předcházejících Die Linke. Dále se práce zabývá samotným procesem sloučení a důvody, které k němu strany vedly. Následující části práce se zabývají tím, jak se dvojí historie strany projevuje na stranické organizaci, jejím programu a elektorátu. Stranické programy jsou využity i k analýze pro stranu klíčových programových bodů a jejich vývoje v čase. Zkoumána je také stranická ideologie. Práce se věnuje i současné pozici Die Linke v německém politickém systému, a to z hlediska jak volebních výsledků a voličů, tak i vztahů k ostatním stranám.

Abstract

This thesis deals with the German political party „Die Linke“ (The Left). Die Linke was founded in 2007 by merging two different parties, namely Linkspartei.PDS, which was preceded by the ruling party of the GDR, and WASG, composed of West German activists and former party members of the Social Democratic Party. The opening parts contain definitions of basic terminology and a brief history of parties preceding Die Linke. The following sections deal with how the dual history of the party reflects in its organisation, its program and electorate. The party programs are also used to analyze its

key program points and their evolution over time. The party's ideology is also examined. This thesis also deals with the current position of Die Linke within the German party system, in terms of both the voters and election results, and relations with other relevant parties.

Klíčová slova

Německo, strana Levice, krajní levice, populismus, demokratický socialismus

Keywords

Germany, Left party, far left, populism, democratic socialism

Rozsah práce: 183 839 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 6. 1. 2017

Eliška Brzkovská

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce za cenné připomínky a studentům vídeňských a berlínských politologických oborů za pomoc při získávání odborné literatury.

**Institut politologických studií
Teze diplomové práce**

**Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií**

Projekt diplomové práce

Die Linke:

vývoj, ideologie a postavení v politickém systému SRN

(The Left Party and its development, ideology and position in the political system of the Federal Republic of Germany)

Řešitelka: Bc. Eliška Brzkovská

Vedoucí práce: Mgr. et M.A. Jan Charvát, Ph.D.

Datum a podpis řešitelky:

Datum a podpis vedoucího práce:

Náplň práce

Diplomová práce se zabývá tématem německé krajně levicové politické strany Die Linke (Levice), která vznikla v červnu 2007 sloučením postkomunistické strany Die Linkspartei.PDS a strany WASG, odštěpené od Sociálnědemokratické strany Německa. Práce je případovou studií, v jejíž úvodní části budou vymezeny základní pojmy související s problematikou Die Linke (extremismus, populismus, levice, krajní levice atd.). V další části práce se budu věnovat nastínění historických kořenů strany, tedy historii politických subjektů, které straně předcházely. Dále budu zkoumat proces sloučení WASG a Die Linkspartei.PDS, zejména se zaměřím na problematiku předchozího geografického rozdělení elektorátu na východ a západ. Zatímco Die Linkspartei.PDS získávala hlasy zejména v zemích bývalé NDR, základna WASG byla v západní části federace. Zkoumat tedy budu důvody, které obě strany vedly ke sloučení, nakolik si byly programově a ideologicky blízké a nakolik mohlo jít spíše jen o politický pragmatismus. Analýzou volebních programů stran před a po sloučení budu zjišťovat, zda některé z uskupení muselo po sjednocení programově ustoupit. Zabývat se budu i tím, zda se štěpení na východ a západ ve straně projevuje i po sloučení a pokud ano, tak jakým způsobem. Dále budu zkoumat programové cíle strany a související stranickou ideologii. Obsahovou analýzu programů strany využiji také k vymezení těch bodů programu, které strana považuje za klíčové. Zároveň se pokusím zjistit, zda se během své existence strana některých částí programu v souvislosti s veřejným míněním německých občanů zbavovala, nebo je pozměňovala. V další části práce se budu zabývat tím, jaké je současné postavení Die Linke v německém politickém systému, a to z hlediska jak volebních výsledků, tak vztahů v ostatním důležitém politickém subjektům a možností případných koalic s nimi. Zároveň se budu věnovat i problematice elektorátu strany. Zkoumat budu nejen to, kde stranu lidé nejvíce volí, ale i kdo je pravděpodobně typickým voličem Die Linke, zda je strana úspěšná u mladých (prvovoličů) a jaká je fluktuace voličů mezi Die Linke a ostatními stranami německého politického systému.

Hlavními výzkumné otázky tedy budou následující: Jaké byly pohnutky vedoucí WASG a Die Linkspartei.PDS ke sloučení a jakým způsobem se toto sloučení projevilo na programu, organizaci a elektorátu Die Linke? Které programové body jsou pro Die Linke klíčové a jakým způsobem se v průběhu existence strany proměňovaly její

volební programy? Jaké je postavení Die Linke v německém politickém systému, kdo jsou potenciální koaliční partneři, proti komu se strana vymezuje? Jaký je profil voliče Die Linke, voličská fluktuace a popularita strany mezi mladými voliči?

Předběžná osnova práce

- 1) Úvod
- 2) Vymezení terminologie
- 3) Historické kořeny
- 4) Die Linke
 - a) Vznik strany
 - b) Organizační struktura
 - c) Stranická ideologie
 - d) Program
- 5) Postavení v německém politickém systému
 - a) Volební výsledky
 - b) Voliči
 - c) Vztah k ostatním stranám
- 6) Závěr

Předběžný seznam literatury

Monografie

- Dovermann, Ulrich (2011). *Linksextremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn: BpB.
- Fiala, Petr (1994). *Politický systém Spolkové republiky Německo*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- Fülberth, Georg (2008). *Doch wenn sich die Dinge ändern. Die Linke*. Köln: Papyrosa.
- Green, Simon; Hough, Dan; Miskimmon, Alistair (2011): *The Politics of the New Germany*. Vyd. 2. London: Routledge.
- Hoff, Benjamin-Immanuel (2014): *Die Linke: Partei neuen Typs? Milieus - Strömungen - Parteireform*. Hamburg: VSA Verlag.
- Hough, Dan; Koß, Michael; Olsen, Jonathan (2007). *The Left Party in Contemporary German Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Moravcová, Dagmar; Plechanovová, Běla; Kreidl, Jan (2000). *Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.
- Niedermayer, Oskar (2014): *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2013*. Hamburg: VSA Verlag.
- Novotný, Lukáš (2014). *Spolková republika Německo*. Praha, Ústí nad Labem: Libri.
- Patton, David F. (2011): *Out of the East: From PDS to Left Party in Unified Germany*. New York: State University of New York Press.
- Pfahl-Traughber, Armin (2014): *Linksextremismus in Deutschland: Eine kritische Bestandaufnahme*. Wiesbaden: Springer VS.
- Strmiska, Maxmilián et al. (2005). *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál.

Odborné články

- Coffé, Hilde; Plassa, Rebecca (2010): Party Policy Position of Die Linke: A Continuation of the PDS? *Party Politics*, Vol. 16, No. 6, pp. 721-735.
- Elo, Kimmo (2008): The Left Party and the Long-Term Developments of the German Party System. *German Politics and Society*, Vol. 26, No. 3, pp. 50-68.
- Hough, Dan; Koß, Michael (2009): Populism Personified or Reinvigorated Reformers? The German Left Party in 2009 and Beyond. *German Politics and Society*, Vol. 27, No. 2, pp. 76-91.
- March, Luke; Mudde, Cas (2005). What's Left of Radical Left? The European Radical Left after 1989: Decline and Mutation. *Comparative European Politics*, Vol. 3, No. 1, pp. 23-49.
- Mudde, Cas (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, Vol. 39, No. 4, pp. 542-563.
- Nachtwey, Oliver; Spier, Tim (2007): Political Opportunity Structures and the Success of the German Left Party in 2005. *Debatte: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, Vol. 15, No. 2, pp. 123-154.
- Solty, Ingar (2008). The Historic Significance of the New German Left Party. *Socialism and Democracy*, Vol. 22, No. 1, pp. 1-34.
- Solty, Ingar (2007). Transformation des deutschen Parteiensystems und europäische historische Verantwortung der Linkspartei. *Das Argument 271*, Vol. 49, No. 3, pp. 329-347.

Další zdroje

Internetové stránky Die Linke: <http://www.die-linke.de/>

Klíčové programové body Die Linke z kongresu WASG a Linkspartei.PDS v Dortmundu (2007), dostupné z WWW: http://die-linke.de/fileadmin/download/international/programmatic_points.pdf

Volební programy Die Linke, WASG a PDS

Obsah

1. Úvod.....	2
2. Vymezení terminologie.....	5
2.1 Extremismus.....	5
2.2 Radikalismus.....	7
2.3 Levicový extremismus.....	8
2.4 Populismus.....	10
3. Historické kořeny Die Linke.....	12
3.1 Od počátků německého dělnického hnutí ke vzniku SPD.....	12
3.2 Vznik KPD a světové války.....	13
3.3 Jednotná socialistická strana Německa (SED).....	14
3.4 Strana demokratického socialismu (PDS).....	17
4. Die Linke.....	25
4.1 Vznik strany.....	25
4.2 Organizační struktura.....	31
4.3 Stranická ideologie.....	40
4.3.1 Teorie stranických rodin.....	40
4.3.1.1 Die Linke a rodina krajní levice.....	42
4.3.2 Die Linke a levicový extremismus.....	43
4.3.3 Die Linke a populismus.....	48
4.3.4 Demokratický socialismus.....	50
4.4 Program.....	51
4.4.1 Hospodářská politika.....	52
4.4.2 Práce.....	55
4.4.3 Sociální věci a zdravotnictví.....	57
4.4.4 Zahraniční politika.....	59
4.4.5 Rovnoprávnost.....	61
4.4.6 Životní prostředí.....	63
4.4.7 Východní Německo.....	64
4.4.8 Vzdělání, věda a informace.....	65
4.4.9 Migrační krize.....	67
5. Postavení v německém politickém systému.....	72
5.1 Volební výsledky.....	72
5.2 Voliči.....	78
5.3 Vztah k ostatním stranám.....	81
Závěr.....	89
Summary.....	92
Použité zdroje.....	93

1. Úvod

Tématem mé diplomové práce je německá politická strana Die Linke, její vznik a vývoj, ideologie a postavení v politickém systému Spolkové republiky Německo. Zatímco krajně pravicovým stranám a uskupením se věnuje většina prací se zaměřením na problematiku extremismu, opačný pól politického spektra bývá opomíjen. Zaměřila jsem se proto na krajně levicovou stranu, působící u našich sousedů. Právě německý prostor byl zvolen proto, že díky znalosti jazyka mohu plně využívat primární zdroje a domácí literaturu věnující se tématu.

Z hlediska svého vzniku představuje Die Linke zajímavý případ. Vznikla v červnu roku 2007, a to spojením dvou odlišných subjektů, každého z jiné části Německa. Na jedné straně šlo o Linkspartei.PDS, nástupkyni vládnoucí strany bývalé NDR. Druhým aktérem byla západoněmecká WASG, tvořená zejména odboráři a bývalými členy sociální demokracie, která vznikla v roce 2005. Vzhledem k těmto okolnostem bude hlavním cílem práce zkoumat, v jakých oblastech, jakým způsobem a v jaké intenzitě se v Die Linke objevuje rozdělení na východ a západ. Cílem první části práce bude zanalyzovat vznik Die Linke, její organizační strukturu, ideologický a programový profil. Cílem druhé části práce pak bude přiblížit pozici Die Linke v německém politickém systému, a to z hlediska jak volebních výsledků a elektorátu, tak vztahů k ostatním politickým stranám.

Práce je případovou studií, v jejíž úvodní části objasním základní termíny spojené s problematikou Die Linke, a to extremismus, radikalismus, levicový extremismus a populismus. Nejedná se přitom o vyčerpávající výklad těchto pojmů, ale o charakteristiku v rozsahu potřebném pro orientaci v této práci. V další části práce se budu věnovat historickým kořenům strany, tedy vzniku a vývoji politických subjektů, které straně předcházely.

Následně se budu zabývat samotným procesem sloučení LP.PDS a WASG. Zkoumat budu důvody, které obě strany vedly ke sloučení, nakolik si byly programově a ideologicky blízké a nakolik mohlo jít spíše o politický pragmatismus, spojený se specifickou pozicí stran v nových a starých spolkových zemích. Dále se budu zabývat i tím, zda se ono štěpení na východ a západ projevuje ve stranické organizaci i po sloučení a pokud ano, jakým způsobem. Zkoumat budu i stranickou ideologii a programy, přičemž k ideově-programové klasifikaci strany využiji teorii stranických

rodin. Analýzou stranických programů Die Linke i předcházejících subjektů budu zjišťovat, zda a kde museli aktéři po sjednocení programově ustoupit. Obsahovou analýzu programů Die Linke využiji také k vymezení programových bodů, které strana považuje za klíčové. Zároveň se pokusím zjistit, zda se strana během své existence některých částí programu v souvislosti s veřejným míněním německých občanů zbavovala, případně je pozměňovala.

Dále budu zkoumat postavení Die Linke v německém politickém systému. K tomu využiji analýzu jejích volebních výsledků a elektorátu, poté se budu zabývat i vztahům k ostatním relevantním politickým subjektům. Odpovídat budu přitom nejen na to, kde strana dosahuje dobrých volebních zisků. Věnovat se budu i tomu, kdo stranu volí, tedy profilu elektorátu Die Linke. Zároveň i v těchto oblastech budu hledat rozdíly mezi Die Linke na východě a na západě. Kromě toho budu také zjišťovat, jaká je voličská fluktuace mezi Die Linke a ostatními stranami, a zda je strana úspěšná u mladých (prvovoličů). Zkoumat budu jak existující a možné koalice s jinými stranami, tak i to, proti komu se Die Linke naopak ostře vymezuje.

Oproti původním tezím jsem se po dohodě s vedoucím práce rozhodla zpřesnit jednu z výzkumných otázek. Přestože z textu tezí je patrné, že hodlám zkoumat, zda strana nějakým způsobem měnila své programy v souvislosti s veřejným míněním, související výzkumná otázka byla zformulována příliš vágně, a mohla by tak být zavádějící.

Hlavní výzkumné otázky tedy budou následující:

Jaké byly pohnutky vedoucí WASG a Die Linkspartei.PDS ke sloučení a jakým způsobem se toto sloučení projevilo na programu, organizaci a elektorátu Die Linke?

Které programové body jsou pro Die Linke klíčové a docházelo v průběhu existence v programech strany ke změnám, zejména v souvislosti se změnami veřejného mínění?

Jaké je postavení Die Linke v německém politickém systému, kdo jsou potenciální koaliční partneři, proti komu se strana vymezuje?

Jaký je profil voliče Die Linke, voličská fluktuace a popularita strany mezi mladými voliči?

Kromě odborných článků a literatury, a to jak české, tak světové (v tomto případě zejména německé), ve své práci využiji i primární stranické zdroje. Zkoumat budu internetové stránky Die Linke, stranické a volební programy Die Linke a programy dřívějších uskupení, zejména PDS a WASG. V práci využiji i data z databází

celostátních a zemských volebních výsledků. Zároveň se pokusím zjistit, zda se strana během své existence některých částí programu v souvislosti s veřejným míněním německých občanů zbavovala, případně je pozměňovala. V případě dění z několika posledních let budu kvůli nedostatku existující literatury získávat informace zejména z internetových stránek německého tisku. Pro získání dodatečných informací jsem kontaktovala zástupce Die Linke.

2. Vymezení terminologie

2.1 Extremismus

Pojem extremismus je v současné době velmi často používaný, ovšem neexistuje žádná jeho univerzálně platná definice. Samotné slovo extrém pochází z latiny a jeho význam je „nejvzdálenější“ nebo „nejkrajnější“. V politické teorii tak lze předpokládat, že jde o pozici nejvíce vzdálenou od pomyslného politického středu.¹ Z toho vyplývá, že extremismus nelze vymezovat jako pojem sám o sobě, ale je třeba ho k něčemu vztahovat, ať už k jinému termínu, nebo hodnotě.² Extremista by pak měl být člověk s nejzazším, krajním, přemrštěným, případně výstředním postojem, uvažováním, či jednáním. Takové vymezení je ovšem příliš široké.³ Podle Chmelíka pojmem extremismus lidé v běžné mluvě označují činnost, která je nenormální, neslušná, nebezpečná a kterou nelze tolerovat, zejména pokud je spojena s jejich ideovými protivníky. Problém tohoto vymezení ovšem spočívá v tom, že vychází z ryze subjektivního úsudku, co ještě lze a co už nelze tolerovat.⁴ Obecně není možné jasně a objektivně určit hranici mezi extrémem a normalitou.⁵

Dalším úskalím pak je účelovost označení extrémista a jeho snadná zneužitelnost. Tento pojem je ve společnosti vnímán negativně až pejorativně. Etablovaným stranám tak může sloužit jako prostředek k diskvalifikaci politického soupeře. K tomu může docházet nejen přiřazením hanlivé „nálepky“, ale i faktickým vyloučením politicky nepohodlných stran z politického boje, a to jejich zakázáním jako stran extrémních.⁶ Charvát jako příklad uvádí předvolební výzvy k eliminaci komunistické strany, které jsou ale ihned po volbách vystřídány tichou spoluprací. Volnému nakládání s pojmem extremismus za účelem diskvalifikace soupeře pak navíc nahrává právě neexistence obecně uznávané definice.⁷ Vzhledem k hanlivému zabarvení slova extremismus se stává, že skupiny, označované jako extremistické, se k tomuto označení samy nehlásí, nebo se proti němu dokonce pohoršeně ohrazují. Nechtějí být zařazovány do stejné

¹ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, s. 9. ISBN 978-80-7367-098-6.

² PFAHL-TRAUGHER, Armin. *Linksextremismus in Deutschland: eine kritische Bestandsaufnahme*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2015, s. 15. ISBN 978-3-8389-0569-3.

³ DANICS, Štefan. *Extremismus*. Praha: Triton, 2003, s. 10. ISBN 80-7254-454-3.

⁴ CHMELÍK, Jan. *Extremismus*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 9. ISBN 978-80-7380-376-6.

⁵ Tamtéž, s. 14.

⁶ DANICS, Štefan. *Extremismus*, s. 12-13.

⁷ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*, s. 10.

kategorie, jako například jejich političtí soupeři, nebo další skupiny, které i jiní extremisté považují za nepřijatelné.⁸

I přes tyto problémy, které s sebou pojem extremismus přináší, je velmi frekventovaný. Jeho vágnost je v tomto případě pro jisté účely přínosem. Danics hovoří o využití extremismu jako „sběrného“ či úředního pojmu. Jelikož ve většině zemí Evropské unie neexistuje pro tento pojem právní definice, dají se do něj obsáhnout všechny projevy, formy uvažování, nebo jednání, které vybočují z legálního rámce a v demokratickém státě působí protiústavně. Tímto ovšem dochází k dalšímu rozměňování pojmu, který tak zahrnuje i nepolitické extrémní jevy, jako jsou například náboženské sekty, hooligans, squatteři, nebo dokonce graffiti.⁹

Fakt, že za extremismus lze označit všechny ideologie, vystupující proti stávajícímu režimu, vyhovuje i médiím. Pro účely obecného zpravodajství je totiž jednodušší využít obecné, zastřešující označení, než vysvětlovat pozici jednotlivých skupin a rozdíly mezi nimi.¹⁰

Různé státní instituce používají své vlastní definice. Pro účely práce je vhodné využít vymezení z německého prostředí. Spolkové ministerstvo vnitra považuje za extremistické takové jednání, které odmítá demokratický právní stát, společně s jeho základními pravidly a hodnotami, a snaží se zrušit demokratický základní pořádek a nahradit ho pořádkem zformovaným podle své příslušné představy. K dosažení vlastních cílů přitom extremismus často jakožto vhodný prostředek schvaluje, propaguje, nebo přímo praktikuje násilí. Dále ministerstvo za extremistické označuje jednání, které použitím síly nebo k němu mířícím přípravným jednáním ohrožuje vnější zájmy Spolkové republiky, případně je zaměřeno proti myšlenkám mezinárodního porozumění, zejména proti mírovému soužití národů. Extremisté se také vymezují proti základním lidským právům konkretizovaným v německé ústavě, například právu člověka na život a osobní rozvoj, nebo proti jiným základním principům svobodného demokratického základního pořádku, jako je například svrchovanost lidu, nebo nezávislé soudnictví.¹¹

⁸ CHMELÍK, Jan. *Extremismus*, s. 14.

⁹ DANICS, Štefan. *Extremismus*, s. 13.

¹⁰ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*, s. 11.

¹¹ Extremismusbekämpfung. Bundesministerium des Innern [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: http://www.bmi.bund.de/DE/Themen/Sicherheit/Extremismusbekaempfung/extremismusbekaempfung_node.html

Obdobně chápou pojem extremismus i němečtí politologové Backes a Jesse, podle kterých je antitezí k pojmu demokracie. Do kategorie politického extremismu zařazují různé postoje a snahy, které odmítají demokratický ústavní stát, jeho základní hodnoty a pravidla.¹² Takovéto negativní vymezení extremismu sice podle Backese umožňuje jasné odlišení demokracie a politického extremismu, ale zastřešuje tak všechny extremistické fenomény, aniž by rozlišovalo jejich pestré spektrum.¹³ Zároveň budí dojem, že politický extremismus je sekundární jev, jehož existence je odvozená od demokratického ústavního státu.¹⁴ Ve výsledku takovéto vymezení nevysvětluje, co extremismus je, ale spíše, co není. Naopak pozitivní vymezení sleduje znaky, které mají všechna odlišná extremistická hnutí společné. Mezi ně počítá ofenzivní a defenzivní absolutní výroky, dogmatismus, utopismus, stereotypizaci přítel-nepřítel, konspirační teorie, fanatismus a aktivismus.¹⁵

Někteří autoři zastávají názor, že extremismus je průvodním jevem demokracie. Ta totiž nedisponuje dostatkem mechanismů, aby mohla podobným projevům zabránit. Kdyby se jim naopak všemi možnými prostředky bránila, stala by se diktaturou.¹⁶ Pluralismus názorů a postojů je ve společnosti přirozený a projevy extrémních jedinců a skupin zpravidla nejsou pro demokracii nebezpečné. Problém nastává až tehdy, když je veřejnost k těmto jevům z různých důvodů lhostejná, nebo s nimi dokonce začne sympatizovat. To pak může vést k sociálním konfliktům až k celkové politické destabilizaci. Můžeme říct, že k nárůstu těchto tendencí ve společnosti dochází za určitých společensko-ekonomických podmínek, které jsou provázeny mimo jiné například nárůstem zločinnosti, migrace, nebo poklesem důvěry ve státní instituce.¹⁷

2.2 Radikalismus

Dalším problémem, na který při pokusu o vymezení extremismu můžeme narazit, je jeho časté směřování s pojmem radikalismus.¹⁸ Německé ministerstvo vnitra definuje radikalismus v kontrastu s pojmem extremismu tak, že radikální proudy chtějí

¹² BACKES, Uwe a Eckhard JESSE. *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. Berlin: Propyläen, 1993, s. 40. ISBN 978-3549051559.

¹³ BACKES, Uwe. *Politischer Extremismus in demokratischen Verfassungstaaten*. Springer, 1989, s. 110. ISBN 978-3531119465.

¹⁴ Tamtéž, s. 103.

¹⁵ PFAHL-TRAUGHER, Armin. *Linksextremismus in Deutschland: eine kritische Bestandsaufnahme*, s. 18.

¹⁶ CHMELÍK, Jan. *Extremismus*, s. 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 13.

¹⁸ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*, s. 9.

společenské problémy a konflikty řešit takzvaně „od kořene“,¹⁹ ale na rozdíl od extremismu nepoškozují demokratický ústavní stát.²⁰ Prívlastek radikální není zpravidla v politice považován za něco a priori negativního, jako je tomu u extremismu. Za radikální může být označena i politická strana, která požaduje nebo praktikuje zásadní a nekompromisní řešení dílčích problémů, jako je například zavádění bezplatného nebo placeného školství či zdravotnictví. Radikální tak může být i strana vládní.²¹

Politický radikalismus zpochybňuje určité demokratické aspekty a je k tomuto zřízení kritický, ovšem zcela jej nezavrhuje. Podle Danicse se politický radikál sice vzdaluje od centrálního prostoru, kde působí demokratické politické síly, ale nedosahuje přitom hranic extremismu. Některé cíle, které si političtí radikálové stanovují, mohou dokonce za určitých podmínek přispět k posílení stávajícího systému, za jiných okolností ho ale mohou i destabilizovat. V souvislosti s tímto rozporem někteří autoři používají radikalismus jako „šedou zónu“, mezistupeň mezi extremismem a demokracií.²² Dá se tedy shrnout, že aplikací radikálních politických názorů by došlo k rozsáhlým změnám, ovšem bez likvidace demokratického zřízení.²³

Podle některých autorů však jednoznačný rozdíl mezi těmito pojmy není. Při označování skupin či jevů za radikální nebo extrémní může záviset pouze na úhlu pohledu. Autoři March a Mudde k tomuto uvádí, že zatímco mnoho stran, spadajících do této dvojnásobné kategorie, se bez problémů označí za radikální a považují to za jakýsi odznak symbolizující jejich závazek k systémové změně, jejich političtí oponenti by u stejné strany dali přednost pojmu extremismus, který s sebou nese podtext jisté nepružnosti a nestřídmosti.²⁴

2.3 Levicový extremismus

Než se budu věnovat vymezení levicového extremismu, zaměřím se krátce na pojem „levice“. Tento termín, přirozeně společně s pojmem pravice, pochází z doby Velké francouzské revoluce. Váže na sebe ideologie, které preferují rovnost a společné

¹⁹ Latinské slovo „radix“, označuje „kořen“.

²⁰ Extremismusbekämpfung. Bundesministerium des Innern. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: http://www.bmi.bund.de/DE/Themen/Sicherheit/Extremismusbekaempfung/extremismusbekaempfung_node.html

²¹ DANICS, Š. *Extremismus*, s. 16.

²² Tamtéž, s. 17.

²³ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*, s. 13.

²⁴ MARCH, Luke a Cas Mudde. What's Left of Radical Left? The European Radical Left Since 1989: Decline and Mutation. *Comparative European Politics*, vol. 3, no. 1, s. 24.

vlastnictví před meritokracií a soukromým vlastnictvím. Kromě rovnosti se hlásí k základním hodnotám svobody, bratrství či pokroku.²⁵ V současné době je nicméně dělení na levice a pravici problematičtější a jeho význam klesá. Důvodem je kromě vzniku mnoha nových ideologií, pro které toto dělení už není rozhodující,²⁶ i dostředivá tendence, která nastává mezi ideovými pozicemi levice a pravice.²⁷

Extremismus se zpravidla dělí na pravicový a levicový, přestože i zde se jedná o dělení nepřesné a obě kategorie se mohou různými způsoby prolínat.²⁸ Levicový extremismus je sběrný pojem, a jako takový v sobě zahrnuje rozdílné fenomény. V zásadě ho ale lze rozdělit na dva hlavní proudy, anarchismus a komunismus, které oba přirozeně zahrnují mnoho dalších proudů.²⁹ Miroslav Mareš navrhuje používat pro subjekty na levé hranici politického spektra spíše pojem krajní levice, protože v sobě zahrnuje radikální cíle a metody, ale zároveň umožňuje podřazení i extremistické levice.³⁰

Podle Spolkového ministerstva vnitra se levicový extremismus zaměřuje na odstranění stávajícího svobodného demokratického základního pořádku a jeho nahrazení dle příslušné ideologie buďto socialistickou, komunistickou, případně nehierarchizovanou anarchistickou společností.³¹ Obdobnou definici používá i Spolkový úřad pro ochranu ústavy, který se kromě nahrazení existujícího pořádku společností odpovídající dané ideologii zmiňuje i o účasti na demonstracích, které se snaží využít k dosažení svých cílů. Podoba jejich aktivit se podle úřadu pohybuje od otevřené agitace až po tajné akce, přičemž může docházet i k hrubému násilí.³²

Obecně levicoví extremisté považují za ideální společnost založenou na rovnosti. V takové společnosti by mezi jejími členy panovaly harmonické vztahy, sounáležitost,

²⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 35. ISBN 978-80-7380-137-3.

²⁶ Tamtéž, s. 351-352.

²⁷ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 126. ISBN 978-80-7380-076-5.

²⁸ CHMELÍK, Jan. *Extremismus*, s. 16.

²⁹ PFAHL-TRAUGHBER, Armin. *Linksextremismus in Deutschland. Eine kritische Bestandsaufnahme*, s. 23.

³⁰ MAREŠ, Miroslav. Transnacionální spolupráce krajní levice v Evropě. In: NĚMEC, Jan a Markéta ŠUSTKOVÁ. *3. Kongres českých politologů, Olomouc 8.-10. 9. 2006*. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 2006, s. 566. ISBN 978-80-902176-0-7.

³¹ Linksextremismus. Bundesministerium des Innern [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

http://www.bmi.bund.de/DE/Themen/Sicherheit/Extremismusbekaempfung/Linksextremismus/linksextremismus_node.html

³² Was ist Linksextremismus? Bundesamt für Verfassungsschutz [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.verfassungsschutz.de/de/arbeitsfelder/af-linksextremismus/was-ist-linksextremismus>

tolerance, dobrá vůle a obětavost. K realizaci této představy je ovšem nejprve nutné odstranit ekonomické rozdíly mezi lidmi, potažmo jakékoliv nerovnosti ve společnosti, včetně jejího hierarchického uspořádání. O člověku předpokládají, že sám od sebe je dobrý, ale deformuje ho současná zkažená společnost. Teprve po jejím nahrazení, případně odstranění, převládne přirozené bratrství mezi lidmi.³³

2.4 Populismus

Obdobně jako pojem extremismus, i populismus je často užívaný termín, který není snadné definovat. Cas Mudde rozeznává dvě běžné interpretace tohoto pojmu, které mají ovšem, stejně jako v případě obecného vnímání extremismu, negativní náboj. Obě tyto definice ale považuje za problematické. Podle první je populismus velmi emocionální a zjednodušující apel na vnitřní pocity lidu, který nabízí jednoduchá řešení společenských problémů. Dále je podle Muddeho populismus definován jako „kupování“ podpory voličů, tedy upravování své politiky ne podle toho, co je nejlepší, ale co se rychle zalíbí lidem.³⁴ Tyto definice ale podle něj patří spíše k jiným pojmům, a to demagogii a oportunistu. Nabízí proto vlastní vymezení: „Populismus definuji jako ideologii, podle které je společnost rozdělena na dvě homogenní a antagonistické skupiny, na „čistý lid“ proti „zkažené elitě“, a podle které by politika měla být výrazem obecné vůle lidu.“³⁵ Uznává přitom, že populismus nedosahuje vytržbenosti a konzistence jiných ideologií, například socialismu nebo liberalismu. Užívá proto pro něj označení „thin-centred“ ideologie, která na rozdíl od plnohodnotné ideologie disponuje pouze omezeným jádrem připojeným k užšímu rozmezí politických koncepcí, přičemž v jádru populismu je lid. Díky této vlastnosti může být snadno kombinována s jinými, často velmi odlišnými, ideologiemi – například komunismem, ekologismem, nacionalismem nebo socialismem.³⁶

Populismus bývá často spojován spíše s pravicovými hnutími, které zdůrazňují homogenitu národa, vlast a vyhrají se proti „těm druhým“, kteří nejednají v souladu s vůlí lidu. Ve skutečnosti nalezneme populismus jakožto rétorický styl mezi aktéry napříč celého politického spektra.³⁷ Do jisté míry populismus jakožto propagandistickou

³³ CHMELÍK, Jan. *Extremismus*, s. 16-17.

³⁴ MUDDE, Cas. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, vol. 39, no.4, s. 542.

³⁵ Tamtéž, s. 543.

³⁶ Tamtéž, s. 544.

³⁷ HOUGH, Dan a Michael KOB. Populism Personified or Reinvigorated Reformers? The German Left Party in 2009 and Beyond. *German Politics and Society*, vol. 27, no. 91, s. 79.

techniku obracení se na „obyčejného člověka“ a lidské emoce používají všechny strany, včetně těch etablovaných.³⁸

Podle Case Muddeho bývá levicový populismus obecně nejsilnější v těch levicových stranách, které jsou politickými outsidersy. Dochází u nich k výše zmiňovanému kombinování socialistické ideologie s populistickou rétorikou. V rámci té se prezentují jako hlas lidu.³⁹

Někteří autoři považují za klíčovou charakteristiku levicového populismu to, že jejich anti-elitismus není spojen ani tak s kulturními, jako spíše ekonomickými tématy. Krajní pravice se zpravidla vymezuje proti elitám, které obyčejné lidi dostatečně nechrání před přílivem cizích imigrantů. Podle krajně levicových populistů stojí politické a ekonomické elity za politickými a ekonomickými nerovnostmi ve společnosti. To souvisí s tradičním zaměřením krajně levicových stran, které na rozdíl od krajní pravice nechrání národ před nepřítelem v podobě „těch druhých“, ale brání proletariát před kapitalistickým vykořisťováním nebo před neoliberálním trhem.⁴⁰

³⁸ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*, s. 71.

³⁹ MUDDE, Cas. *The Populist Zeitgeist*, s. 549-550.

⁴⁰ ACKKERMANN, Tjitske a Matthijs ROODUIJN. Flank attacks: Populism and left-right radicalism in Western Europe. *Party Politics* [online]. 2015, s. 4. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1354068815596514>.

3. Historické kořeny Die Linke

3.1 Od počátků německého dělnického hnutí ke vzniku SPD

Německé dělnické hnutí má své počátky ještě v době před revolucí roku 1848. Spolky zakládané v této době však ještě nebyly spolky politické, které byly navíc zakázané. První německou dělnickou politickou stranou byl tak až Všeobecný německý dělnický spolek (ADAV), který byl založený z iniciativy Ferdinanda Lassalla v květnu 1863. Roku 1869 vznikla revolučně orientovaná Sociálnědemokratická strana, která se o rok později přejmenovala na Sociálnědemokratickou stranu Německa (SDAP).⁴¹ Spojením těchto dvou politických stran v roce 1875 vznikla Socialistická dělnická strana Německa (SAP). Stalo se tak na sjednocujícím sjezdu v Gothaji. Zde byl také přijat takzvaný Gothajský program, dokument, který si vysloužil prudkou kritiku od Karla Marxe.⁴²

Růstu politické síly SAP se pokusil zabránit kancléř Otto von Bismarck. Záminku k zásahu mu daly dva pokusy o atentát na císaře Viléma I., ačkoliv se sociálními demokraty neměly nic společného. V říjnu 1878 Říšský sněm schválil zákon „proti nebezpečným aktivitám sociální demokracie“. Vágní formulace zákona umožňovala úřadům široké interpretační možnosti. Do ilegality byly postaveny nejen stranické, ale i odborové organizace blízké sociální demokracii. Zákon měl původně platit tři roky, byl ale třikrát prodloužen a definitivně pozbyl platnost až v roce 1890.⁴³ V únorových volbách toho roku se sociální demokracie s téměř dvacetiprocentním ziskem stala nejsilnější stranou v zemi. Svůj hlas jí odevzdal bezmála milion a půl voličů.⁴⁴

Dvanáct let v ilegalitě se na straně podepsalo dlouhodoběji. I poté, co Bismarck opustil svou funkci, a protisocialistická legislativa pozbyla platnost, si zachovávala v rámci existujícího řádu pozici jakéhosi vyhnance.⁴⁵ Po historické zkušenosti existence v ilegalitě strana roku 1891 na sjezdu v Erfurtu přijímá nový název – Sociálnědemokratická strana Německa (SPD). Formuluje také nový, Erfurtský program. S ním se marxismus stává oficiálním teoretickým základem německé sociální

⁴¹ STRMISKA, Maxmilián et al. Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů. Praha: Portál, 2005, s. 291. ISBN 80-7367-038-0.

⁴² POTTHOFF, Heinrich a Susanne MILLER. The Social Democratic Party of Germany, 1848-2005. Bonn: Dietz, 2006, s. 38. ISBN 3801203654.

⁴³ Tamtéž, s. 43-44.

⁴⁴ Tamtéž, s. 53.

⁴⁵ NETTL, Peter. The German Social Democratic Party 1890-1914 as a Political Model. *Past and Present*, no. 30, s. 66.

demokracie.⁴⁶ Oproti předešlému Gothajskému programu znamenal tento dokument posun strany více doleva a reflektoval postupné posilování revolučního křídla SPD nad reformisty.⁴⁷

Volební zisky strany v následujících letech konzistentně rostly, s výjimkou pouze mírného propadu ve volbách roku 1907. Systém relativní většiny ale pro stranu znamenal podrepräsentaci v Říšském sněmu. Až v roce 1912, kdy SPD téměř dosáhla zisku 35 %, se se 110 zástupci stala v Říšském sněmu nejsilnější stranou. I přes růst podpory ale SPD stále oslovovala stejnou skupinu voličů, a to primárně obchodníky a většinu dělníků. Voliče z řad zemědělců jim přebírali hlavně konzervativci, dělníci katolického vyznání pak volili stranu Centrum.⁴⁸

3.2 Vznik KPD a světové války

První světová válka a především spor o válečné půjčky přinesly do strany rozkol v podobě odtržení tzv. Nezávislé SPD (USPD) v dubnu 1917. Zatímco většina sociální demokracie po dobu trvání války přešla k politice spolupráce s ostatními stranami (Burgfrieden), část strany s tímto nesouhlasila a později jako USPD pokračovala v opozici. Sama sebe přitom viděla jako skutečnou pokračovatelku odkazu původní sociální demokracie a ideálů Marxe, Engelse, Lassalla a dalších.⁴⁹ Odtržení USPD pro SPD znamenalo mimo jiné jednu výraznou změnu – nadále už nebyla jediným reprezentantem německého dělnického hnutí. S tím, že se na levé straně spektra objevila konkurence, se politika SPD posunula směrem k středu.⁵⁰

Nedlouho po konci první světové války vzniká na levici další uskupení. Od 30. prosince 1918 do 1. ledna 1919 se konal v Berlíně zakládající sjezd Komunistické strany Německa (KPD).⁵¹ Strana vzešla z takzvaného hnutí Spartakovců, které se na počátku války zformovalo v rámci SPD a později fungovalo pod střechou USPD. Šlo tedy o navázání na část levicového křídla předválečné sociální demokracie.⁵² Důležitou

⁴⁶ POTTHOFF, Heinrich a Susanne MILLER. *The Social Democratic Party of Germany, 1848-2005*, s. 50.

⁴⁷ MARKS, Harry J. *The Sources of Reformism in the Social Democratic Party of Germany, 1890-1914. The Journal of Modern History*, vol. 11, no. 3, s. 335-336.

⁴⁸ POTTHOFF, Heinrich a Susanne MILLER. *The Social Democratic Party of Germany, 1848-2005*, s. 53.

⁴⁹ Tamtéž, s. 72-73.

⁵⁰ Tamtéž, s. 74.

⁵¹ FLECHTHEIM, Ossip K. *Die KPD in der Weimarer Republik*. Frankfurt nad Mohanem: Europäische Verlagsanstalt, 1989, s. 27.

⁵² LÖSCHE, Peter. *Kleine Geschichte der deutschen Parteien*. Stuttgart: Kohlhammer, 1993, s. 99. ISBN 3-17-010036-X.

politickou otázkou, kterou musela strana ihned po svém založení vyřešit, byla účast ve volbách do Národního shromáždění. V první řadě šlo o zjištění převažující nálady v nově vzniklé straně. Přestože vedoucí osobnosti strany, Rosa Luxemburgová a Karl Liebknecht se vyjádřili pro účast, většina delegátů hlasovala proti.⁵³ Lednové volby, ve kterých se volilo proporčním systémem a kterých se vůbec poprvé mohly účastnit i ženy, vyhrála sociální demokracie.⁵⁴

Ještě na začátku roku 1919 vstoupila tato nová komunistická strana do právě vzniklé Třetí internacionály. Vedení původních Spartakovců, mezi nimi právě Rosa Luxemburgová, ale proti založení této organizace vystupovalo. I oni si sice přáli vznik nové Internacionály, ale ne pod taktovkou Rusů. Na březnové Mezinárodní konferenci v Moskvě se tedy zástupce KPD proti založení Internacionály ostře vymezoval. Jakožto reprezentant druhé nejdůležitější sekce po Rusku disponoval rozhodujícím hlasem. Pod tlakem ostatních se ale nakonec hlasování zdržel.⁵⁵

Uvnitř USPD mezitím vznikl konflikt, který nakonec vyvrcholil rozdělením strany. Zatímco většina jejích členů hlasovala na kongresu v Halle v říjnu roku 1920 pro spojení s KPD a vstupem do Třetí internacionály, zbytek strany fungoval samostatně ještě dva roky. Poté se téměř celý integroval zpět do sociální demokracie.⁵⁶

Rozšiřovat svou voličskou základnu mimo dělnictvo se sociální demokracii v letech trvání Výmarské republiky dařilo jen omezeně. Podporu našli mezi novými skupinami, které se ocitly v podobné finanční situaci, jako menšími úředníky, důchodci, drobnými zemědělci a obchodníky a některými řemeslníky. Značnou část dělnictva straně přebírali komunisté. Dělníci katolického vyznání zůstali loajální straně Centrum, protestanti preferovali „národní“ strany a SPD se příliš nedařilo zaujmout ani zemědělce.⁵⁷

Stranický systém meziválečného Německa charakterizujeme jako polarizovaný pluralismus, ve kterém nejprve převažovali sociální demokraté. Zhruba od roku 1924 začíná posilovat pravý střed, kterému se dařilo držet vlády až do přelomu desetiletí. S velkou hospodářskou krizí stoupla v Německu politická nestabilita a u tradičních stran docházelo k erozi jejich voličského potenciálu. Naopak posilovaly strany na kraji

⁵³ FLECHTHEIM, Ossip K. *Die KPD in der Weimarer Republik*, s. 128.

⁵⁴ STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*, s. 292.

⁵⁵ FLECHTHEIM, Ossip K. *Die KPD in der Weimarer Republik*, s. 141.

⁵⁶ POTTHOFF, Heinrich a Susanne MILLER. *The Social Democratic Party of Germany, 1848-2005*, s. 99.

⁵⁷ Tamtéž, s. 109.

spektra – na pravici NSDAP a na levici komunisté. Poté, co se do čela vlády dostal v roce 1933 Adolf Hitler, vystřídal polarizovaný pluralismus velmi rychle systémem jedné strany.⁵⁸ Desetiletí soupeření mezi SPD a KPD postavil obě strany proti sobě natolik, že nedokázaly vzájemnou nenávisť překonat ani tváří v tvář systematickému pronásledování levice a nástupu fašistické diktatury. Poté, co 27. února 1933 zachvátil budovu Říšského sněmu požár, vydal Hermann Göring příkaz k zatčení čtyř tisíc komunistických funkcionářů, zakázal komunistický tisk a poslední legální organizace. KPD tak strávila příštích dvanáct let v ilegalitě, zcela přestala fungovat jako masová strana nebo vůbec faktor v německé politice. Ve volbách do Říšského sněmu 5. března téhož roku se jí sice podařilo získat bezmála pět milionů hlasů, které proměnila v 81 mandátů. Její zástupci ale ve Sněmu nikdy nezasedli.⁵⁹ Osud KPD brzy poté následovali i sociální demokraté. Jejich aktivity byly zakázány v červnu na základě toho, že se strana nedostatečně distancovala od činnosti exilové skupiny, toho času působící z Prahy. Oficiální zákaz SPD potkal 14. července 1933.⁶⁰

3.3 Jednotná socialistická strana Německa (SED)

K obnovení činnosti politických stran došlo po druhé světové válce nejprve v sovětské okupační zóně, a to již 10. června 1945. Pod sovětskou patronací byla záhy obnovena KPD. Snahy o obnovu SPD probíhaly již před koncem války, nicméně strana byla už v létě organizačně rozdělena mezi sovětský a západní okupační sektor.⁶¹ A právě v sovětské okupační zóně došlo 21. dubna 1946 na slučovacím sjezdu ke sjednocení KPD a SPD v Jednotnou socialistickou stranu Německa (SED). Iniciativa sloučit se vzešla po válce ze strany obnovující se berlínské SPD, ale tento požadavek KPD nejprve odmítla. Když ale na podzim roku 1945 KPD zjistila, že není pro voliče tak atraktivní jako právě sociální demokraté, začala myšlenku sjednocení prosazovat sama. Podporovaly ji v tom sovětské okupační orgány, které začaly na SPD vyvíjet nátlak. Z komunálních a regionálních voleb na podzim roku 1946 pak vzešla SED v rámci sovětské zóny jako nejsilnější strana.⁶² Sociální demokracie nadále nezávisle fungovala pouze na Západě – s výjimkou východního Berlína. Ve volbách roku 1946 zde dokonce s citelným

⁵⁸ STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*, s. 293.

⁵⁹ FLECHTHEIM, Ossip K. *Die KPD in der Weimarer Republik*, s. 287.

⁶⁰ POTTHOFF, Heinrich a Susanne MILLER. *The Social Democratic Party of Germany, 1848-2005*, s. 139.

⁶¹ STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*, s. 294.

náskokem porazila SED. Činnost strany ukončila až stavba Berlínské zdi v srpnu 1961.⁶³

Na Východě se tedy SED dostalo rozhodujícího postavení ještě před vznikem Německé demokratické republiky 7. října 1949. V té době již byla dokončena transformace SED ve stranu stalinského typu. Její vedoucí úlohu ve společnosti zajišťovala Národní fronta.⁶⁴ Mimo SED existovaly v NDR i další strany, takzvané „strany bloku“ - Křesťanskodemokratická unie (CDU), Liberálnědemokratická strana (LDP), Demokratická zemědělská strana (DBD) a Národnědemokratická strana (NDPD). Skutečné volby se ale v zemi nekonaly, kandidáti figurovali na jednotné kandidátní listině.⁶⁵ SED takto kontrolovala veškerý politický život v NDR po celých 40 let fungování země, a to nezávisle na změnách ústav nebo generálních tajemníků strany. Tento nepluralitní a nekompetitivní socialistický systém více stran se ve skutečnosti nelišil od sovětského systému jediné strany.⁶⁶

Poslední léta NDR byla poznamenána hlubokou hospodářskou i společenskou krizí. Stále více lidí zemi opouštělo, ale ne vždy k tomu přitom docházelo ilegálně. V roce 1988 bylo například umožněno 40 000 občanům legální přesídlení do Spolkové republiky Německo. Jen rok dříve přitom takto NDR opustilo o polovinu méně lidí. Navzdory celkově se zhoršující situaci spoléhalo vedení SED příliš dlouho na svou pevnou pozici a nastalé problémy adekvátně neřešilo.⁶⁷ Změny, které přišly během roku 1989 už konečný výsledek zvrátit nemohly.

Útěky občanů do SRN se mezitím staly masovou záležitostí. V létě se v NDR začala aktivizovat politická opozice. Ta se organizovala do více hnutí, z nichž nejvýznamnější bylo Nové fórum, jehož legalizaci režim v září zamítl.⁶⁸ Strana se na podzim pokusila situaci uklidnit výměnou vedení. Dlouholetého generálního tajemníka Ericha Honeckera nahradil 18. října ve funkci Egon Krenz. Honecker se funkce vzdal sám, jako oficiální

⁶² Tamtéž, s. 295.

⁶³ POTTHOFF, Heinrich a Susanne MILLER. *The Social Democratic Party of Germany, 1848-2005*, s. 171.

⁶⁴ STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*, s. 295-296.

⁶⁵ LÖSCHE, Peter. *Kleine Geschichte der deutschen Parteien*, s. 106.

⁶⁶ STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*, s. 295-296.

⁶⁷ MALYCHA, Andreas a Peter Jochen, WINTERS. *Die SED: Geschichte einer deutschen Partei*. Mnichov: C.H.Beck, 2009, s. 317. ISBN 978-3-406-59231-7.

⁶⁸ STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*, s. 296.

důvod ovšem neuvedl krizovou situaci v zemi, ale svůj zdravotní stav.⁶⁹ Události ovšem eskalovaly dále. 1. prosince Lidová komora vyškrtla z Článku I Ústavy NDR pasáž, ve které se hovořilo o vedoucí úloze dělnické třídy a její marxisticko-leninistické strany. Tím byl letitý mocenský monopol SED ukončen.⁷⁰ O pouhé dva dny později, 3. prosince 1989, odstoupil ze své funkce generální tajemník Krenz, politbyro i Ústřední výbor.⁷¹

3.4 Strana demokratického socialismu (PDS)

S hroutícím se režimem se strana dostala do existenčních problémů. Na dny 8.-9. a 16.-17. prosince 1989 byly svolány mimořádné sjezdy. Nejen veřejnost, ale i značná část vlastních delegátů, tehdy volala po rozpuštění strany a jejím nahrazení novou, kterou by netížila historie SED. Mezi těmi, kdo se postavili proti konci strany, byl Gregor Gysi. Ten společně s dalšími reformisty požadoval definitivní rozchod se stalinismem a transformaci v moderní socialistickou stranu, která by byla lépe uzpůsobená ke stabilizaci a demokratizaci země. Sjezd, jehož jedním z hlavních úkolů bylo také zvolení nového vedení, nakonec Gysimu přiřkl post předsedy strany. Schválil také nové stanovy, v souladu s nimiž se strana začala zbavovat zátěží z minulosti – začala navracet majetek státu, zbavovala se nadbytečného stranického aparátu a přidružených organizací a vylučovala ze svých řad zdiskreditované členy, dokonce včetně Ericha Honeckera a Egona Krenze. Dalším krokem bylo přejmenování strany, nejprve na Jednotnou socialistickou stranu Německa-Stranu demokratického socialismu (SED-PDS). V únoru roku 1990 byl pak předchozí název zcela vypuštěn a strana již dále vystupovala jako Strana demokratického socialismu (PDS).⁷² Součástí transformace strany a jejího distancování od minulosti bylo i částečné uznání viny. Na prosincovém sjezdu se SED-PDS omluvila občanům NDR za to, že bývalé vedení SED zemi uvrhlo do existenční krize.⁷³

Stanovy, které vznikly na prosincovém sjezdu SED-PDS, hovoří ve své preambuli o marxistické socialistické straně, která se odkazuje na jak mezinárodní, tak dělnické, jak komunistické, tak i sociálnědemokratické dělnické hnutí. Dále navazuje na socialistické,

⁶⁹ MALYCHA, Andreas a Peter Jochen, WINTERS. *Die SED: Geschichte einer deutschen Partei*, s. 339.

⁷⁰ Tamtéž, s. 358.

⁷¹ Tamtéž, s. 359.

⁷² PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 2011, s. 30. ISBN 978-1-4384-3450-6.

⁷³ FÜLBERTH, Georg. *Doch wenn sich die Dinge ändern": die Linke*. Köln: PapyRossa Verlag, 2008. Neue kleine Bibliothek, 126, s. 20. ISBN 3894383836.

antifašistické, pacifistické a mezinárodní levicové tradice, zejména ty leninské. V rámci reformování strany obsahuje preambule i zavržení represivního byrokratického centralismu a garanci vnitrostranické demokracie.⁷⁴ Už v únoru následujícího roku ale strana své stanovy značně upravila a de-ideologizovala. V nové verzi se nenazývá „marxistickou socialistickou stranou“, ale „socialistickou stranou na německé půdě“, jejímž cílem je „humanistický a demokratický socialismus.“ Text pouze odkazuje na dědictví marxistických myšlenek, zcela pak zmizel Leninův odkaz.⁷⁵ Mezi hodnotami, ke kterým se tento dokument hlásí, nalezneme individualismus, solidaritu, spravedlnost, smysluplnou práci, svobodu, demokracii, lidská práva, ochranu životního prostředí nebo mír.⁷⁶ V dokumentu, který strana přijala v roce 1991, už ovšem o marxismu nenalezneme ani zmínku. V samotném úvodu text odkazuje na chybný pokus zavádět socialismus bez demokracie a vymezuje se proti diktaturám jakéhokoliv typu. V souvislosti s myšlenkami demokratického socialismu vyzdvihuje důležitost míru, nenásilí a sociální spravedlnosti, ale také rovnosti mezi lidmi, nezávisle na jejich pohlaví, rase nebo národnosti.⁷⁷ Tyto stanovy strana několikrát aktualizovala, nicméně úvodní preambule zůstala stejná i v jejich poslední verzi, která byla přijata na listopadovém sjezdu Linkspartei.PDS v roce 2006.⁷⁸

V roce 1990 měla PDS mnoho příležitostí zjistit, jak si povede v demokratických podmínkách a konkurenci více stran. Volební boj se pro ni nejprve vyvíjel slibně – ve volbách do Lidové komory NDR získala 16,4 % hlasů a umístila se tak na celkovém třetím místě. Následně však už její zisky jen klesaly. V květnových komunálních volbách dosáhla na 14 % a ve volbách do zemských sněmů získala už jen 11,6 %.⁷⁹ 2. prosince 1990 se v již sjednocené zemi konaly první celoněmecké volby od roku 1933, ve kterých ovšem platila oddělená pětiprocentní klauzule pro východní a západní země. Pouze díky ní se PDS dostala do Spolkového sněmu.⁸⁰ Na Východě se jí sice podařilo

⁷⁴ MALYCHA, Andreas a Peter Jochen, WINTERS. *Die SED: Geschichte einer deutschen Partei*, s. 366.

⁷⁵ *Statut der Partei des Demokratischen Sozialismus*, 1990, s. 1. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/PDS_-_Statut_1990.pdf

⁷⁶ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 40.

⁷⁷ *Statut der Partei des Demokratischen Sozialismus*, 1991, s. 1. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/PDS_-_Statut_1991.pdf

⁷⁸ Srov. *Die Linkspartei.PDS Statut*, 2006, s. 1. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/PDS_-_Statut_2006.pdf

⁷⁹ NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. Nach der Bundestagswahl 1998: die PDS in stabiler Seitenlage? In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 1998*. Opladen: Leske + Budrich, 1999, s. 119. ISBN 3810023027.

⁸⁰ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 45.

dosáhnout volebního zisku 11,1 %, na Západě ovšem s 0,3 % hlasů zcela propadla a celonárodně si tak mohla připsat jen 2,4 %.⁸¹ Do Spolkového sněmu, ve kterém celkově zasedalo 662 členů, tak vyslala pouhých 17 zástupců.⁸² K extrémnímu volebnímu neúspěchu PDS v západních zemích vedlo několik faktorů. Tamní voliči nedovedli straně odpustit, že je následovnicí nenáviděné SED. Strana navíc na Západě neměla žádnou existující organizační základnu a skoro žádné členy. Chyběly jí i zkušenosti s vedením politické kampaně v novém prostředí. Doufala sice, že se jí podaří přitáhnout nespokojené voliče Zelených a sociálních demokratů, v tomto ale selhala a musela se spokojit s ostrůvky krajně levicových voličů ve městech. Ačkoliv strana sama sebe prezentovala jako zástupce pracující třídy, celkově pro ni ve volbách hlasovalo jen 5,3 % takzvaných „modrých límečků“. Naopak nad očekávání uspěla v řadách inteligence, managementu a studentstva.⁸³

Následující rok se strana potýkala s mnoha problémy. Reformní křídlo naráželo ve straně na odpor, kvůli kterému se nedařilo PDS dostatečně rychle modernizovat. Kromě toho byli členové strany vyšetřováni kvůli finančním skandálům a spolupráci se Stasi.⁸⁴ Na přelomu let 1991 a 1992 však začínalo být jasné, že optimismus ohledně hospodářského vývoje v „nových“ spolkových zemích nebyl na místě. Země bývalé NDR se potýkaly s vysokou úrovní nezaměstnanosti a mezi lidmi narůstala skepse k politickému systému Spolkové republiky a tržnímu hospodářství jako takovému. Problémy socialismu se zdály být tváří v tvář aktuálním těžkostem příliš vzdálené.⁸⁵ Zahořklost vůči všemu západnímu ještě zvyšovala nadreprezentace Západu v rámci Spolkové republiky. Po sjednocení Německa přicházeli na východ elity ze západu, aby obsadili nově vzniklé posty, nebo zaujali místo opuštěné bývalými stranickými kádry. Vedení většiny politických stran nebo vlád bylo z větší části „západní“. Kromě politiky se ale tento jev projevoval i v ekonomice, administrativě, médiích nebo na akademické půdě.⁸⁶

⁸¹ Ergebnisse früherer Bundestagswahlen. Der Bundeswahlleiter, s. 19. Dostupné z WWW: https://www.bundeswahlleiter.de/en/dam/jcr/397735e3-0585-46f6-a0b5-2c60c5b83de6/btw_ab49_gesamt.pdf

⁸² Tamtéž, s. 22.

⁸³ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 46.

⁸⁴ NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. *Die PDS. Geschichte, Organisation, Wähler, Konkurrenten*. Opladen: Leske+Budrich, 1996, s. 49. ISBN 978-3-322-95717-7.

⁸⁵ Tamtéž, s. 54.

⁸⁶ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 49.

Rozčarování ze situace, ve které se země bývalé NDR na začátku 90. let ocitly, se podepsalo i na prvním politickém programu PDS, který strana přijala v lednu roku 1993. Ke sjednocení Německa se v něm staví velmi kriticky, ostatně samotné sjednocení označuje jako „připojení NDR ke Spolkové republice Německo“, přičemž používá německý výraz „der Anschluss“, který přímo asociuje „Anšlus“ Rakouska k nacistickému Německu v roce 1938. Podle PDS vedlo sjednocení k deindustrializaci východních zemí a zničení jejich zemědělství, negativně bylo zasaženo ale i hospodářství jako takové, věda a kultura. Etablované strany viní z toho, že z občanů bývalé NDR udělali takřka „občany druhé kategorie“ s omezenými základními právy.⁸⁷ PDS v programu pojednává i o předchozím režimu. Přestože uznává jeho „chyby, nesprávné cesty, opomenutí i zločiny“, vyzdvihuje také „odstranění nezaměstnanosti a chudoby, rozsáhlý systém sociálního zabezpečení, významné prvky sociální spravedlnosti, zejména vysokou míru rovnosti příležitostí ve vzdělávání, přístupu ke zdravotnictví, v kultuře a nová práva pro ženy a mladé lidi“.⁸⁸ Strana v dokumentu označuje socialismus jako svůj cíl a hodnotový systém, který ovšem hodlá prosazovat v demokratizované společnosti,⁸⁹ sama sebe obdobně jako v předcházejících stanovách považuje za „socialistickou stranu v Německu“, jejíž členové „působí v demokratických, sociálních a politických hnutích: v odborech a podnicích, v ženském hnutí, v antifašistických, antirasistických a antimilitaristických organizacích.“ Zároveň strana deklaruje, že sama sebe nechápe jako homogenní organizaci, ale jako „spojení rozdílných levicových sil“. Přihlášení se k hodnotám demokratického socialismu není podle PDS vázáno na žádný světonázor, ideologii či náboženství.⁹⁰ Strana se hlásí k myšlenkám internacionalismu a k „odkazu Marxe a Engelse, rozmanitých proudů německých a mezinárodních dělnických hnutí a jiných revolučních a demokratických hnutí“.⁹¹

PDS v programu vyjadřuje znepokojení nad globálními problémy, jako je špatný stav životního prostředí, válečné konflikty nebo sociální problémy. Za jednu z jejich hlavních příčin strana označuje kapitalismus.⁹²

⁸⁷ *Programm der Partei des demokratischen Sozialismus*, 1993, s. 5. Dostupné z WWW: http://archiv2007.sozialisten.de/download/dokumente/grundsatzdokumente_partei/partieprogramm1993.pdf

⁸⁸ Tamtéž, s. 6.

⁸⁹ Tamtéž, s. 8.

⁹⁰ Tamtéž, s. 27.

⁹¹ Tamtéž, s. 28.

⁹² Tamtéž, s. 3-4.

Prostředí poznamenané špatnou ekonomickou situací východních zemí a nedostatečného východního zastoupení v mnoha oblastech využila PDS k politickému boji. Budovala svoji identitu jediné skutečné reprezentace východoněmeckých zájmů. A od roku 1992 se jí tato pozice začala vyplácet – nejprve ve volbách regionálních, v roce 1994 i na úrovni celostátní a ve volbách do Evropského parlamentu. Z voleb do Spolkového sněmu si PDS odnesla 30 mandátů, ale jen díky tomu, že ve čtyřech volebních okrscích bývalého východního Berlína získala přímé mandáty.⁹³ Její celostátní zisk činil pouze 4,4 %, opět se jí tedy nepodařilo překonat pětiprocentní klauzuli. V rámci východních zemí ale strana obdržela 19,8 % hlasů a etablovala se tak jako třetí nejsilnější strana.⁹⁴ Identita PDS, založená na skutečné reprezentaci východoněmeckých zájmů, byla pro stranu do značné míry problematická. Tato pozice sice stála za velkou částí jejích volebních zisků, dlouhodobě ale pro stranu nebylo výhodné, aby zůstávala stranou takto regionální. Vedení PDS tak stranu prezentovalo jako celonárodní levicovou alternativu. Přesto panovaly obavy, že pokud by strana začala sklízet úspěchy i na západě země, přišla by tím o svou speciální pozici a část voličského jádra.⁹⁵ Tato rozpolcenost se projevovala mimo jiné i ve volebním boji. Například právě během supervolebního roku 1994 prezentoval tehdy již bývalý předseda Gregor Gysi PDS v médiích a při svých vystoupeních v západních spolkových zemích jako novou socialistickou stranu, která je levicovější alternativou pro ty, kterým se SPD nebo Zelení odcizili. Čestný předseda Hans Modrow ale současně na východě operoval s prezentací PDS jako protestní strany a oslovoval její tradiční příznivce. Předseda Lothar Bisky se mezitím snažil obě roviny propojit.⁹⁶

Pozice PDS v nově vzniklém státě nebyla jednoduchá. Strana čelila politické marginalizaci na mnoha úrovních. Nejvýrazněji byla izolována na té národní, a to zejména v první polovině 90. let. Ostatní strany s ní odmítaly spolupráci nejen na základě její minulosti, ale i její současné ideologie. Zároveň se obávaly, jaký efekt by případná spolupráce s PDS měla na demokracii a národní jednotu.⁹⁷ Nejen že takto PDS neměla šanci na účast ve vládě, ostatní etablované strany se jí snažily blokovat i ve Spolkovém sněmu a zemských sněmech. Bylo pro ně nepřipustné, že by se na

⁹³ Při zisku alespoň tří přímých mandátů strana nemusí překonávat pětiprocentní klauzuli.

⁹⁴ Ergebnisse früherer Bundestagswahlen. Der Bundeswahlleiter, s. 18-19.

⁹⁵ HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, ed. *Rudí a růžoví: transformace komunistických stran*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Sborníky, s. 66. ISBN 80-210-2990-0.

⁹⁶ NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. *Die PDS. Geschichte, Organisation, Wähler, Konkurrenten*, s. 66.

předložení nějakého zákona PDS podílela, a to i za situace, že mezi oběma stranami panovala přirozená názorová shoda. Odpor proti straně ale neprobíhal jen takto skrytě. Její členové se na půdě parlamentu museli připravit jak na verbální urážky, tak na okázalé ignorování jejich projevů.⁹⁸ Na úrovni spolkových zemí bylo vyloučení PDS z politického prostoru také rozsáhlé, ale našly se už i výjimky. V Sasku-Anhaltsku vznikla v roce 1994 menšinová vláda SPD, která se v parlamentu opírala o podporu PDS. Toto uspořádání vydrželo po celé volební období a po volbách roku 1998 pokračovalo v téměř nezměněné podobě až do roku 2002, kdy se SPD dostala v zemi do opozice. A roku 1998 PDS s SPD dokonce utvořily vládní koalici ve spolkové zemi Meklenbursko-Přední Pomořansko. Nejrychleji PDS překonala období izolace na lokální úrovni v zemích bývalé NDR. To odpovídá obecně vyšší úrovni pragmatismu a nižší roli ideologií v komunální politice. Místním politikům z řad PDS vyhrávaly volby jejich dlouholeté zkušenosti a konexe. Přestože jiné strany vyzývaly k nekooperaci s PDS na všech úrovních, během 90. let s ní na komunální úrovni sporadicky spolupracovala dokonce i CDU.⁹⁹

V následujících volbách do Spolkového sněmu, které se konaly v září roku 1998, přišel pro stranu průlom – poprvé těsně překonala pětiprocentní klauzuli se ziskem 5,1 % druhých hlasů a obdržela tak 36 mandátů.¹⁰⁰ Centrum její podpory ale stále zůstávalo na východě. Zatímco v zemích bývalé NDR obdržela 21,6 % hlasů, na západě to bylo jen 1,2 %.¹⁰¹ Celkově ale její volební zisky od posledních voleb do Spolkového sněmu rostly – byť mírně – v drtivé většině zemí. Strana oslabilo pouze ve východním Berlíně a v Brémách, v Meklenbursku-Předním Pomořansku stagnovala.¹⁰²

Do následujících voleb roku 2002 strana šla s velkým očekáváním. Tehdejší vedení s předsedkyní Gabi Zimmer předpovídalo straně politicky nejúspěšnější rok v celé její historii. Střízlivější očekávali celonárodní zisk kolem 6 %, Zimmer ovšem prohlásila, že si dovede představit, že by strana získala až 8 nebo 9 %.¹⁰³ Jak se ovšem ukázalo, tyto odhady byly zcela mylné. PDS ve volbách dokázala získat jen 4 % hlasů. Nepřekročení pětiprocentní klauzule pro stranu tentokrát bylo katastrofické, protože zároveň získala

⁹⁷ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 59.

⁹⁸ Tamtéž, s. 65.

⁹⁹ Tamtéž, s. 63.

¹⁰⁰ Ergebnisse früherer Bundestagswahlen. Der Bundeswahlleiter, s. 23.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 19.

¹⁰² Tamtéž, s. 50-51, srov. 56-57.

¹⁰³ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 112.

pouze dva přímé mandáty.¹⁰⁴ Zatímco její zisk v západním Německu klesl oproti přechozím volbám jen zanedbatelně – o 0,1 % na 1,1 %, strana zaznamenala významný odliv voličů ve svých základnách na východě. Tam tentokrát obdržela jen 16,9 % hlasů, o bezmála 5 % méně než v úspěšném roce 1998.¹⁰⁵ Za poklesem voličské podpory stály podle politologů Neugebauera a Stösse primárně vnitrostranické faktory, zejména vnitrostranický boj různých frakcí, které se nebyly schopné shodnout ani na jasně koncipované předvolební kampani. Straniční představitelé navíc postrádali charisma předešlých reformátorů. PDS selhala v mobilizaci voličů, nezvládla adekvátně zareagovat ani na kampaň svých konkurentů, což vedlo k odlivu hlasů ve prospěch právě SPD a Zelených.¹⁰⁶

Velkým tématem voleb byly rozsáhlé záplavy, které v tomto roce postihly východní Německo. Kancléř a předseda SPD Gerhard Schröder se během likvidace jejich následků ukázal v dobrém světle nejen jako schopný politik, ale zejména jako politik s pochopením pro potřeby východního Německa. PDS naopak tváří v tvář této katastrofě zaváhala. Následně téma stranu ještě více rozdělilo. Další odliv voličů pro stranu představovala ztráta pozice jediné skutečně pacifistické strany poté, co se vládní SPD vyslovila proti účasti ve válce v Iráku. Tím PDS přišla o jedno z důležitých témat, které dříve voliče SPD a PDS odlišovalo.¹⁰⁷

Za této situace straně mnozí předpovídali zánik. Pokud se mu PDS chtěla vyhnout, musela se především sjednotit. Po volbách roku 2002 ale bylo zvoleno vedení, které bylo levicové a tradicionalistické a dostávalo se do střetů s reformisty, kteří zastávali posty na vyšších úrovních. Kancléř Gerhard Schröder dokonce prohlásil, že strana se rozpadá, a nabídl reformistům vstup do SPD. Krizi se nakonec strana pokusila vyřešit zvolením nového vedení v červnu roku 2003, kdy se na post předsedy strany vrátil Lothar Bisky.¹⁰⁸

V říjnu roku 2003 na sjezdu v Saské Kamenici strana po deseti letech přijala nový program. V jeho preambuli se strana zavazuje k boji proti kapitalistickému vykořisťování, ničení životního prostředí, politickému útlaku a válkám, ale také proti oslabování sociálního státu a demokracie. Vymezuje se proti neoliberalismu, který

¹⁰⁴ Ergebnisse früherer Bundestagswahlen. Der Bundeswahlleiter, s. 23.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 19.

¹⁰⁶ NEUGEBAUER, Gero a RICHARD STÖSS. Die PDS in Not. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2002*. Opladen: Leske + Budrich, 2003, s. 151. ISBN 3810037222.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 140.

aktuálně ohrožuje úspěchy dosažené během dvou a půl století sociálních emancipačních bojů. Hovoří o snaze Spojených států amerických dosáhnout skrze svou imperialistickou politiku, politický a ekonomický nátlak a válčení světové nadvlády. PDS se proti této politice hodlá postavit a nabídnout alternativu v podobě hodnot jako je svoboda, rovnost, spravedlnost nebo solidarita.¹⁰⁹ Opět se objevuje formulace z programu z roku 1993, kde je socialismus označován za cíl a hodnotový systém strany, která jej hodlá prosazovat v demokratické společnosti.¹¹⁰ Právě propojení socialismu s demokracií a svobodou je něco, co podle PDS její předchůdkyně SED nebyla schopná ani ochotná udělat. Přes chyby a zločiny režimu ale strana připomíná, že „k historii NDR patří i pozoruhodné výsledky a cenné zkušenosti v boji za sociální spravedlnost, stanovování cílů produkce v souladu se zájmy obyvatelstva, účasti široké veřejnosti na vzdělání a kultuře a solidární a mírové společenství na německé půdě“.¹¹¹ Program z roku 2003 z předchozího textu také přejímá pasáž o navazování na odkaz Marxe, Engelse a různá dělnická hnutí.¹¹² Jeho konkrétním politikám se budu věnovat v jedné z následujících částí práce.

¹⁰⁸ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 117.

¹⁰⁹ *Programm der Partei des Demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 1. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/PDS-Parteiprogramm_2003.pdf

¹¹⁰ Tamtéž, s. 2.

¹¹¹ Tamtéž, s. 31.

¹¹² Tamtéž, s. 34.

4. Die Linke

4.1 Vznik strany

Další vývoj PDS přímo ovlivnila politika SPD, která po volbách do Spolkového sněmu v roce 2002 utvořila rudozelenou koalici se Zelenými. V březnu roku 2003 oznámil kancléř Gerhard Schröder takzvanou „Agendu 2010“. Šlo o opatření, která měla zlepšit německou ekonomickou situaci, a to zejména skrze snižování nákladů na sociální politiku státu, zreformování zdravotnictví a důchodového systému a omezení regulací trhu práce.¹¹³ Nově vzniklá legislativa, zejména balíček opatření Hartz IV, společně s ostrou rétorikou, byla pro mnoho voličů a členů sociální demokracie zcela nepochopitelná a nepřijatelná. Tyto sociální reformy poznamenaly volební zisky SPD v několika zemských volbách, ale i její zisk ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 byl v rámci celostátních voleb nejhorší v historii. Strana zároveň v tomto období přicházela o velký počet „levicovějších“ členů. V roce 2003 SPD opustilo 43 000 lidí, tedy víc než 6 %, v následujícím roce pokles dosáhl téměř 7 %, když strana přišla o dalších 45 000 členů.¹¹⁴ Kromě toho, že tato opatření znamenala pro SPD politickou sebevraždu, byla i skandálem z morálního hlediska. Sociální demokracie krátila renty „svým“ důchodcům, značná část „jejího“ dělnictva by byla existenčně ohrožena v případě nezaměstnanosti a zdravotnická reforma zahrnující poplatky znamenala pro všechny méně služeb za více peněz.¹¹⁵ Sociální demokracie se takto nejen trefovala do řad svého elektorátu, navíc ztěžovala situaci sociálně slabších skupin obyvatelstva.

V reakci na tyto nepopulární legislativní kroky se začala na levé straně spektra formovat nová opozice. V březnu roku 2004 vznikla v Berlíně takzvaná Volební alternativa 2006 (Wahlalternativ), do které vstoupili členové různých levicových hnutí, ale i bývalí straníci. Brzy nato zástupci odborů, mezi nimiž byli i členové SPD, založili v Bavorsku Iniciativu pro práci a sociální spravedlnost (Initiative für Arbeit und soziale Gerechtigkeit, ASG). Obě hnutí měla společný odpor k aktuální politice vládnoucí koalice a do voleb do Spolkového sněmu v roce 2006 chtěla jít jako levicová alternativa sociální demokracie. Doufala přitom, že se jim podaří oslovit v západních spolkových zemích víc voličů, než se zatím dařilo PDS. Nakonec se za tímto účelem spojila do

¹¹³ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 120.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 121.

¹¹⁵ SOLTY, Ingar. Transformation des deutschen Parteiensystems und europäische historische Verantwortung der Linkspartei. *Das Argument*, vol. 49, no. 3, s. 331.

sdužení Volební alternativa práce a sociální spravedlnosti (WASG).¹¹⁶ Tato nová organizace, která se k 22. lednu 2005 stala politickou stranou, nabrala hlavní část své členské základny v západoněmeckých spolkových zemích. Tam brzy na počet členů předešla PDS, naopak v její baště na východě neoslovovala WASG téměř nikoho.¹¹⁷

Ve svém zakládajícím politickém programu se WASG, stejně jako ve svém názvu, hlásí k politice založené na idejích sociální spravedlnosti a sociálního státu. Další hodnoty, které jsou v programu akcentovány, jsou solidarita a demokracie. Podle WASG je „demokratizace ekonomiky cílem a podmínkou udržitelné politické změny. Síla kapitálu musí být omezena.“¹¹⁸ Pro stranu je důležitá i rovnost, a to jak v právech, tak příležitostech. WASG se, obdobně jako PDS, vyslovuje proti diskriminaci na základě pohlaví, barvy pleti, národnosti nebo sexuální orientace. Jelikož chce být politickou změnou, alternativou ke kritizované politice SPD, vymezuje se WASG ve svém programu také proti současnému neoliberalismu: „Tato neoliberální politika zvyšuje nezaměstnanost, místo toho, aby s ní bojovala. Blokuje hospodářský rozvoj, místo toho, aby ho podporovala, a zvyšuje státní zadluženost, místo toho, aby ji snižovala, protože korporace a bohatí platí stále nižší daně. Nakonec oslabuje sociální fondy, namísto toho, aby je napravovala.“¹¹⁹ WASG se označuje za sběrné hnutí pro osoby s různým politickým či sociálním původem, které ale spojuje kromě zájmu o spravedlivější společnost i odpor vůči stávající vládnoucí neoliberální politice. V programu dále prohlašuje, že na vládě, ať už na celostátní nebo zemské úrovni, se bude podílet jedině po změně politiky s ohledem na její požadavky. Zcela ovšem odmítá spolupráci s neonacistickými nebo jinými pravicovými stranami či uskupeními.¹²⁰ Ačkoliv cíle a hodnoty WASG znějí takto velmi podobně cílům a hodnotám PDS, nenajdeme v tomto programu ani jedinou zmínku o socialismu. Namísto toho jsou vázány k hlavním motivům sociální spravedlnosti a sociálnímu státu. To je dáno rozdílnou historií obou stran. WASG totiž sama sebe nechápala jako následovnici socialistických hnutí nebo socialistickou stranu a zároveň její členy tvořili lidé s naprosto odlišnými životními zkušenostmi, než měli členové PDS. Část z nich zažila „zlatá“ šedesátá a sedmdesátá

¹¹⁶ NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. Die Partei Die Linke. Nach der Gründung in des Kaisers neuen Kleidern? Eine politische Bedarfsgemeinschaft als neue Parteien im deutschen Parteiensystem. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2005*. Wiesbaden: VS, Verlag für Sozialwissenschaften, 2008, s. 154. ISBN 3531152459.

¹¹⁷ FÜLBERTH, Georg. *Doch wenn sich die Dinge ändern“: die Linke*, s. 80-81.

¹¹⁸ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 2. Dostupné z WWW:

https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/WASG_Gruendungsprogramm.pdf

¹¹⁹ Tamtéž, s. 5.

léta, kdy bylo v západních státech vysoké tempo ekonomického růstu, nízká nezaměstnanost a stoupající mzdy. Dělníci měli moc a za sebou silné odbory a sociální demokracie ještě nezahladila svoje kořeny. V souvislosti s tímto není překvapivé, že se tito členové WASG orientují na silný stát, od kterého očekávají zajištění hospodářského růstu i spravedlivé přerozdělování zisků. Idealizují realitu 70. let a zaměřují se silně na námezdní práci a nerealistickou plnou zaměstnanost, přičemž ignorují nové pracovní vztahy, například flexibilní zaměstnání.¹²¹

Obě strany se ve volbách poprvé utkaly 20. května téhož roku, kdy se konaly zemské volby v Severním Porýní-Vestfálsku. Výsledky obou levicových subjektů přitom nebyly valné – zatímco WASG získala 2,2 % hlasů, PDS se musela spokojit s 0,9 %. Nedařilo se ovšem ani SPD, která oproti předchozím volbám ztratila téměř 6 % hlasů a se ziskem 37,1 % byla poražena CDU.¹²² Výsledky zemských voleb znamenaly pro WASG špatnou zprávu. Severní Porýní-Vestfálsko představovalo pro stranu politickou arénu s ideálními podmínkami pro úspěch. Nepočítaje městské státy šlo o zemi s nejvyšší nezaměstnaností mezi západoněmeckými státy a početnou dělnickou populací. WASG zde navíc měla nejširší členskou základnu a mediální pozornost. Situace tedy nenapovídala tomu, že by strana měla šanci v následujících volbách do Spolkového sněmu překročit hranici 5 %, čehož si samozřejmě všimli i voliči, u kterých bylo pravděpodobné, že by v obavě o propadnutí hlasu WASG nevolili. PDS naopak mohla doufat v to, že by se jí alespoň podařilo získat potřebné tři přímé mandáty, aby pro ni pětiprocentní klauzule neplatila. I tak ale hledala na západě potenciální volební partnery, aby se neopakoval katastrofální výsledek voleb z roku 2002. Ze strany WASG se ovšem nejprve vůči případné alianci zvedla vlna odporu, jelikož značnou část jejich členů tvořili bývalí straníci z PDS, kteří nesouhlasili s její politikou, zejména ústupky v rámci koalic v Berlíně a Meklenbursku-Předním Pomořansku.¹²³ V Berlíně si kritiku vysloužila pragmatická deradikalizace, která byla zejména levicovým křídlem vnímána

¹²⁰ Tamtéž, s. 27.

¹²¹ MICUS, Matthias. Stärkung des Zentrums. Perspektiven, Risiken und Chancen des Fusionsprozesses von PDS und WASG. In: SPIER, Tim et al. *Die Linkspartei. Zeitgemäße Idee oder Bündnis ohne Zukunft?* VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, s. 194-195. ISBN 978-3-531-14941-7.

¹²² Endgültiges Ergebnis für das Land Nordrhein-Westfalen. Die Landeswahlleiterin des Landes Nordrhein-Westfalen. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://alt.wahlergebnisse.nrw.de/landtagswahlen/2005/lwahl/a000lw0500.htm>

¹²³ NACHTWEY, Oliver a Tim SPIER. Political Opportunity Structures and the Success of the German Left Party in 2005. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, vol. 15, no. 2, s. 143.

jako neschopnost prosadit se ve vládě.¹²⁴ V Meklenbursku hlavní vlnu odporu mezi členy PDS vyvolala její podpora federální daňové reformy, která byla podle nich příliš neoliberální.¹²⁵

Mnoho členů WASG si proto dovedlo lépe představit pokračování v podobě nové, byť malé levicové strany, a obávalo se utlačení větší, bohatší a etablovanější PDS. Navíc nechtěli být spojováni se stranou, která byla na západě spojována s levicovým extremismem, stále měla ve svých řadách bývalé funkcionáře SED a dlouhodobě obhajovala NDR. V plebiscitu, který se ovšem ve WASG konal až 15. července, kdy už stranické špičky měsíc počítaly s budoucím partnerstvím, se ale nakonec vyjádřili ve prospěch aliance. 81,8 % členů strany podporovalo společnou kandidaturu do následujících federálních voleb. Ještě víc straníků (85,3 %) bylo pak pro vyjednávání o budoucím sloučení. Přípravy partnerství ovšem provázely i výhrady z druhého tábora. Z řad PDS se ozývaly připomínky ohledně nedostatku času na formování jakékoliv aliance do příštích voleb. Ve straně existovalo také ortodoxní křídlo, které se bálo, že spojením s WASG by strana přišla o značnou část své identity. Aliance se stranou, která se zastávala kapitalistického sociálního státu, byla podle nich v rozporu s jejich pojetím socialismu. Někteří zase nechtěli ztratit pozici východoněmeckého reprezentanta a zejména straníkům na západě Německa se nelíbilo, že by se členové WASG mohli dostat na kandidátních listinách před ně.¹²⁶

V reakci na výsledek zemských voleb v Severním Porýní-Vestfálsku se vedení SPD rozhodlo uspořádat předčasné volby do Spolkového sněmu, a to již na podzim roku 2005. Tento záměr oznámil kancléř Gerhard Schröder společně s lídrem strany Franzem Münteferingem 22. května, tedy ihned poté, co strana přišla o kontrolu nad touto spolkovou zemí. Rozhodnutí odůvodnili tím, že jelikož tímto většinu ve Spolkovém sněmu držely jiné strany než ve Spolkové radě, není možné pokračovat v rudo-zelené koalici. Zároveň ale představitelé SPD doufali, že předčasné volby pomohou umírnit odbojné levicové křídlo. Zvolený termín měl navíc přijít příliš rychle na to, aby se na levé straně spektra stihla zformovat jakákoliv aliance mezi PDS a WASG. Tato úvaha se však ukázala být mylnou – nedostatek času naopak neumožnil zdlouhavé vyjednávání o rozdílnostech obou stran. Události ještě více urychlil bývalý ministr

¹²⁴ HOUGH, D., Michael KOß a Jonathan OLSEN. *The Left Party in Contemporary German Politics*. Palgrave MacMillan, 200, s. 107. ISBN 978-0-230-01907-2.

¹²⁵ Tamtéž, s. 96.

¹²⁶ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 124-125.

financí a lídr SPD Oskar Lafontaine, který nabídl, že pokud se obě strany spojí, opustí sociální demokracii a stane se jejich lídrem v nadcházejících volbách. Vedení PDS a WASG se tak na společném postupu dohodlo již 10. června. Před volbami musely ale strany překonat ještě jednu institucionální překážku – a to, že nezávislé strany v Německu nemohou tvořit společné kandidátky, ani jejich kandidátní listiny nemohou být propojeny. Strana může na svou kandidátní listinu umístit nezávislé kandidáty i členy jiných stran, ale na listině zůstává pouze její jméno a pouze tato strana má pak nárok na státní náhrady výdajů na kampaň. 17. července se tak PDS po dohodě obou stran přejmenovala na Linkspartei.PDS. Tato strana na své kandidátní listiny přidala kandidáty navržené WASG, která zůstala samostatnou organizací, ale voleb se sama neúčastnila. Tento akt měl důležitý psychologický efekt – v očích veřejnosti to vypadalo, že se obě strany již de facto sloučily, a voliči tak neměli takové obavy o propadnutí svých hlasů.¹²⁷ Výsledek se dostavil – Linkspartei v zářijových volbách získala 8,7 % hlasů, což jí jakožto čtvrté nejúspěšnější zajistilo bezproblémový návrat do Spolkového sněmu a 54 křesel.¹²⁸ Ve východním Německu, kde byla PDS na slušné výsledky víceméně zvyklá, obdržela rekordních 25,3%. V západních zemích strana posílila ještě významněji – zatímco předchozí výsledky se pohybovaly kolem 1 %, tentokrát činily 4,9 %.¹²⁹

Po úspěšných celostátních volbách nastalo pro strany bezmála dvouleté období vyjednávání, vedoucí k jejich konečnému sloučení. Bylo totiž třeba vyřešit otázky, které byly během hektického předvolebního období upozaděny. Za tímto účelem byly pořádány mezistranické diskuze a fóra. Na nich se například probíralo, zda a za jakých podmínek by se měla účastnit vládních koalic, nebo problematika spojená s dědictvím NDR. Zároveň byly zřízeny komise se spravedlivým zastoupením expertů z obou stran, které měly za úkol přípravu nových stanov, programového základu a řešení společných financí. Zaveden byl i institut duálního členství, ve kterém šli příkladem straničtí lídři. Zatímco Gregor Gysi vstoupil do WASG, Oskar Lafontaine se stal členem Linkspartei.PDS.¹³⁰

Další z otázek, které musely obě strany vyřešit, se stalo přijetí nového názvu. Stávající název větší strany nebyl přijatelný, WASG se totiž již ve svých začátcích roku 2004

¹²⁷ NACHTWEY, Oliver a Tim SPIER. Political Opportunity Structures and the Success of the German Left Party in 2005, s. 144.

¹²⁸ Ergebnisse früherer Bundestagswahlen. Der Bundeswahlleiter, s. 23.

¹²⁹ Tamtéž, s. 19.

pojmu socialismus pokud možno vyhýbala.¹³¹ Linkspartei následně považovala za úspěch, že mohla na socialismus odkazovat v již připravených koncepčních dokumentech. Název „Die Linke“ – tedy česky „Levice“ – byl ovšem nakonec schválen hlasováním v obou stranách.¹³²

Během dvouletého přípravného období se strany zavázaly k tomu, že si nebudou konkurovat ve volbách jakékoliv úrovně. Odpor k tomuto závazku se ale kupodivu zvedl ze strany menšího partnera, WASG. Strana totiž kvůli své krátké existenci nebyla dostatečně vnitřně konsolidovaná. Mezi jejími členy byli krajně levicoví aktivisté, kteří doufali, že se stane skutečnou antikapitalistickou silou. V některých zemích se tito aktivisté, z nichž někteří byli dříve členy PDS, rozhodli k neposlušnosti vůči centrálnímu vedení. V Meklenbursku-Předním Pomořansku a v Berlíně v zemských volbách na podzim roku 2006 tedy WASG kandidovala sama proti Linkspartei. Zde šlo o země, kde dříve existovaly rudo-rudé koalice s SPD. Tato stranická vzpoura se ovšem nesečkala s úspěchem, ani v jedné ze zemí se WASG nepodařilo překonat hranici 5 %. V Berlíně se jí podařilo získat 2,9 %, v Meklenbursku-Předním Pomořansku dokonce jen 0,3 %.¹³³

Stejně jako v případě předvolebního vyjednávání, i v tomto dvouletém období panovaly mezi některými členy WASG pochyby, zda nejsou LP.PDS pouze využíváni pro její účely. Představitelé druhé strany navíc tyto obavy svými výroky často podporovali. Hovořili například o nově vznikající straně jako o „PDS-plus“, případně navrhovali, zda by členové WASG přeci jen nemohli svou organizaci rozpustit a jednoduše vstoupit do LP.PDS. Nevoli vyvolal i výrok politika Helmuta Holtera, který se nechal slyšet, že by se ve slučovacím procesu měla WASG podřizovat LP.PDS, ne naopak.¹³⁴

Strany nicméně měly od počátku určený deadline. V rámcové dohodě, kterou podepsal za PDS předseda Lothar Bisky a za WASG Klaus Ernst, se zavázaly k vytvoření společné strany do léta 2007.¹³⁵ Vedení obou organizací tlačilo na to, aby byl termín dodržen. Poukazovalo na to, že dobrý výsledek voleb do Spolkového sněmu v roce 2005 a pokračující podpora uskupení potvrzuje potřebu konečného sjednocení. Dalším

¹³⁰ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 130.

¹³¹ FÜLBERTH, Georg. *Doch wenn sich die Dinge ändern": die Linke*, s. 81.

¹³² Tamtéž, s. 83-84.

¹³³ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 130.

¹³⁴ HOUGH, D., Michael KOß a Jonathan OLSEN. *The Left Party in Contemporary German Politics*, s. 141.

důvodem pro něj mělo být vytvoření silného protipólu politickému neoliberalismu. Situaci PDS a WASG ohledně výsledků federálních voleb z roku 2005 okomentovala funkcionářka strany Claudia Gohde tak, že jde o zasnoubený pár, který se teď musí vzít, protože už spolu měl dítě.¹³⁶ V březnu roku 2007 se konaly v obou stranách sjezdy, na kterých byly přijaty zakládající dokumenty. Členové měli také možnost se vyjádřit ke sloučení stran, ve které větší důvěru projevil východoněmecký partner. Nová společná strana našla podporu mezi 94 % členů PDS (při účasti 83 %) a 83,9 % členů WASG (ovšem při pouze 50% účasti).¹³⁷

Pouhých pár týdnů před vznikem nové strany existující uskupení dosáhla historického úspěchu. Ve volbách v Brémách, které se konaly 13. května 2007, jejich kandidátní listina obdržela 8,4 % a 7 mandátů.¹³⁸ Stranám blížícím se ke sjednocení se tak podařilo něco, čeho „stará“ PDS nikdy nedosáhla – usednutí v parlamentu západní spolkové země. Překvapivý výsledek byl pozitivním signálem, který ukazoval, že se Die Linke již skutečně podařilo na západě prorazit.¹³⁹

Na slučovací sjezdu, který se konal 16. června 2007 a kde formálně vznikla nová strana Die Linke, nezbyly po případné nespokojenosti s procesem žádné stopy. Byl připraven jako demonstrace jednoty, a to od volby Lothara Biskyho a Oskara Lafontaine do vedení strany, až po vystoupení osobností z levé strany politického spektra.¹⁴⁰ Proslovy přednesli například předseda Strany evropské levice Fausto Bertinotti, místopředsedkyně odborového svazu „ver.di“ Margret Mönig-Raane, ale i herec a režisér Peter Sodann.¹⁴¹

4.2 Organizační struktura

¹³⁵ MALYCHA, Andreas a Peter Jochen, WINTERS. *Die SED: Geschichte einer deutschen Partei*, s. 403.

¹³⁶ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 132.

¹³⁷ NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. Die Partei Die Linke. Nach der Gründung in des Kaisers neuen Kleidern? Eine politische Bedarfsgemeinschaft als neue Parteien im deutschen Parteiensystem. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2005*, s. 176.

¹³⁸ Ergebnisse früherer Landtagswahlen, Der Bundeswahlleiter, s. 42. Dostupné z WWW: https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/a333e523-0717-42ad-a772-d5ad7e7e97cc/ltw_ergebnisse_gesamt.pdf

¹³⁹ HÜTTNER, Bernd a Norbert SCHEPERS. Die Bürgerschaftswahl in Bremen 2007: DIE LINKE im Westen angekommen? Standpunkte 11/2007. Dostupné z WWW:

https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/Standpunkte/Standpunkte_0711.pdf

¹⁴⁰ DOVERMANN, Ulrich. Linksextremismus in der Bundesrepublik Deutschland. 2. Vyd. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2012, s. 103. ISBN 978-3-8389-0135-0.

¹⁴¹ Der Gründungsparteitag der Linkspartei. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/index.php?id=258>

Strana Die Linke je rozdělena podle regionálního klíče na šestnáct zemských svazů (Landesverbände), odpovídající šestnácti německým spolkovým zemím. Ve stanovách strany je přitom vymezeno, že v jedné spolkové zemi existuje právě jeden zemský svaz. Tyto svazy disponují jistou mírou autonomie, vypracovávají vlastní politiku s ohledem na regionální podmínky a hlavní stranický program a tvoří vlastní stanovy, opět v souladu se stanovami centrálními. Nicméně podřízenost zemského svazu je pojištěna ustanovením, že v případě významného a pokračujícího odchýlení se od stranického programu či stanov je stranický sjezd oprávněn usnášeníschopnou většinou hlasů svaz nebo jeho jednotlivé orgány rozpustit. Členství ve straně příslušníkům daného svazu ovšem tímto nezaniká.¹⁴²

Každý zemský svaz je pak dále rozdělen na okresní svazy. Ty mohou svojí působností odpovídat jak jednomu okresu, tak vícero sousedícím okresům nebo samostatnému městu (kreisfreie Stadt). Předsednictvo strany má navíc možnost zřizovat okresní svazy i v cizině a podřízovat je vybranému zemskému svazu. Okresní svazy mají pravomoc tvořit vlastní stanovy, ovšem jsou platné pouze tehdy, neodporují-li stanovám centrálním a zemským. Tyto jednotky se mohou dělit na další místní organizace, které už ale na rozdíl od nich nedisponují samostatným řízením peněžních prostředků a finančním plánováním.¹⁴³ Okresních svazů eviduje Die Linke podle údajů poskytnutých pro účely práce jejím Konzultačním a informačním centrem 85 ve východních spolkových zemích a 260 na západě.¹⁴⁴

Sloučení Linkspartei.PDS a WASG proběhlo nejprve primárně na celostátní úrovni, na úrovni jednotlivých zemí a okresů proces trval další měsíce. Mezi jednotlivými organizacemi přetrvávaly rozdíly, z nichž rozdíl mezi východem a západem byl sice nejvýraznější, ale rozhodně ne jediný.¹⁴⁵

Nejvyšším stranickým orgánem je stranický sjezd (Parteitag), který se skládá z pěti set delegátů náležících ke svazům, dále delegátů z uznaných mládežnických organizací a delegátů z celostátních vnitrostranických spolků. Účastnit se mohou i další delegáti s poradními hlasy, například členové dalších celostátních orgánů nebo zástupci strany v Evropském parlamentu a Spolkovém sněmu. Delegáti jsou voleni na období dvou let, a

¹⁴² Bundessatzung der Partei DIE LINKE, 3/§12. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/partei/dokumente/bundessatzung-der-partei-die-linke/>

¹⁴³ Bundessatzung der Partei DIE LINKE, 3/§13. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/partei/dokumente/bundessatzung-der-partei-die-linke/>

¹⁴⁴ Soukromá e-mailová komunikace s Konzultačním a informačním centrem Die Linke.

to buď shromážděním členů nebo delegátů v daném okresním svazu, nebo vícero svazech. Sjezd se koná nejméně jednou za kalendářní rok a je svoláván na základě rozhodnutí předsednictva. Kromě výše uvedených pravomocí ohledně místních organizací mu náleží rozhodování o politice strany, jejích základních principech a dokumentech. Přijímá například volební programy, stanovy, volební řád, rozhoduje o financích strany nebo se vyjadřuje k práci frakce v Evropském parlamentu. Mimo to schvaluje účast v koalicích nebo toleranci menšinových vlád na federální úrovni a také volí druhý nejdůležitější orgán, kterým je předsednictvo strany.¹⁴⁶

Stranické předsednictvo (Parteivorstand) tvoří 44 členů, z nichž dvanáct (mezi nimi oba předsedové strany) tvoří výkonnou radu (Geschäftsführender Vorstand). Jsou voleni stranickým sjezdem zpravidla každý druhý rok. Předsednictvo je politickým vedením strany, mezi jehož hlavní úkoly patří rozhodovat o všech politických, organizačních, finančních a majetkových záležitostech, které nejsou upraveny stanovami, vydávat stanoviska strany k aktuálním politickým otázkám, připravovat sjezdy, podporovat a koordinovat podřízené organizace nebo připravovat volby.¹⁴⁷

Třetím důležitým orgánem strany je federální výbor (Bundesausschuss), který má vůči předsednictvu poradní, kontrolní a iniciační, schvaluje například jeho návrh na roční finanční plán. Také má za úkol volit zástupce Die Linke v orgánech Strany evropské levice. Výbor sestává z celkem osmdesáti členů, z toho šedesáti zástupců ze zemských svazů, dvanácti zástupců celostátních spolků, šesti osob jmenovaných předsednictvem z řad svých členů a dvou zástupců mládežnických organizací. Jsou voleni na dva kalendářní roky a schází se dle potřeby, ovšem nejméně jednou za půl roku.¹⁴⁸

Vedoucí představitelé předcházejícího uskupení PDS byli přirozeně z východních spolkových zemí, kde měla strana své historické kořeny i centrum podpory. Všichni tři lidé, kteří se vystřídali na postu předsedy – Gregor Gysi, Lothar Bisky a Gabriele Zimmer – pocházeli právě odtamtud, stejně tak jako vedení nejdůležitějších východních stranických organizací. PDS sice pravidelně vysílala do Spolkového sněmu i určitý počet zástupců ze západu, celková image strany ale byla vzhledem ke všem okolnostem

¹⁴⁵ FÜLBERTH, Georg. *"Doch wenn sich die Dinge ändern": die Linke*, s. 85.

¹⁴⁶ Bundessatzung der Partei DIE LINKE, 4/§15, §16, §17. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/partei/dokumente/bundessatzung-der-partei-die-linke/>

¹⁴⁷ Bundessatzung der Partei DIE LINKE, 4/§18, §19. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05].

Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/partei/dokumente/bundessatzung-der-partei-die-linke/>

¹⁴⁸ Bundessatzung der Partei DIE LINKE, 4/§21, §22, §23. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/partei/dokumente/bundessatzung-der-partei-die-linke/>

jednoznačně východní. Toto samozřejmě změnilo připojení na západě ukotvené WASG. V některých oblastech došlo dokonce k vychýlení jazýčku vah na opačnou stranu, například parlamentní skupina Linkspartei.PDS v roce 2005 obsahovala více lidí ze západu. Když pak v roce 2007 členové WASG obsadili polovinu postů ve stranickém předsednictvu a jeho výkonné radě, osoby původem ze západu v těchto orgánech rázem tvořily celé dvě třetiny. Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, předsedy nové strany se staly dvě výrazné osobnosti – Lothar Bisky a Oskar Lafontaine, kteří každý reprezentovali jinou část Německa. Lafontainova vystoupení byla ale v očích veřejnosti výraznější a o Die Linke se dokonce začalo hovořit jako o „Lafontainově straně“. Tento posun v zastoupení západu ve stranickém vedení byl dalším z faktorů, který pomohl Die Linke získávat pozice v této části země a transformovat ji ve skutečně celostátní organizaci.¹⁴⁹ Po třech letech se ale Lafontaine musel své funkce ze zdravotních důvodů vzdát. Bisky přitom už dříve oznamoval, že znovu na předsedu strany kandidovat nebude. Na stranickém sjezdu v květnu roku 2010 došlo tedy k výměně obou předsedů strany, přičemž byl zachován klíč, podle kterého jeden předseda je spojen s východem Německa a druhý se západem. Takto se „nástupkyní Lothara Biskyho“ stala politička Gesine Löttsch, zatímco druhým předsedou se stal představitel původní WASG, bavorský odborář Klaus Ernst. Gesine Löttsch při této volbě získala rekordních 92,8 % hlasů přítomných delegátů, což byl lepší výsledek, než kdy obdrželi Bisky a Lafontaine, Ernstovi vyjádřilo podporu 74,9 % delegátů.¹⁵⁰ Přes velkou podporu stranického sjezdu zvolenému vedení chyběla Lafontainova autorita potřebná k mírnění mnoha různorodých proudů uvnitř Die Linke. Dvojice zároveň ve srovnání s předchozím silným vůdcem postrádala silný mediální obraz.¹⁵¹ V dubnu roku 2012 se Gesine Lotzsch z rodinných důvodů své funkce vzdala.¹⁵² Na začátku června téhož roku bylo na stranickém sjezdu zvoleno nové vedení, které Die Linke reprezentuje doposud. Formule zahrnující jednoho předsedu spojeného s východem a druhého se západem se opakuje. První byla zvolena původem saská poslankyně Spolkového sněmu Katja Kipping, a to

¹⁴⁹ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 133-134.

¹⁵⁰ Neue Ära der Linken mit Löttsch und Ernst. Welt [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z WWW: <http://www.n24.de/n24/Nachrichten/Politik/d/987292/neue-aera-der-linken-mit-loetzsch-und-ernst.html>

¹⁵¹ NIEDERMAYER, Oskar. Das deutsche Parteiensystem nach der Bundestagswahl 2009. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2009*. Wiesbaden: VS, Verlag für Sozialwissenschaften, 2011, s. 32. ISBN 3531179357.

¹⁵² LÖTZSCH, Gesine. Rücktritt vom Parteivorsitz. Erklärung von Gesine Löttsch [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/presse/presseerklaerungen/detail/zurueck/presseerklaerungen/artikel/ruecktritt-vom-parteiavorsitz/>

67,1 % hlasů přítomných delegátů. Berndt Riexinger, zástupce odborářského křídla původem ze západoněmeckého Bádenska-Württemberska, byl zvolen 53,5 % hlasů.¹⁵³ Přestože v porovnání s předchozí volbou stála za těmito předsedy výrazně nižší delegátská podpora, během následujících let se jim podařilo naklonit si více spolustraníků. V roce 2014 byli potvrzeni 77,3 % (Kipping) a 89,7 % (Riexinger) hlasů, na posledním, letošním květnovém sjezdu získala Kipping 74 % a Riexinger 78,5 % hlasů.¹⁵⁴

Jak již bylo nastíněno v jiných částech práce, Die Linke je stranou vysoce heterogenní, obsahující mnoho názorových proudů a osoby s velmi rozdílnou historií. Ty mají možnost organizovat se v rámci celostátních spolků a pracovních skupin. Nalezneme mezi nimi skupiny, které jsou ve svých názorech extrémnější, než většinová prezentace strany, například skupinu Antikapitalistická levice, Komunistickou platformu strany Die Linke nebo skupinu Socialistická levice. Některé skupiny jsou zaměřené na různé skupiny obyvatelstva, jejichž práva Die Linke jakožto rovnostářská strana hodlá hájit. Funguje tak například skupina Etnických menšin, Senioři strany Die Linke nebo spolková pracovní skupina Die Linke.queer, která sdružuje osoby spojené s LGBT komunitou.¹⁵⁵ Tyto skupiny splňují kritéria daná stranickými stanovami a jako takové dostávají od strany finanční příspěvky na svou činnost.¹⁵⁶ Mimo to existují v rámci strany další celostátní spolky, které ale oficiálně tímto titulem nedisponují, například celostátní pracovní skupina Antifašismus, pracovní skupina Křesťané a křesťanky při straně Die Linke nebo Marxistické fórum.¹⁵⁷ K Die Linke dále náleží také její mládežnická organizace s názvem „Die Linksjugend [‘solid]“. Ta sama sebe označuje za socialistický mládežnický svaz, který se staví kriticky ke kapitalistické společnosti a považuje se za součást emancipačních a antifašistických hnutí.¹⁵⁸

¹⁵³ Neue Parteichefs. Kipping und Riexinger führen tief zerstrittene Linke. Spiegel [online], 2. 6. 2012. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z WWW: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/katja-kipping-ist-neue-linken-chefin-a-836667.html>

¹⁵⁴ Linken Parteitag. Kipping und Riexinger mit mässiger Zustimmung wiedergewählt. Zeit [online], 28. 5. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-05/linken-parteitag-bernd-riexinger-afd>

¹⁵⁵ Bundesweite Zusammenschlüsse. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/zusammenschluesse/>

¹⁵⁶ Bundessatzung der Partei DIE LINKE, 2/§7. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/partei/dokumente/bundessatzung-der-partei-die-linke/>

¹⁵⁷ Weitere Zusammenschlüsse. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/weitere-strukturen/weitere-zusammenschluesse/>

¹⁵⁸ Die Linksjugend [‘solid]. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/weitere-strukturen/organisationen/die-linksjugend>

Rozdílný vývoj na východě a západě Německa a následky sjednocení dvou politických stran se projevují i u členské základny. Členem Die Linke se může stát každý, kdo dovršil 14. rok života, hlásí se k základním programovým zásadám strany, uznává její stanovy a zároveň není členem žádné jiné politické strany.¹⁵⁹ Minimální věk potřebný pro vstup do strany je zde tedy velmi nízký, před 1. lednem 2008 jej měla Die Linke stanovený na 16 let. Od 14 let se může jedinec stát i členem SPD, před rokem 1998 to bylo od 16 let. Na pravé straně spektra (CDU, CSU a FDP) platí stále minimální hranice 16 let. Tyto podmínky si strany určují samy, u strany Zelených proto žádná hranice neexistuje.¹⁶⁰ Ačkoliv se strana a její členové před i po sjednocení PDS a WASG pohybují na nejvíce levé pozici v rámci německého politického systému, došlo s příchodem WASG k určité heterogenizaci (nejen) členské základny, jejíž průměrná pozice se posunula mírně doprava.¹⁶¹

V roce 2004, tedy poslední rok před tím, než začaly obě strany spolupracovat, evidovala PDS 61 385 členů, z toho 56 907 v Berlíně a zemích bývalé NDR a pouze 4 320 v západních spolkových zemích (158 členů bylo organizačně zařazeno přímo k představenstvu).¹⁶² Na západě jejich počet od sjednocení Německa pozvolna stoupal, naopak na východě konstantně klesal. Zatímco v první polovině 90. let šlo o pokles zhruba 10 000 členů ročně, posléze se pokles zpomalil na zhruba poloviční. Ve svém posledním roce existence, v roce 2005, měla PDS 61 270 členů. Na východě opět došlo k poklesu, tentokrát ovšem mírnějšímu – na 55 146 členů, na západě ovšem pod vlivem spolupráce s WASG počet členů poprvé výrazněji stoupl, a to na 5 956.¹⁶³ Poslední zaznamenaný stav před vznikem Die Linke, tedy stav k 31. prosinci 2006, činil 60 338 členů na východě a v Berlíně a 7 257 členů na západě. Dohromady tedy Linkspartei.PDS před sloučením disponovala 67 595 členy.¹⁶⁴ Přínos WASG v otázce

¹⁵⁹ Bundessatzung der Partei DIE LINKE, 2/§2. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/partei/dokumente/bundessatzung-der-partei-die-linke/>

¹⁶⁰ NIEDERMAYER, Oskar. *Parteimitglieder in Deutschland: Version 2016-NEU*. Arbeitshefte aus dem Otto-Stammer-Zentrum, no. 26. Berlin: Freie Universität Berlin, 2016, s. 19. Dostupné z WWW: <http://www.polsoz.fu-berlin.de/polwiss/forschung/systeme/empsoz/schriften/Arbeitshefte/P-PM16-NEU.pdf>

¹⁶¹ SPIER, Tim et al. *Parteimitglieder in Deutschland*. Wiesbaden: VS Verlag, 2011, s. 127. ISBN 3531140426.

¹⁶² Údaj o počtu osob organizačně náležejících k představenstvu strany jsem se v následujících odstavcích rozhodla pro přehlednost již neuvádět. Nicméně rozdíl mezi celkovým součtem a součtem straniků ve východních a západních zemích je vždy způsoben touto skutečností.

¹⁶³ Entwicklung der Mitgliederzahlen. Die Linke.PDS. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: http://archiv2007.sozialisten.de/partei/daten/pdf/entwicklung_mitgliederzahlen_bis2005.pdf

¹⁶⁴ Mitgliederzahlen (Stand 31. Dezember 2006). Statistiken. Die Linke.PDS [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://archiv2007.sozialisten.de/partei/daten/statistiken/mitglieder.htm>

jejich vlastních členů nebyl oproti tomu nijak valný. V okamžiku sloučení čítala strana kolem 12 000 členů. Později se však objevila zpráva, podle které měla tehdy WASG pouze 8 563 platících členů. Každopádně příchod těchto členů do Die Linke nemohl sám od sebe vyvážit poměr členů původní PDS. Rozdíl mezi východem a západem ještě umocní, uvědomíme-li si, že zatímco obyvatelstvo západních zemí tvořilo víc než 80 % celkové populace Německa, v roce 2004 odtamtud pocházelo pouze 7 % straníků.¹⁶⁵ Po následném nárůstu jejich počet v roce 2006 sotva překročil 12 %.

V roce 2007, tedy v prvním roce své existence, měla Die Linke celkem 71 711 členů, početně tedy došlo k mírnému nárůstu, ovšem ne všichni členové LP.PDS a WASG se rozhodli pokračovat v nové straně. Ve východních zemích a Berlíně došlo k citelnému odlivu členů, jejich počet nyní činil 50 940, což je téměř o 10 000 méně než měla před rokem PDS. S příchodem na západě ukotvené WASG ovšem naopak přibyli členové na této straně země, kterých bylo 20 658, tedy téměř třikrát víc, než bylo straníků Linkspartei.PDS o pouhý rok dříve. V následujících dvou letech dochází ve východních zemích k poklesu počtu členů v řádu nižších stovek. Díky nárůstu v západních zemích ale celkový počet straníků mírně roste, nicméně vrcholu (a to nejen v počtu členů) dosahuje právě už v roce 2009. Tehdy Die Linke čítala 78 046 osob, z toho 48 416 na východě a 29 551 na západě. Oproti situaci předchůdkyně PDS před pouhými pěti lety je zde poměr mezi východem a západem výrazně vyrovnanější. V následujícím volebním období pokračuje ve východních zemích pozvolný pokles počtu členů. V roce 2013, kdy se konaly další celostátní volby, jich tam strana evidovala 38 988, od „vrcholového“ roku 2009 jich tedy ubylo téměř 10 000, což je skoro pětina. Na západě došlo k mírnějšímu, asi šestinovému odlivu. Počet členů ve starých zemích dosahoval v tomto roce 24 723. Celkem strana měla 63 757 členů. Ačkoliv ovšem v absolutních číslech došlo během čtyř let na západě také k poklesu, mezi lety 2012 a 2013 ve skutečnosti počty členů meziročně lehce vzrostly, a to s výjimkou pouze Dolního Saska a Porýní-Falce. Z druhé skupiny zemí tento vývoj zaznamenal pouze Berlín. Podle posledních dostupných dat, která zachycují stav členství k 31. prosinci 2015, má Die Linke 58 989 členů, z toho 35 595 v pěti „nových“ spolkových zemích a v Berlíně a 23 352 v deseti zemích na západě.¹⁶⁶ To z ní aktuálně činí na počet členů pátou největší

¹⁶⁵ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 135.

¹⁶⁶ Vlastní výpočty. Data dostupná z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/fakten/mitgliederzahlen/mitgliederzahlen-2007-2015/>

stranu německého politického systému, zaostávající jen těsně za čtvrtými Svazem 90/Zelenými.¹⁶⁷

Současný pokles členů pro Die Linke znamená mimo jiné i finanční ztráty, které jsou ještě umocňovány nižšími volebními zisky. Strana se tak potýká s citelným poklesem členských příspěvků a darů, ale zároveň i příspěvků ze státního financování politických stran. Pouze výsledek voleb do Spolkového sněmu v roce 2013 znamenal pro stranu roční ztrátu ve výši 980 000 eur, v přepočtu asi 26,5 milionu korun. Problém klesajícího členství se navíc s nedostatkem financí bude dále prohlubovat. Při těsném rozpočtu zbude přirozeně méně peněz i na různé kampaně, mezi nimi i na kampaně náborové. Ve spojení s klesajícími volebními výsledky je dále strana méně viditelná v médiích, což mobilizaci voličů a nových členů taktéž nepomáhá.¹⁶⁸

Stávající členové Die Linke ovšem patří v porovnání s ostatními stranami německého politického systému k těm aktivnějším – alespoň podle jejich subjektivního vnímání. Studie pojednávající o stranických aktivitách členy v letech 1998 a 2009 žádala o to, aby ohodnotili, zda jsou aktivní vysoce, poměrně dost, málo, nebo vůbec.¹⁶⁹ U členů Die Linke výsledky ukázaly nejnižší procentuální poměr osob, kteří ve straně vůbec aktivní nejsou, ze všech studovaných subjektů. V obou případech šlo o 16 %, což je zhruba dvakrát méně než u ostatních stran. Vysoce aktivní osoby byly ve straně zastoupeny průměrně, lidé poměrně dosti aktivní a málo aktivní pak byli zastoupeni lehce nadprůměrně.¹⁷⁰

Jakožto strana, která se hlásí k zásadám rovnosti, včetně feminismu, se Die Linke pyšní celkovým počtem 21 954 členek. Poměr žen ve straně tak činí zhruba 37 %.¹⁷¹

Vzhledem ke zhruba stejnému poměru mužů a žen ve společnosti jde tak stále o podprezentaci, ovšem ve srovnání s ostatními (nejen) německými velkými stranami je toto číslo vysoké. V rámci velkých stran mají o málo větší podíl žen ve straně pouze Zelení, následuje sociální demokracie se zhruba 30 %. Strany na pravé straně spektra

¹⁶⁷ Mitgliederzahlen der politischen Parteien in Deutschland am 31. Dezember 2015. Statista [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1339/umfrage/mitgliederzahlen-der-politischen-parteien-deutschlands/>

¹⁶⁸ NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. Den Zenit überschritten: Die Linkspartei nach der Bundestagswahl 2013, s. 165. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2013*. Wiesbaden: Springer. ISBN 9783658028527.

¹⁶⁹ SPIER, Tim et al. *Parteimitglieder in Deutschland*, s. 98.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 99.

¹⁷¹ Mitgliederzahlen. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/fakten/mitgliederzahlen/>

mají tradičně nižší zastoupení žen, nejinak je tomu i v případě CDU (kolem 25 %) a CSU (pouhých 20 %). Středová FDP se pohybuje dlouhodobě kolem 23 % a krajně pravicová Alternative für Deutschland má pouze 16 % členek. Procentuální zastoupení žen ve straně Die Linke je ovšem nižší než u její předchůdkyně PDS, u které se v 90. letech pohybovalo kolem rekordních 45 %. Sloučení Linkspartei.PDS a WASG přineslo okamžitou změnu poměrů mezi pohlavími.¹⁷² V menším ze subjektů, straně WASG, totiž výrazně dominovali muži.¹⁷³ Pozici strany s nejsilnějším zastoupením žen si pak Die Linke udržela už jen do roku 2012, kdy ji předstihli právě Zelení.¹⁷⁴

Členská základna PDS byla ve srovnání s ostatními stranami výrazně přestárlá. Ze zhruba 70 % ji tvořili lidé starší šedesáti let, mladých straníků naopak bylo jen kolem 3 %. Die Linke v roce svého vzniku měla již značně změněnou věkovou strukturu. Poměr osob pod 30 let se zdvojnásobil na 6 %, lidé nad 60 let již tvořili jen zhruba polovinu stranické základny (55 %). Nejstarší věková kategorie ovšem stále zabírala největší podíl ze všech velkých stran, v podílu mladých osob Die Linke překonávali nejen Zelení se 13 %, ale i FDP s 10 %.¹⁷⁵ Ve věkové struktuře strany je stále patrná její dvojí historie a rozdělení na východ a západ. Množství starých kádrů v zemích bývalé NDR a mladší aktivisté ze starých spolkových zemí mají za následek, že věkový průměr členů východních zemí je o zhruba dvacet let vyšší než u členstva na západě.¹⁷⁶ Věkový průměr strany osciluje po celou dobu její existence kolem 60 let. Jedná se o vysoké číslo, stejný průměr ale mají i tři největší strany, CDU, CSU a SPD. Průměr FDP aktuálně činí 54 let a v průměru nejmladší stranickou základnu mají přirozeně Zelení s 50 lety. Podíl lidí do třiceti let v Die Linke během let pozvolna stoupá. Aktuálně (k 31. prosinci 2015) činí 11,9 %. Toto číslo překonávají pouze Zelení, kterým se ovšem tato věková kategorie postupem času zmenšuje a momentálně zabírá 12,7 %. Podíl nejstarších osob se ve straně ustálil kolem 50 %, zhruba stejnou hodnotu vykazují všechny velké strany, s výjimkou FDP se 40 % a Zelených. U nich je pouhá pětina straníků starší šedesáti let.¹⁷⁷ Členská základna Die Linke je stále provázána s bývalým režimem. V době svého vzniku měla ve svých řadách ještě zhruba 30 000 bývalých

¹⁷² NIEDERMAYER, Oskar. *Parteimitglieder in Deutschland: Version 2016-NEU*, s. 17.

¹⁷³ Anteil der Frauen an den Parteimitgliedschaften. Bundeszentrale für politische Bildung.

Dostupné z WWW: <http://www.bpb.de/politik/grundfragen/parteien-in-deutschland/140358/anteil-frauen>

¹⁷⁴ NIEDERMAYER, Oskar. *Parteimitglieder in Deutschland: Version 2016-NEU*, s. 17.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 19.

¹⁷⁶ NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. Den Zenitt überschritten: Die Linkspartei nach der Bundestagswahl 2013. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2013*. Wiesbaden: Springer, s. 165. ISBN 9783658028527.

členů SED.¹⁷⁸ Vysoký věkový průměr největších německých politických stran má za následek, že jsou mezi jejich členy vysoce nadreprezentováni důchodci. U Die Linke tomuto trendu zároveň napomáhají právě členové spojení s bývalou NDR, a tak je u této strany zastoupení důchodců vůbec nejvyšší. Zatímco u většiny velkých stran se pohybuje kolem 40 %, Die Linke v roce 2009 měla mezi svými členy 53 % důchodců. Na opačné straně spektra se pak pohybovali Zelení, u kterých podíl důchodců ve straně dosahoval pouhých 13 %.¹⁷⁹

Připojení WASG k Linkspartei.PDS ovšem neznamenal pouze příliv mladých levicových aktivistů, ale také značného počtu členů odborových organizací středního věku. Podle názorů některých analytiků se právě ti zasazovali o rozšíření záběru strany na celé Německo a v době vzniku Die Linke se spekulovalo, že by se strana mohla stát součástí odborového hnutí.¹⁸⁰ I s příchodem členů WASG ale největšího podílu odborářů dosahovala jiná strana, a to SPD se zhruba 40 %. Die Linke v roce 2009 s 32 % poněkud zaostávala. Srovnáme-li ovšem toto číslo se situací PDS v roce 1998, kdy bylo odborářů ve straně jen 23 %, je patrný citelný nárůst.¹⁸¹

Jedním z faktorů, ve kterých jsou členové Die Linke výjimeční, je otázka víry. Ve srovnání s jinými stranami zde najdeme drtivou převahu osob bez konfese, a to kolem čtyř pětín. U další levicové strany, SPD, tvoří přitom pouze zhruba čtvrtinu straníků. PDS na sklonku 90. let se vyznačovala ještě větší převahou lidí bez vyznání – 97 % v roce 1998.¹⁸² Jde tedy patrně o dědictví komunistického režimu v bývalé NDR.

4.3 Stranická ideologie

4.3.1 Teorie stranických rodin

Jedním ze současných nejčastějších způsobů kategorizace politických stran je jejich řazení do stranických rodin.¹⁸³ Kritéria, podle kterých se při tomto dělení jednotliví autoři používají, se ale někdy značně odlišují.¹⁸⁴

¹⁷⁷ NIEDERMAYER, Oskar. *Parteimitglieder in Deutschland: Version 2016-NEU*, s. 21-22.

¹⁷⁸ MALYCHA, Andreas a Peter Jochen, WINTERS. *Die SED: Geschichte einer deutschen Partei*, s. 405.

¹⁷⁹ SPIER, Tim et al. *Parteimitglieder in Deutschland*. Wiesbaden: VS Verlag, 2011, s. 49. ISBN 3531140426.

¹⁸⁰ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 136.

¹⁸¹ SPIER, Tim et al. *Parteimitglieder in Deutschland*, s. 53.

¹⁸² Tamtéž, s. 54.

¹⁸³ Kromě pojmu „stranická rodina“ se lze setkat i s pojmy „duchovní rodina“, „stranickopolitická rodina“ či „rodina politických stran“.

K propracování tohoto konceptu došlo v politické vědě až v závěru 20. století. Autoři jako Maurice Duverger nebo Giovanni Sartori se stranickými rodinami pracovali pouze implicitně. K průlomů tedy paradoxně došlo k době, kdy se jasné určování hlavních ideově-politických směrů stalo poněkud složitějším. To bylo způsobeno proměnami tradičních sociálně-politických milieu, konfliktních linií (cleavages), prolínáním voličských segmentů, ale i změnami politické orientace mnoha stran.¹⁸⁵

Z různých přístupů k dělení stran do stranických rodin je uvedu alespoň dva – pohled německého politologa Klause von Beymeho a pozdější způsob dělení, jehož autorem je Michael Gallagher se svými kolegy.

Beyme ve své knize *Parteien in westlichen Demokratien* z roku 1982 vymezil celkem deset stranických (duchovních) rodin, a to strany: liberální a radikální, konzervativní, dělnické (sociálnědemokratické a socialistické), regionální a etnické, agrární, křesťanskodemokratické, komunistické, extrémně pravicové, ekologické.¹⁸⁶ Spřízněnost stran v rámci jednotlivých rodin odvozoval od dvou charakteristik. Zaprvé šlo o genetický původ, tedy to, jak strany historicky vznikaly. Ještě větší důraz ale Beyme kladl na jejich ideologicko-programové vymezení. To je však zejména v podmínkách západoevropských zemí značně proměnlivé, dochází ke sblížení jednotlivých rodin a rozměňování hranic mezi nimi.¹⁸⁷ Určitá specifika pak má využívání teorie stranických rodin v prostředí postkomunistické střední a východní Evropy. Kvůli diskontinuitě tamních stranických systémů je vhodné upřednostňovat ideově-programovou orientaci stran před jejich původem. Lze ovšem brát ohled na přihlášení se některých stran k tradici nebo návaznosti na určitou stranu předkomunistické doby.¹⁸⁸

Gallagher, Laver a Mair pak kromě genetického původu a programových politik používají ještě jedno kritérium, a to transnacionální vazby stran. Tím je míněno

¹⁸⁴ KOPEČEK, Lubomír. Stranická rodina – rozdíly v jejím vymezení a práce s ní v podmínkách postkomunistické střední Evropy, s. 39. In: FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA, ed. *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-074-8.

¹⁸⁵ HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*, s. 15-16. Praha: Grada, 2010. 310 s. ISBN 978-80-247-3192-6.

¹⁸⁶ Tamtéž, s.16.

¹⁸⁷ KOPEČEK, Lubomír. Stranická rodina – rozdíly v jejím vymezení a práce s ní v podmínkách postkomunistické střední Evropy, s. 41.

¹⁸⁸ STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*, s. 30-31.

vytváření nadnárodních stranických federací nebo multinárodních stranických skupin (například v Evropském parlamentu), které sdružují podobné strany.¹⁸⁹

Pro potřeby práce se budu nadále věnovat pouze ideově-programatické charakteristice Die Linke a tomu, jak se v jejím programu projevuje příslušnost k rodině komunistických stran. Kritérium původu lze nicméně v případě Die Linke použít také, protože jde o stranu přímo navazující na PDS, a tím na komunistickou SED. I z hlediska transnacionálních vazeb je zařazení Die Linke jasné. Její předchůdkyně PDS byla jedním ze zakládajících členů Strany evropské levice v roce 2004.¹⁹⁰ Kromě toho jsou reprezentanti Die Linke v Evropském parlamentu členem frakce Evropská sjednocená levice/Severská zelená levice (GUE/NGL). Její předsedkyní byla v roce 2014 již podruhé zvolena Gabi Zimmer. Předtím byl od roku 2009 předsedou frakce Lothar Bisky.¹⁹¹ Die Linke má tak v rámci GUE/NGL výsadní postavení.

4.3.1.1 Die Linke a rodina krajní levice

Komunistické strany prošly v posledních desetiletích jak úpadkem, tak mnoha proměnami. Jedná se například o de-ideologizaci, kdy se strany disponující dříve mocenským monopolem adaptovaly na nové podmínky soutěživé politiky odstraněním marxisticko-leninské ideologie. Někteří autoři proto navrhuji nahradit rodinu komunistických stran širší rodinou radikálně (či krajně) levicových stran.¹⁹²

Autoři Luke March a Cas Mudde definují ve svém článku „What’s Left of Radical Left?“ krajní levici¹⁹³ pomocí tří hlavních kritérií. Podle první je krajní (nebo radikální) v tom, že odmítá socio-ekonomické struktury současného kapitalismu, jeho hodnoty a praxi. Toto odmítání může ovšem nabývat podobu jak opozice proti konzumerismu a neoliberalismu, tak ale i proti soukromému vlastnictví. Podle druhého kritéria krajní levice pokračuje v obhajobě alternativních ekonomických a mocenských struktur zahrnujících masivní redistribuci zdrojů existujících politických elit. Levicovost těchto skupin se zde projevuje v tom, že považují ekonomickou nerovnost za základ

¹⁸⁹ GALLAGHER, M., Michael LAVER a Peter MAIR. *Representative government in modern Europe*, s. 230. 4. Vyd. McGraw-Hill, 2006. ISBN 978-0-07-297706-6.

¹⁹⁰ FIALA, P., Miroslav MAREŠ a Petr SOKOL. *Eurostrany. Politické strany na evropské úrovni*, s. 155. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007. 269 s. ISBN 978-80-87029-05-3.

¹⁹¹ History. GUE/NGL [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.guengl.eu/group/history>

¹⁹² STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*, s. 34-35.

současného politického a společenského uspořádání a za svou hlavní agendu mají hájení kolektivních ekonomických a sociálních práv. Navíc se častěji vyjadřují protikapitalisticky než protidemokraticky, i když jisté rozvrácení liberální demokracie může být implicitně nebo explicitně zahrnuto do oné redistribuce zdrojů. Zatřetí, současná krajní levice je podle Marche a Muddeho internacionalistická, a to nejen v hledání nadnárodních vazeb a solidarity, tak v přesvědčení, že národní a regionální socio-politické problémy mají globální strukturální příčiny, jako například imperialismus, nebo globalizaci.¹⁹⁴

March a Mudde následně radikálně levicové strany dělí na: komunistické, zelené a strany nové politiky, demokraticky socialistické a sociálně populistické.¹⁹⁵ PDS přitom považují za ideální příklad sociálně-populistické krajně levicové strany. Uskupení v této kategorii jsou nejvíc dynamická. Přestože jejich původ je rozdílný, sdílí jasné ideologické jádro a politický styl. Stejně jako demokratičtí socialisté akceptují parlamentní demokracii a odmítají kapitalismus. Narozdíl od nich ale nejsou tak marxistické a zajímají se stejně tak o reprezentaci svých voličů, jako o rozšiřování voličské základny. Staví proti sobě zkaženou elitu a mravní lid, přičemž se prezentují jako hlas lidu.¹⁹⁶

4.3.2 Die Linke a levicový extremismus

O tom, zda je Die Linke stranou levicově extremistickou, neexistuje univerzální konsenzus. Některé její části a členové jsou sledováni Spolkovým úřadem na ochranu ústavy, což je německá vnitřní zpravodajská služba podřízená ministru vnitra. Náplní její práce je sběr a vyhodnocování informací o aktivitách zaměřených proti svobodnému demokratickému základnímu zřízení, existenci nebo bezpečnosti státu, případně spolkové země, dále o obdobných aktivitách konaných pro cizí mocnost, ohrožujících německé zahraniční záležitosti nebo o aktivitách namířených proti myšlenkám mezinárodního porozumění, zejména proti mírovému soužití národů.¹⁹⁷ Je tedy zaměřena proti aktivitám, které německé ministerstvo vnitra chápe jako extremistické.

¹⁹³ March a Mudde používají v článku pojem „radical left“, tedy „radikální levice“, zahrnují pod něj ale skupiny, které lze označit za radikální i extremistické.

¹⁹⁴ MARCH, Luke a CAS MUDDE. What's Left of Radical Left? The European Radical Left Since 1989: Decline and Mutation, s. 25.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 26-34.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 34-36.

¹⁹⁷ Verfassungsschutz. Bundeszentrale für politische Bildung [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/recht-a-z/23101/verfassungsschutz>

Pod dozorem Úřadu se nacházela již předchůdkyně Die Linke, PDS. Úřad ve své zprávě z roku 2006 informoval o zamýšleném spojení PDS s neextremistickou WASG a konstatoval, že je třeba vyčkat, jak se situace v nově vzniklé straně vyvine.¹⁹⁸ O rok později již Úřad informoval o tom, že v Die Linke pokračují stejné otevřeně extremistické jednotky jako v Linkspartei.PDS.¹⁹⁹ Ve svém sledování tedy pokračoval.

Úřad Die Linke vytýkal, že stejně jako v případě své předchůdkyně skrývá ve svých řadách pod pojmem „pluralismus“ mnoho rozdílných levicových proudů, které si kladou za cíl zásadní změnu současného státního nebo společenského uspořádání. V souladu s tím se strana na veřejnosti prezentuje ambivalentně. Na jednu stranu se snaží být veřejností vnímána jako nová reformně orientovaná levicová síla, na druhou stranu ale existuje i mnoho důvodů, proč ji považovat za stranu nakloněnou levicově extremistickým aktivitám. Za hlavní z nich Úřad považuje dlouhodobé a široce rozšířené akceptování otevřeně extremistických uskupení (celostátních spolků) v jejich řadách.²⁰⁰ Spolkový ministr vnitra Hans-Peter Friedrich ke konci roku 2012 celkové sledování Die Linke ukončil. Nadále jsou sledovány už jen jednotlivé levicově extremistické skupiny uvnitř strany, respektive podezřelé celostátní spolky.²⁰¹

Seznam uskupení uvnitř Die Linke, kterými se Úřad pro ochranu ústavy zaobírá, zůstává po celá léta stejný. Nalezneme mezi nimi přitom jak celostátní spolky, které naplňují tento statut tak, jak je dán stranickými stanovami, tak spolky, které jejich kritéria nespĺňují. Statut celostátního spolku pro danou organizaci mimo jiné znamená přímou finanční podporu strany. Zatímco všechny níže uvedené skupiny Die Linke minimálně pasivně podporuje tolerancí jejich extremistických aktivit, u těchto skupin lze říct, že tyto činnosti strana podporuje aktivně. Následující informace pocházejí z poslední zprávy Úřadu, tedy z roku 2015.²⁰²

¹⁹⁸ Verfassungsschutzbericht 2006, s. 172. Dostupné z WWW: https://web.archive.org/web/20090806205226/http://www.verfassungsschutz.de/download/SHOW/vsbericht_2006.pdf

¹⁹⁹ Verfassungsschutzbericht 2007. Kurzfassung, s. 6. Dostupné z WWW: http://www.bmi.bund.de/cae/servlet/contentblob/134956/publicationFile/14806/VSB_Kurzfassung.pdf

²⁰⁰ Verfassungsschutzbericht 2011, s. 168. Dostupné z WWW: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2012/vsb2011.pdf?__blob=publicationFile

²⁰¹ MAISNER, M., Frank JANSEN a Max MUTH. Überwachung von Abgeordneten. Verfassungsschutz will nur noch extreme Linke beobachten. Der Tagesspiegel [online], 23. 1. 2013. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.tagesspiegel.de/politik/ueberwachung-von-abgeordneten-verfassungsschutz-will-nur-noch-extreme-linke-beobachten/7672076.html>

²⁰² Verfassungsschutzbericht 2015, s. 140-147. Dostupné z WWW: <https://www.verfassungsschutz.de/embed/vsbericht-2015.pdf>

Mezi organizace, které Úřad sleduje a Die Linke je uznává jako celostátní spolek, patří Komunistická platforma, Socialistická levice, Cuba Sí, Antikapitalistická levice a Gerejský/Socialistický dialog.

Komunistická platforma je s aktuálně 1 200 členy nejpočetnější extremistickou skupinou uvnitř Die Linke, jejímž cílem je svržení kapitalismu a vybudování komunistické společnosti. Otevřeně se hlásí k tradici marxismu-leninismu a brání historickou legitimitu NDR.

Stejný cíl, tedy likvidaci kapitalismu, si klade 800 členů Socialistické levice. K bývalému režimu v NDR se staví obdobně jako Komunistická platforma, považuje ho za „legitimní pokus o vybudování alternativy ke kapitalismu na německé půdě“. Skupina se hlásí k levicově socialistickým a reformně komunistickým tradicím a zastává neomarxistické myšlenky.

Antikapitalistická levice, která v současné době čítá necelých 600 členů, také vyzývá k základní změně systému, zrušení existujícího společenského řádu, rozchod s kapitalistickými strukturami. Ideologicky se kromě antikapitalismu vymezuje i antimilitárně.

Pracovní skupina Cuba Sí podporuje neomezenou politickou a materiální solidaritu s kubánským režimem, přičemž udržuje kontakty s mnoha kubánskými komunistickými organizacemi. Jejich zhruba 500 členů se hlásí se k ideologii socialistického internacionalismu.

Další spolky, kterým chybí statut celostátního spolku Die Linke, ale jejichž činnost Úřad sleduje, jsou Marxistické fórum a trockistická síť „marx21“.

Marxistické fórum čítá asi 400 členů a jedná se o ortodoxně komunistickou organizaci, která se odvolává na odkaz Marxe, Engelse a Lenina. Zároveň se pozitivně staví k diktatuře SED v NDR, na které oceňuje hlavně strukturální antifašismus. Jejím cílem je nastolení komunismu, jehož předstupněm je socialismus.

Síť marx21 působí v taktéž sledovaném spolku Socialistická levice a jejím cílem je vytvoření komunistické společnosti, ke které povede zničení buržoazního státního aparátu a nastolení diktatury proletariátu. Kromě toho se tato skupina se zhruba 300 členy hlásí k antiimperialismu, antimilitarismu a antiglobalizaci.

Spolky sledované úřadem tedy dohromady čítají necelé 4 000 členů, což odpovídá asi 6,5 % celkové členské základny. Převaha krajně levicových proudů straně tedy patrně nehrozí. Co je ale hlavním problémem, je kontinuální tolerance a v některých případech i jejich přímá podpora. Zároveň nejde zdaleka jen o řadové členy Die Linke. Například ke Komunistické platformě náležela místopředsedkyně strany a poslankyně Spolkového sněmu Sahra Wagenknecht, členové Socialistické levice zas v roce 2015 tvořili přesně čtvrtinu 44-členného představenstva Die Linke.²⁰³ Provázanost těchto skupin s vedením je tedy nejen důvodem k obezřetnosti ohledně hodnocení strany, ale patrně také jedním z důvodů, proč užívají její otevřenou podporu.

Kromě Spolkového úřadu na ochranu ústavy fungují v jednotlivých spolkových zemích ještě Zemské úřady na ochranu ústavy, přičemž některé z nich činnost Die Linke v daných zemích také sledují. Zde nalezneme výrazný rozdíl mezi tím, jak stranu vnímají úřady ve východních a západních spolkových zemích. Na východě stranu jako takovou příslušné orgány jako levicově extremistickou nevnímají. Pouze ve dvou zemích, Sasku a Durynsku, je podle posledních zpráv z roku 2015 sledována činnost Komunistické platformy. Naopak ve starých zemích je Die Linke posuzována přísněji. Určité její celostátní spolky jsou sledovány ve všech západních zemích s výjimkou Brém, Sárska a Šlesvicka-Holštýnska, přičemž v některých zemích, například v Dolním Sasku či v Hamburku, byla Die Linke v minulosti sledována jako celek. V pěti zemích je sledována Komunistická platforma a Antikapitalistická levice, čtyři se pak zajímají o činnost linksjugend ['solid], síť marx21 a sociálně-demokratický studentský spolek Die Linke.SDS jsou sledovány ve třech zemích. Dva zemské úřady sledují činnost Socialistické levice a pouze bavorský úřad se navíc zabývá ještě skupinou Cuba Sí.²⁰⁴

Mimo to jsou Úřadem sledováni i někteří jednotliví členové Die Linke. V lednu roku 2012 ohromila Německo zpráva deníku Spiegel o tom, že kontrarozvědka sledovala 27 poslanců strany ve Spolkovém sněmu, tedy více než třetinu z jejího celkového zastoupení. Mimo to se zaměřovala ještě na 11 osob, které Die Linke reprezentovaly v zemských parlamentech. Přitom se ovšem do hledáčku Úřadu nedostali zdaleka jen příslušníci radikálního křídla, ale i mnoho umírněnějších politiků a téměř všichni vedoucí představitelé působící ve Spolkovém sněmu – mezi nimi předseda poslanecké

²⁰³ PFAHL-TRAUGHBER, Armin. *Linksextremismus in Deutschland: eine kritische Bestandsaufnahme*, s. 117.

frakce Gregor Gysi a jeho zástupkyně Sahra Wagenknecht, ale také předsedkyně strany Gesine Löttsch, viceprezidentka Bundestagu Petra Pau či budoucí předsedkyně strany Katja Kipping.²⁰⁵ V polovině roku 2013 ovšem informoval opět deník Spiegel o tom, že pod dohledem Úřadu se stále nachází alespoň 25 poslanců Die Linke. V obou případech zpráva vyvolala vlnu kritiky, a to nejen ze strany sledované organizace.²⁰⁶ Skandál ukončil až nový ministr vnitra, Thomas de Maizière, který v březnu roku 2014 oznámil, že nedále sledování poslanců Die Linke neumožní, pokud se k němu nenajdou závažné důvody. Mezi ně ale patří vazby na extremistické a násilné skupiny, jako jsou například sledované celostátní spolky. Toto rozhodnutí přišlo v návaznosti na rozhodnutí Ústavního soudu z října 2013 ohledně zákazu sledování dalšího prominentního politika Die Linke, Bodo Ramelowa. Podle něj mohou být poslanci sledováni jen v tom případě, kdy svůj mandát zneužívají k boji proti svobodnému demokratickému základnímu zřízení.²⁰⁷ Gregor Gysi následně vyhrál soudní spor s Úřadem pro ochranu ústavy, který podle rozsudku musel všechny informace o něm nasbírané zlikvidovat. Gysi přitom se stejným požadavkem už jednou neuspěl, a to v roce 2006. Zvrácení rozhodnutí v jeho prospěch také přispěl právě předchozí rozsudek ohledně Bodo Ramelowa.²⁰⁸

Německý politolog Eckhard Jesse právě díky schopnosti Die Linke balancovat na hraně ústavnosti označuje její ideologii za „chytrý extremismus“, který staví do protikladu „tvrdého extremismu“ v podání například pravicově extremistické Národnědemokratické strany Německa, který se vůči stávajícímu demokratickému zřízení vymezuje jasně a ostře. Die Linke je podle něj sbírkou různých extremistických skupin s vazbami na extremistické (zejména komunistické) skupiny v zahraničí, která se nedostatečně distancuje od své minulosti v podobě NDR. Dále straně vyčítá, že

²⁰⁴ Publikationen des Landesbehörden. Bundesamt für Verfassungsschutz. Dostupné z WWW: <https://www.verfassungsschutz.de/de/oeffentlichkeitsarbeit/publikationen/verfassungsschutzberichte/publikationen-landesbehoerden-verfassungsschutzbericht>

²⁰⁵ Geheimdienst. Verfassungsschutz beobachtet 27 Linken-Abgeordnete. Spiegel [online], 22. 1. 2012. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/geheimdienst-verfassungsschutz-beobachtet-27-linken-abgeordnete-a-810651.html>

²⁰⁶ Verfassungsschutz. Geheimdienst beobachtet 25 Linken-Abgeordnete. Spiegel [online], 2. 6. 2013. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/verfassungsschutz-geheimdienst-beobachtet-25-linken-abgeordnete-a-903309.html>

²⁰⁷ Verfassungsschutz stellt Beobachtung von Linken-Abgeordneten ein. Süddeutsche Zeitung [online], 14. 3. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.sueddeutsche.de/politik/linksfraktion-im-bundestag-verfassungsschutz-stellt-beobachtung-von-linken-abgeordneten-ein-1.1912666>

²⁰⁸ Linkspartei. Verfassungsschutz muss alle Informationen über Gysi löschen. Spiegel [online], 5. 9. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/gregor-gysi-verfassungsschutz-muss-informationen-loeschen-a-990004.html>

nezastává antiextremistické, ale jen antifašistické postoje. Ze strany levice nebezpečí pro demokracii nevnímá, to může podle Die Linke přijít pouze zprava.²⁰⁹

Na klasifikaci Die Linke ovšem existuje i opačný pohled, který zastává například německý politolog Richard Stöss. Ten svou argumentaci zakládá na tom, že Die Linke sice aspiruje na překonání kapitalismu a zavedení nového ekonomického pořádku, nicméně Základní zákon žádné určité hospodářské uspořádání nedefinuje, a tak tato snaha není protiústavní. Protiústavní navíc není ani kritika kapitalismu, případně socialismus. Kritika kapitalismu je dokonce chráněna svobodou názoru a socialismus jako hodnotová orientace se nachází na demokratickém spektru. Zavedení socialistického státu ve smyslu bývalé NDR by bylo extremistické, ovšem podle Stösse neexistuje dostatek důkazů pro to, že to je cíl, ke kterému Die Linke směřuje. Strana podle něj navíc nesplňuje ani další znak extremistických organizací, a to dosahování cílů pomocí násilí, případně toleranci násilných činů. Stöss nepopírá, že v rámci Die Linke existují extremistické skupiny, ty jsou ovšem v komparaci se zbytkem strany v ohledu počtu členů a celkového významu marginální.²¹⁰

Jak již bylo řečeno v kapitole vymezující relevantní terminologii, pojem extremismus postrádá jednoznačné vymezení a z tohoto důvodu může snadno sloužit jednak jako zjednodušující označení používané zejména médii, ale i jako pejorativní nálepka. Z tohoto důvodu se Die Linke pravděpodobně občasné klasifikace do kategorie extremistických organizací v dohledné době nezbaví. Kromě tolerance a podpory otevřeně extremistických spolků ovšem neexistuje k tomuto zařazení přesvědčivý důvod.

4.3.3 Die Linke a populismus

Asociace Die Linke s pojmem populismus záleží na jeho vymezení. Strana nicméně určitě splňuje pojetí levicového populismu, který klade politické a ekonomické problémy za vinu politickým a ekonomickým elitám. Staví se přitom do pozice ochránce lidu před negativy kapitalismu či neoliberalismu.

V rámci boje za sociální spravedlnost Die Linke úspěšně živí odpor proti bohatým či proti reformám, které mají vykořisťovat obyčejného člověka. Hojně využívá téma chudoby a staví se do role strany, která se stará o lidské problémy. Pro zachování této

²⁰⁹ PFAHL-TRAUGHBER, Armin. *Linksextremismus in Deutschland: eine kritische Bestandsaufnahme*, s. 120.

pozice Die Linke nahrává, nemít žádnou výraznou politickou odpovědnost. Z tohoto hlediska je tedy strana určitým způsobem nejlépe předurčena k tomu, aby hrála opoziční roli.²¹¹

Za levicově populistickou považuje stranu i nizozemský politolog Cas Mudde. Podle něj je nicméně úspěšný levicový populismus poměrně vzácným úkazem. PDS se ale v 90. letech podařilo etablovat jako nový radikálně levicový fenomén na německé politické scéně, strana kombinující populismus s umírněným socialismem. Nebyla už obrádkyní určité třídy – proletariátu – místo toho se stala hlasem lidu.²¹² Die Linke pak na tuto pozici úspěšně navázala.

Die Linke se proti této nálepce nicméně na svých webových stránkách ohrazuje. Pojem považuje za velmi módní politickou zbraň s mnohostranným využitím, s jejíž pomocí mají být určité výroky označeny za nesolidní, nepodložené nebo lehkomyšlně pronesené za účelem získání snadného potlesku obecnstva, případně volebních zisků. Jako populismus bývá podle Die Linke zavrhována například schopnost vyjádřit komplikované věci jednoduše, ale i neuvážené volební sliby, pokud tedy pocházejí od politického konkurenta. Právě rivalové Die Linke tento pojem používají jako nadávku a snaží se takto znevážit výroky zejména tehdejších předsedů, Gysiho a Lafontaine. Jakožto tradiční antifašistické straně Die Linke také vadí, že tento pojem byl častěji využíván právě pro pravicový extremismus, se kterým nechce být řazena do společné kategorie.²¹³

Zatímco k označení za extremistickou stranu by se představitelé Die Linke pravděpodobně nikdy nehlásili, v případě populismu je situace odlišná. Současná předsedkyně strany Katja Kipping označila levicový populismus v roce 2011, kdy vykonávala funkci místopředsedkyně, za součást strategie, kterou by Die Linke měla přijmout za účelem zlepšení volebních výsledků. Levicový populismus pro ni znamenal

²¹⁰ Tamtéž, s. 121.

²¹¹ MAYER, Tilman. Linkspopulismus als Herausforderung. *Die Politische Meinung*, no. 465, s. 17.

²¹² MUDDE, Cas. Radikale Parteien in Europa. Aus Politik und Zeitgeschichte, 2008, no. 47. Bundeszentrale für politische Bildung [online], 10. 11. 2008. [cit. 2016-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.bpb.de/apuz/30843/radikale-parteien-in-europa?p=all>

²¹³ Populismus. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/die-linke/wahlen/archiv/archiv-bundestagswahl-2009/positionen/themen-a-z/p-t/populismus/>

cílené oslovování těch, kteří jsou ve společnosti opomíjeni. Zároveň je podle ní Oskar Lafontaine tím, kdo umí s levicovým populismem správně pracovat.²¹⁴

4.3.4 Demokratický socialismus

Jak již bylo uvedeno v předchozí části práce, základní hodnoty, ke kterým se PDS a WASG během své samostatné existence hlásily, byly velmi obdobné: demokracie, svoboda, rovnost, (sociální) spravedlnost, solidarita. PDS ovšem tyto hodnoty spojovala s demokratickým socialismem a dlouhou historií sociálních hnutí, zatímco WASG se pojmu socialismus důsledně vyhýbala.

Nově sjednocená Die Linke se nicméně již v Klíčových programových bodech, tedy jednom ze svých zakládajících dokumentů, hlásí stejně jako PDS k demokratickému socialismu jako cíli, cestě a hodnotovému systému. Jeho výsledkem má být překonání kapitalismu v transformačním procesu a společnost, ve kterém svoboda jiných není limitem, ale podmínkou vlastní svobody.²¹⁵ Je tedy zjevné, že toto je jeden z výrazných ústupků, které musela WASG během prvních programových vyjednávání vzhledem ke svému většímu a staršímu partnerovi učinit.

V následujících letech se na této ideologické orientaci nic nezměnilo. V současném politickém programu Die Linke je demokratickému socialismu věnována celá sekce, ve které pojem není vysvětlován explicitně, ale spíše skrze jednotlivá opatření. Strana jej nabízí jako alternativu ke kapitalismu, který aktuálně způsobuje globální krizi, a to jak ve společnosti, tak i vzhledem k životnímu prostředí. Protože se první velký pokus o nahrazení kapitalismu zvrhnul kvůli „nedostatku demokracie, přílišné centralizaci a ekonomické neefektivnosti“, je nutné chápání socialismu redefinovat a nedílně ho spojit s demokracií.²¹⁶ Demokratický socialismus 21. století „je založen na hodnotách, jako je svoboda, rovnost a solidarita, mír a socio-ekonomická udržitelnost.“ Tyto hodnoty také určují, pomocí jakých prostředků má být dosaženo demokratické a socialistické společnosti.²¹⁷ Konkrétním opatřením, která strana v souladu se svou demokraticky-

²¹⁴ EUBEL, Cordula a Mathias MEISNER. Linken-Vize Katja Kipping im Interview: „Wir müssen uns der grünen Herausforderung stellen“. Der Tagesspiegel [online], 18. 4. 2011. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.tagesspiegel.de/politik/linken-vize-katja-kipping-im-interview-wir-muessen-uns-der-gruenen-herausforderung-stellen/4070954.html>

²¹⁵ *Key Programmatic Points*, s. 2. Dostupné z WWW: http://die-linke.de/fileadmin/download/international/programmatic_points.pdf

²¹⁶ *Programme of the DIE LINKE Party*. Die Linke, 2011, s. 27. Dostupné z WWW: https://www.die-linke.de/fileadmin/download/dokumente/englisch_die_linke_programm_erfurt.pdf

²¹⁷ Tamtéž, s. 28.

socialistickou ideologií prosazuje, se budu blíže věnovat v následující části práce, a to zejména v podkapitole „Hospodářská politika“.

4.4 Program

Tvorbu prvního politického programu sledovaly obě zúčastněné strany s obavami. Linkspartei.PDS měla před WASG v mnoha oblastech náskok a vstupovala do vyjednávání s výhodnou pozicí většího, bohatšího, zkušenějšího a etablovanějšího z aktérů. Na druhou stranu se ale sama obávala toho, že WASG bude mít příliš velký vliv na programové diskuze, a to nejen díky tomu, že disponovala cenným voličským potenciálem v západních zemích – kromě tohoto bezesporného trumfu měla na své straně ještě osobnost v podobě Oskara Lafontaine. Obě strany si zároveň uvědomovaly, že se v jistých oblastech programově liší, a hrozily se toho, že výsledkem jejich neshod bude nakonec ideologicky vágní program.²¹⁸ Jiný výsledek jednání, a to v podobě ideologicky diverznějšího programu, si zase nepřáli pragmatici v LP.PDS, podle kterých by toto negativně ovlivnilo schopnost strany aktivně se účastnit politiky (Politikfähigkeit). Křídlo moderních socialistů bylo naopak spokojené s tím, že spojení s WASG může přinést možnost expanze na západ.²¹⁹ Jejich cílem je totiž stabilizovat stranu ve skutečnou socialistickou alternativu nalevo od SPD.²²⁰

Die Linke nicméně v prvních letech své existence fungovala v režimu jakéhosi programového provizoria. Na zdvojených sjezdech Linkspartei.PDS a WASG, které se konaly 24. a 25. března 2007 v západoněmeckém Dortmundu, byly přijaty pouze několikastránkové Klíčové programové body. Ty mají, jak je uvedeno v úvodu dokumentu, představovat společný základ obou organizací, na kterém lze vybudovat novou stranu. Samotný text ale hovoří o své dočasnosti a potřebě přijetí kohezního programu s ohledem nejen na shody, ale i neshody mezi oběma partnery.²²¹ Klíčové programové body potvrzují to, čeho se někteří členové WASG dlouhodobě obávali. Prokazatelně větší vliv na jeho tvorbu měla politika LP.PDS. Podle autorek Coffé a Plassa byl takový výsledek více než pravděpodobný. Odkazují přitom nejen na fakt, že tato strana měla více politických zkušeností, ale i na to, že alespoň co se vnější prezentace týče, byla ideologicky soudržnější. Zároveň i její členská základna

²¹⁸ COFFÉ, Hilde a Rebecca PLASSA. Party policy position of Die Linke: A continuation of the PDS? *Party Politics*, vol. 16, no. 6, s. 722-723.

²¹⁹ HOUGH, D., Michael KOß a Jonathan OLSEN. *The Left Party in Contemporary German Politics*, s. 141.

²²⁰ Tamtéž, s. 19.

dominovaná reformním křídlem byla homogennější a tak i stabilnější než v případě WASG.²²²

Klíčové programové dokumenty i přes svou dočasnost dovedly stranu k jejímu nejvýraznějšímu politickému úspěchu, volbám do Spolkového sněmu v roce 2009. Skutečný stranický program byl schválen až o další dva roky později na sjezdu, který se konal 21.-23. října 2011 v durynském Erfurtu, a to téměř 97 % přítomných delegátů. Následně měli do 15. prosince možnost hlasovat o programu členové Die Linke, kteří jej přijali bezmála 96 % hlasů.²²³

V následující části práce se pokusím charakterizovat politiku Die Linke v pro ni klíčových oblastech. Budu přitom sledovat, zda stranické programy navazují více na politiku PDS, nebo WASG, případně jak se tato převaha v době mezi formulací provizorního a finálního programu proměňovala. K tomu využiji stranický program PDS z roku 2003 a zakládající program WASG z roku 2005.

4.4.1 Hospodářská politika

Hospodářská politika Die Linke je nejenom politikou klíčovou pro její program, ale také hlavním důvodem, proč strana a její části byla či je pod dozorem orgánů chránících ústavu. Jejím základem je totiž kritika kapitalismu a snaha o jeho nahrazení demokratickým socialismem.

V programu PDS z roku 2003 se objevuje kritika kapitalismu již v úvodní preambuli, kde se strana neváhá označit za „důsledně antikapitalistickou“. Jeho snahy motivované primárně mocensky a ziskem vidí PDS „příčiny ohrožení lidské civilizace, násilí, válek, sociálních problémů a krize světové biosféry.“ Cílem socialistické společnosti je oproti tomu zabezpečit podmínky pro nezávislý a solidární život, čemuž je adekvátně podřízena výroba, distribuce i spotřeba.²²⁴ S kapitalismem úzce souvisí otázka vlastnictví. PDS nepovažuje za alternativu ke kapitalistickému vlastnictví všeobecné státní vlastnictví, ale demokratické rozhodování o základních společenských procesech a podpoře vlastnictví, které nejlépe zajistí základní lidské služby. Pokud jde o veřejný zájem, podporuje strana v Základním zákoně stanovené právo na vyvlastnění. Stejně tak

²²¹ Key Programmatic Points, s. 2.

²²² COFFÉ, Hilde a Rebecca PLASSA. Party policy position of Die Linke: A continuation of the PDS?, s. 726.

²²³ Programm der Partei DIE LINKE. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/dokumente/programm-der-partei-die-linke/>

²²⁴ Programm der Partei des demokratischen Sozialismus, 2003, s.2.

podporuje i zachování a v případě potřeby rozšiřování veřejného majetku, nebo posilování družstevního vlastnictví. Staví se proti privatizaci veřejného majetku, se kterým je podle ní spojeno omezování veřejné moci.²²⁵ Hospodářská politika je jednou z oblastí, kterou hodlá strana demokratizovat, a to větším zapojením občanských iniciativ, sdružení spotřebitelů, odborů či nevládních organizací do rozhodovacího procesu. PDS chce zvyšovat podíl veřejných investic na hrubém domácím produktu. K tomuto účelu má sloužit investiční program zaměřený na zaměstnanost, vzdělávání, životní prostředí a infrastrukturu. Usiluje o dynamický ekonomický rozvoj, který bude zaměřený na vyšší tvorbu hodnot, podřízený cílům politiky zaměstnanosti, sociálním záležitostem a ekologii, a bude přispívat spravedlivému světovému ekonomickému řádu.²²⁶ S obecnou stranickou hodnotou solidarity souvisí i daňová politika PDS. Ta má být spravedlivá tím, že bohatší lidé odvádějí vyšší daně. Naopak pro malé a střední podniky a osoby s malými a středními příjmy prosazuje daňové úlevy. PDS sice za svůj středně- a dlouhodobý cíl považuje snižování vládního deficitu, nicméně ne za každou cenu, například snižování veřejných výdajů, což by bylo na úkor znevýhodněných skupin obyvatelstva. „Prostředky do rozpočtu musejí být získávány zlepšováním veřejných příjmů, úspěšnou politikou zaměstnanosti, efektivním využíváním zdrojů, bojem proti hospodářské kriminalitě, odzbrojováním, snižováním míry byrokraci, odklonem od konzumní společnosti a cíleným využíváním prostředků z fondů.“²²⁷

Jak už bylo uvedeno v předchozí části práce, Úřad pro ochranu ústavy neměl nikdy důvod stranu WASG sledovat. Není proto překvapením, že její hospodářská politika je poněkud odlišná a ne tak radikální, jako v případě PDS. V jejím středu stojí masivní investiční program. Podle WASG je třeba veřejné investice, které byly v době vzniku programu na historických minimech, alespoň zdvojnásobit, aby bylo dosaženo takového podílu na celkovém ekonomickém výkonu země, jako je evropský průměr. Kromě posílení ekonomiky tím dojde i ke vzniku nových pracovních míst a zlepšení sociálního a životního prostředí. Na financování programu budou nutné půjčky, nicméně podle strany vedou veřejné investice k vyšším příjmům z daní a odvodů, a tak se bude program v dlouhodobějším horizontu financovat sám. S PDS se WASG shoduje na solidární daňové politice, tedy na tom, že velké podniky a bohatí lidé mají přispívat do

²²⁵ Tamtéž, s. 4-5.

²²⁶ Tamtéž, s. 17-18.

²²⁷ Tamtéž, s. 20.

systemu podstatně více.²²⁸ Dokonce zachází až k tomu, že za příčinu finanční krize státu označuje právě daňové úlevy pro tyto poplatníky. Stejně jako PDS chce naopak úlevy pro osoby s nízkým a středním příjmem.²²⁹ I WASG se ve svém politickém programu kriticky vyjadřuje ke kapitalismu, který má tendenci koncentrovat bohatství a moc v rukou menšiny. Požaduje proto „radikální demokratizaci ekonomiky“, která je nutná pro další změny, jako je snižování nezaměstnanosti nebo zlepšování stavu životního prostředí. K vlastnictví se staví tak, že zájmy soukromých vlastníků musejí podle strany ustoupit demokraticky ustanovenému veřejnému zájmu.²³⁰

Obě strany se tedy v oblasti hospodářské politiky příliš nelišily. Za jediný výrazný rozdíl lze označit fakt, že zatímco WASG současné kapitalistické uspořádání pouze kritizovala, PDS požadovala jeho nahrazení demokratickým socialismem. I Klíčové programové body Die Linke proto požadují výše uvedené změny vedoucí k demokratizaci ekonomiky, vládní investiční program a spravedlivou daňovou politiku.²³¹ Jak je ale již patrné z předchozí části práce, ideologicky v její hospodářské politice převážila PDS a demokratický socialismus.

V aktuálním Erfurtském programu strana za „základní kámen“ demokratického socialismu označuje ekonomickou demokracii. Bez ní není možné, aby veřejné zájmy převážily nad touhou po zisku. Jedním z jejích hlavních nástrojů má být zvyšování veřejného vlastnictví. V demokratickém procesu má být rozhodnuto o tom, které velké podniky a továrny přejdou do vlastnictví svých zaměstnanců. Tak má dojít k překonání kapitalistického vlastnictví, nicméně strana stejně jako svá předchůdkyně PDS podotýká, že díky historické zkušenosti rozhodně není jejím cílem všeobecné státní vlastnictví.²³² Před kapitalistickou honbou za ziskem má být chráněno zejména zajišťování základních služeb, jejichž seznam je ale podle Die Linke dlouhý. Patří mezi ně energie, voda, doprava, bydlení, sociální infrastruktura, zdravotnictví, vzdělávání, kultura a sport. Tyto služby musejí být garantovány a veřejně organizovány.²³³ Ekonomický rozvoj nemá podléhat pouze přirozenému vývoji, strana podporuje jeho (demokratickou) kontrolu, k čemuž podle veřejných podniků mají sloužit i veřejné

²²⁸ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 7-8.

²²⁹ Tamtéž, s. 10.

²³⁰ Tamtéž, s. 17-18.

²³¹ *Key Programmatic Points*, s. 6-7.

²³² *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 29-30.

²³³ Tamtéž, s. 31.

investice.²³⁴ Jelikož současný program Die Linke vzniknul v době, kdy mělo Německo čerstvou zkušenost s poslední ekonomickou krizí, a její řešení a budoucí prevence byly velmi aktuálními politickými otázkami, nalezneme v Erfurtském programu i požadavek demokratické kontroly finančního sektoru. Protože v epicentru krize stály soukromé banky, hodlá je Die Linke znárodnit, podrobit demokratické kontrole a službě veřejnému blahu.²³⁵ V souladu s politikou PDS i WASG i Die Linke prosazuje daňovou politiku založenou na hodnotách rovnosti a solidarity. Staví se tak pro zavedení daně z bohatství ve výši 5 % ze soukromě vlastněných milionů a zvýšení dědické daně na velká jmění. Stejně jako u předcházejících stran mají bohatí lidé a velké společnosti platit vyšší daně, než lidé s nižšími příjmy a malé společnosti. Navíc strana podporuje zrušení daňové úlevy pro sezdané páry, protože jde o potvrzení role muže-samoživitele a překážku pro zaměstnanost žen. Výhody mají mít naopak lidé s dětmi.²³⁶

Z hospodářské politiky Die Linke je patrné, že strana splňuje kritéria pro zařazení k radikálně levicovým stranám, jak je určili autoři March a Mudde. U strany nalezneme odpor ke kapitalismu i požadavky na redistribuci zdrojů. Zdůrazněna je i současná ekonomická nerovnost a závazek strany hájit ekonomická a sociální práva.

4.4.2 Práce

Pracovní záležitosti patří bezesporu mezi jedny z priorit Die Linke. Nejinak tomu bylo i u stran, které jí historicky předcházely. Jejich porovnávané programy navíc vznikly až po – a v reakci na – politiku vládnoucí rudozelené koalice, Agendu 2010. Jde zároveň o jednu z problematik, která má přesah do dalších oblastí, kterým se Die Linke ve svých programech intenzivně věnuje, například do rodinné politiky, politiky týkající se zemí bývalé NDR nebo snah o zvýšení rovnoprávnosti ve společnosti.

Za hlavní zájmy PDS ohledně pracovní politiky můžeme označit řešení nezaměstnanosti a zkracování pracovní doby, což je spojené s usnadňováním životní situace pracujících s rodinami. Strana varuje, že pouhý hospodářský růst masovou nezaměstnanost, kterou v Německu trpí sedm milionů lidí, nevyřeší. Navrhuje proto zkrácení pracovní doby na 35 hodin týdně, v budoucnosti by ji ráda snížila až na 30 hodin týdně. Namísto pokračující deregulace pracovního práva jej chce PDS reorganizovat a rozšířit spolurozhodování firem o něm, což je přímá reakce na snahy tehdy vládnoucí koalice. Strana se zároveň

²³⁴ Tamtéž, s. 33.

²³⁵ Tamtéž, s. 38.

²³⁶ Tamtéž, s. 41.

staví na stranu odborů, a to například v otázce obrany kolektivních smluv nebo ve sporech o zavedení minimální mzdy. Veřejně financované sektory zaměstnání mají být v souladu s hodnotami smysluplné práce, alternativních životních stylů, pokroku v různých oblastech a rovnosti. Také mají podporovat regionální sociální a ekonomický rozvoj nebo nové pracovní obory.²³⁷

Zkrácení pracovní doby na 35 a posléze až na 30 hodin týdně se ve svém programu věnuje i WASG. Nejen práce, ale i volný čas pro ni znamená prosperitu. Navíc se vymezuje proti prodlužování pracovní doby, práci přesčas: „V dobách, kdy miliony lidí marně hledají práci, je společensky a ekonomicky nezodpovědné, aby zaměstnanci pracovali déle a tím bylo ještě více lidí vyloučeno z trhu práce.“ Snižování pracovní doby je nutné i za předpokladu, že povede ke zvyšování mezd. V takovém případě má možné finanční nedostatky dotovat stát.²³⁸ Stejně jako PDS vyslovuje podporu odborovým organizacím. Ty chce posilovat, například zvyšováním závaznosti kolektivních smluv nebo rozšiřováním možností stávkovat.²³⁹ WASG se v programu vyjadřuje i k minimálním mzdám. Prosazuje zákonnou minimální mzdu ve výši 1 500 eur hrubého měsíčně, nebo 9 eur za hodinu. Obecně ale hodlá proti příliš nízkým mzdám bojovat. Zároveň chce zrušit všechna plánovaná nebo již provedená opatření, která omezují ochranu před propuštěním. Jde například o zrušení možnosti dávat lidem nad 52 let smlouvy na dobu určitou.²⁴⁰ Veřejné financování zaměstnanosti zaměřuje na mírně odlišné priority než PDS. Má zájem tvořit pracovní místa například ve veřejném školském a zdravotnickém systému, v kulturním sektoru, policii a justici, tedy ve službách společnosti. Jmenuje například podstavy v zařízeních péče o seniory. Počítá s tím, že za účelem zabezpečení těchto služeb bude potřeba vytvořit alespoň jeden milion státem placených pracovních míst. Kromě toho ale WASG podporuje i vytváření pracovních míst v nezávislých a neziskových organizacích. Nově vytvořená místa mají pak prospět zejména těm, jejichž šance na uplatnění na trhu práce je tradičně nižší, jako jsou osoby s nízkou kvalifikací nebo nezaměstnaní staršího věku.²⁴¹

Důležitost tématu práce pro Die Linke ilustruje fakt, že záležitostí s ní spojené jsou prvními politikami, kterým se podrobněji věnují jak Klíčové programové body, tak Erfurtský program. Základní ideu, která všechna opatření spojuje, shrnuje strana ve

²³⁷ *Programm der Partei des demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 22-23.

²³⁸ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 12.

²³⁹ Tamtéž, s. 11.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 13-14.

svém prvním programu následovně: „Vydělávající zaměstnání, práce v rodině a partnerství, práce pomáhající společnosti a participace na kulturním a sociálním životě musí být možná pro všechny.“²⁴² Za tímto účelem pak strana prosazuje sníženou pracovní dobu, minimální mzdu a další prostředky ochrany zaměstnanců. Die Linke vhodně kombinuje programy obou svých předchůdkyň ohledně aktivní státní politiky zaměstnanosti – od PDS přebírá vytváření pracovních míst v rámci rozvoje, od WASG zaměření na rozšiřování veřejných služeb a upřednostňování na pracovním trhu znevýhodněných osob k jejich obsazení. Obecně jsou ale Klíčové programové body v pracovních záležitostech s ohledem na jejich důležitost pro Die Linke velmi stručné. Chybí například konkrétní čísla týkající se pracovní doby či minimální mzdy.²⁴³ Erfurtský program při srovnání nabízí mnohem ucelenější pohled na stranickou politiku v této oblasti. Je stanovena hodnota minimální mzdy, nicméně ne fixní jako v předchozím podání WASG, ale ve výši 60 % průměrné mzdy. Lidé mají podle Die Linke právo na dobrou práci, kterou lze skloubit se soukromým životem. Drží se zásady: „Dobrá práce pro všechny, méně práce pro jednotlivce.“ To v podání Die Linke znamená maximální týdenní pracovní dobu 40 hodin, kterou chce dále snížit na 35 a v dlouhodobém horizontu až na 30 hodin týdně. Strana chce prosadit i horní mzdový limit – vedoucí manažerské platy by měly být maximálně dvacetkrát vyšší než jsou nejnižší platy ve firmě.²⁴⁴ Die Linke podporuje odborové organizace, přičemž z programu WASG přebírá rozšiřování jejich stávkových možností. Podstavy v mnoha důležitých oblastech Die Linke ve svém programu klade přímo za vinu neoliberální privatizační politice. Práce ve veřejných a sociálních službách je podle ní navíc často špatně placená. Počty nových pracovních míst, které chce strana v těchto sektorech vytvořit, vzrostly na „miliony“. Aktivní politika trhu práce má – jako v programu WASG – chránit zejména znevýhodněné osoby, hlavně chránit osoby nad 50 let před propouštěním.²⁴⁵

4.4.3 Sociální věci a zdravotnictví

S tématem práce souvisí politika sociálních věcí a zdravotnictví, kterou také propojuje hodnotová linie solidarity a rovnosti ve společnosti. Zároveň jde o oblast zasaženou

²⁴¹ Tamtéž, s. 9-10.

²⁴² *Key Programmatic Points*, s. 5.

²⁴³ Tamtéž, s. 6.

²⁴⁴ *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 36.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 37-38.

výrazně reformním plánem Agenda 2010 rudozelené koalice, která vládla v době vzniku zkoumaných programů PDS a WASG.

Pro PDS zahrnuje sociální zabezpečení právo na práci zajišťující živobytí, vzdělání, zdravotní péči, finančně dostupné bydlení, mobilitu a pojištění proti životním rizikům. Sociální zabezpečení má podle ní být založeno na solidaritě, chráněno před privatizací a financováno díky zvýšení horní hranice odvodů do sociálního zabezpečení a rozšiřování pojišťovací povinnosti. Postupně chce strana zavést základní sociální zabezpečení, které má být pro všechny občanským právem a kterému má předcházet zavedení minimální mzdy. Důchodový systém by PDS vylepšila nahrazením věkové hranice pro odchod do penze hranicí odvislou od odpracovaných let.²⁴⁶

Jelikož program WASG vznikl později, obsahuje komplexnější reakci na proběhlé reformy vládnoucí koalice. Strana požaduje zrušení škrťů zavedených Hartzovými zákony. Namísto nich chce prodloužit dobu trvání podpory v nezaměstnanosti. Pomoc má nezaměstnaným umožnit zachovat si životní úroveň, na kterou dosáhli díky předchozím příjmům. Zároveň mají mít právo odmítnout nabízenou práci, aniž by jim za to hrozila ztráta podpory. Stejně jako PDS strana hovoří o právu každého na základní sociální zabezpečení a v souvislosti s tím požaduje povinné minimální pojištění pro všechny.²⁴⁷ Problémy důchodového systému podle WASG nezpůsobuje stárnutí populace, ale vysoká nezaměstnanost a pomalý růst hrubé mzdy. Do důchodu by občané měli odcházet nejpozději v 65 letech.²⁴⁸ V oblasti zdravotní péče se strana staví proti rostoucí spoluúčasti pacientů a neoliberalní snaze sjednotit odvody bez ohledu na příjem jedince, což by definitivně zničilo solidární složku systému.²⁴⁹

Podle Klíčových programových bodů Die Linke by sociální zabezpečení mělo „zajistit podporu pro osobní rozvoj a garantovat obsáhlou ochranu všech členů společnosti proti hlavním sociálním rizikům, udržení životní úrovně ve stáří a v případě neschopnosti pracovat a nezaměstnanosti, předcházet chudobě a umožňovat rovnost pohlaví a rozmanitost životních stylů.“ K tomu, aby bylo dosaženo těchto cílů, je podle strany nutné nejprve odstranit Hartzovy zákony, zejména Hartz IV. Sociální dávky mají být příslušné všem ohroženým chudobou. Strana zde poprvé hovoří o diskuzích ohledně zavedení základního minimálního příjmu, nicméně nevyvozuje o něm ještě žádné

²⁴⁶ *Programm der Partei des demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 23-24.

²⁴⁷ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 14.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 15.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 16.

závěry. V souladu se záměrem obou předešlých stran Die Linke hodlá zavést povinné pojištění, a to jak zdravotní, tak důchodové. Hranici důchodového věku chce strana v dlouhodobém horizontu snížit na 60 let, ovšem aktuálně požaduje alespoň její zastavení na 65 letech. V tomto případě převážila politika WASG nad představou PDS odvíjet odchod do důchodu ne podle věku, ale podle odpracované doby. Die Linke v programu také otevírá otázku sociálních potřeb mladých lidí, jejichž příležitosti legislativa Hartz IV také negativně ovlivňuje.²⁵⁰ Ve svém Erfurtském programu pak strana stanovuje, že „uspokojení základních lidských potřeb, jako je ubytování, vzdělání a zdraví, musí být zaručeno pro všechny bez ohledu na jejich schopnost platit.“²⁵¹ Lehčích úprav doznala důchodová politika. Strana bojuje proti zvýšení hranice pro odchod do důchodu na 67 let. Zároveň s tím ale požaduje, aby měli lidé nárok na plný důchod po 40 odpracovaných letech. Zde se tedy objevuje opět pojetí důchodového věku v režii PDS. Podle Die Linke by mělo být možné odejít do důchodu ve věku mezi 60 a 65 lety, aniž by byl jedinec krácen na důchodech. Strana stále požaduje zrušení zákonů Hartz IV, přičemž místo nich hodlá zavést podporu v nezaměstnanosti určenou předchozím příjmem, odpovídající aktuálním potřebám, nepodléhající penalizaci a zajišťující minimální zabezpečení. Opět se objevuje zmínka o neustále vnitrostranicky probíraném základním nepodmíněném příjmu.²⁵² Novým bodem programu s potenciálem oslovit zejména mladší voliče, je závazek strany prosazovat liberální politiku ohledně konzumace drog. Tu chce Die Linke dekriminlizovat a v dlouhodobém horizontu pak plánuje legalizaci všech drog. Rozdíl mezi drogami a například alkoholem strana považuje za umělý, v obou případech jde při jejich zneužívání o společenské problémy, které si žádají více lidské řešení.²⁵³

4.4.4 Zahraniční politika

Už v předchozích částech práce bylo nastíněno, že v oblasti zahraniční politiky se PDS dlouhodobě hlásila k pacifismu, na kterém stavěla značnou část své identity. Kromě odmítání násilí a válek a požadavku odzbrojování se tak strana stavěla proti militarizaci Evropské unie a požadovala rozpuštění NATO, které měl nahradit celoevropský mezinárodní bezpečnostní systém. V souvislosti s tím protestovala i proti nasazování německé armády (Bundeswehru) v akcích OSN. Jediný agresor, proti kterému se PDS

²⁵⁰ *Key Programmatic Points*, s. 7-8.

²⁵¹ *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 42.

²⁵² Tamtéž, s. 43.

²⁵³ Tamtéž, s. 44.

ve svém programu vymezovala, byly Spojené státy americké, které obviňovala z preventivní války a ničení mezinárodního práva ve jménu boje proti terorismu.²⁵⁴

WASG se s PDS shoduje na pojetí zahraniční politiky jako politiky mírové, odzbrojování, odmítání nasazování Bundeswehru v zahraničí a militarizaci EU. Nicméně její postoj vůči NATO je střídmejší. Nepožaduje jeho rozpuštění, pouze se staví proti jeho transformaci v intervenční armádu zajišťující zájmy bohatších zemí.²⁵⁵

Co se zahraniční politiky týče, mezi PDS a WASG žádné nesmiřitelné programové rozdíly nepanovaly. Text, který vzniknul při jejich sjednocení, je tedy potvrzením výše uvedených politik: „Německá a evropská zahraniční politika musí být politikou míru: Bojujeme proti válce a odmítáme militarizaci německé zahraniční politiky.“²⁵⁶ Aktuální politický program Die Linke se od nich v ničem neodchyluje, pouze některá opatření konkretizuje. Například kolektivní bezpečnostní systém, kterým má být po svém rozpuštění nahrazeno NATO, by měl podle strany mít za svůj hlavní cíl právě odzbrojování. Pro Die Linke je také důležité, aby se tohoto systému, na rozdíl od Severoatlantické aliance, účastnilo i Rusko.²⁵⁷ Poněkud idealistický je cíl Die Linke dosáhnout postupným odzbrojováním „Německa a Evropy bez armád, světa bez válek“. O osoby doposud zaměstnané ve vojenství má být nicméně postaráno, a to díky rekvalifikačním programům.²⁵⁸

Samostatným tématem je pak otázka evropské integrace, kterou podporovaly jak PDS, tak WASG, ovšem za podmínky, že Evropská unie zůstane nevojenskou organizací. Podle PDS je EU na rozcestí, kdy se může zasazovat o prevenci konfliktů a eliminaci konfliktního řešení problémů a podporovat solidární a demokratický rozvoj. Strana ale organizaci kritizuje za to, že se spíše vydává druhou cestou: „Může ale také přispět k dalšímu budování imperialistického světového řádu pod vedením USA a profilovat se jako jejich sekundární partner s vlastními velmocenskými zájmy.“²⁵⁹ Program WASG na Evropskou unii žádné požadavky globálního rozsahu neklade, věnuje se jí primárně v ekonomických a sociálních záležitostech. Požaduje ukončení její neoliberální politiky.²⁶⁰

²⁵⁴ *Programm der Partei des demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 16-17.

²⁵⁵ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 26-27.

²⁵⁶ *Key Programmatic Points*, s. 12.

²⁵⁷ *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 70.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 71.

²⁵⁹ *Programm der Partei des demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 9-10.

²⁶⁰ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 26.

Die Linke požaduje Evropskou unii, která je „skutečně demokratickým, sociálním, ekologickým a mírumilovným svazkem“, k čemuž ale podle ní současně platné smlouvy neodpovídají. Z tohoto důvodu se také postavila proti Lisabonské smlouvě, přestože dále podporuje vytvoření více vyhovující Evropské ústavy, na které se mají více podílet občané, kteří ji následně musí schválit referendem ve všech členských státech. Aktuální legislativní rámec navíc podle strany ještě zhoršuje probíhající krizi kolem eura. Podle Die Linke je proto třeba provést „radikální změny“ a primární legislativu EU zrevidovat.²⁶¹

V souladu s vymezením krajně levicových stran podle Marche a Muddeho je Die Linke stranou internacionalistickou. Kromě nadnárodních vazeb, ať už jde o kontakty s kubánským režimem či členství ve Straně evropské levice a frakci Evropská sjednocená levice/Severská zelená levice se toto projevuje i v programové rovině. Die Linke je přesvědčena, že sociální a ekonomické problémy, jako je neomezené bohatství vrchních vrstev společnosti, ponížení rostoucí skupiny chudých a stále se snižující prosperita většiny lidí, jsou zapříčiněny globálním kapitalismem. Naopak se hlásí ke globální spolupráci.²⁶²

4.4.5 Rovnoprávnost

Rovnost je hodnota, kterou mezi své priority počítaly PDS i WASG. V programech Die Linke se tak i nadále objevují opatření, která mají zabránit diskriminaci osob na základě jejich národnosti nebo etnicity, pohlaví nebo sexuální orientace, ale i věku nebo postižení.

Ačkoliv zrovnoprávnění mužů a žen se ve svých programech věnovaly jak PDS, tak WASG, u druhé jmenované strany se toto soustředilo pouze na záležitosti spojené s prací.²⁶³ Politika PDS, která se dlouhodobě hlásila k feminismu, oproti tomu postihovala i jiné záležitosti, například podporu zrušení §218 Trestního zákoníku, který klasifikuje interrupci jako trestný čin.²⁶⁴

V otázce genderové spravedlnosti je Die Linke stranou velmi pokrokovou. Problematiku genderu v sobě zahrnuje i pracovní oblast, která je bezesporu jedním z hlavních politických zájmů Die Linke. Strana poukazuje na to, že péče o domov a děti

²⁶¹ *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 67.

²⁶² Tamtéž, s. 4.

²⁶³ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 18-19.

²⁶⁴ *Programm der Partei des demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 15.

je stále většinou ženská záležitost, a chce umožnit rozmělnění tradičních genderových rolí, a to například zkrácenou nebo flexibilní pracovní dobou a dodržováním rovného platového ohodnocení mezi muži a ženami.²⁶⁵ Tím chce mimo jiné dosáhnout toho, že rodinné vztahy ztratí charakter moci a závislosti, kdy ženy nebudou materiálně závislé na svých partnerech. Zároveň ale Die Linke deklaruje, že „instituce buržoazního manželství nemůže být jediným uznávaným druhem rodiny“. Do budoucna musí obraz rodiny zahrnovat i osoby z LGBT komunity.²⁶⁶ Die Linke se také hodlá zasazovat proti násilí na ženách. Za samozřejmé pokládá právo žen na tělesnou integritu zahrnující právo na ukončení těhotenství. Proto požaduje vyškrtnutí ji zmíněného §218 Trestního zákoníku.²⁶⁷ Všechny tyto politiky provázejí Die Linke již od jejího vzniku. Erfurtský program tyto oblasti upravuje už jen v detailech. Zaměřuje se například více na situaci migrantek, které se kvůli svému ilegálnímu statusu snadněji stávají oběťmi násilí, nebo na oběti obchodování s bílým masem. Také se zavazuje k efektivnímu boji proti nucenému manželství nebo ženské obřizce.²⁶⁸ Ve svém politickém programu se Die Linke dále profiluje jako vysoce inkluzivní strana, která bere ohledy na práva a potřeby LGBT osob. Vymezuje se například proti heteronormativě a představě, že existují pouze dva gendery.²⁶⁹

Velmi aktuálním tématem je (nejen) v Německu uprchlická krize. Jak PDS, tak WASG byly strany vystupující proti rasismu a xenofobii. WASG ve svém politickém programu požadovala znovuzavedení základního práva na azyl a vyslovovala se pro plnou aplikaci Ženevské úmluvy o uprchlících a Úmluvy OSN o právech dítěte.²⁷⁰ PDS ve svém programu také hovořila o snaze zastavit likvidaci azylového práva, nicméně hlavní myšlenku formulovala poněkud razantněji: „Pro lidi v nouzi musejí být hranice Německa a Evropské unie otevřené.“²⁷¹

Tento požadavek na otevřené hranice pro osoby v nouzi byl dále přenesen i do Klíčových programových bodů Die Linke.²⁷² V současném stranickém programu je politika na ochranu migrantů dále prohloubena. Text Německo označuje za „zemi imigrace“ a kromě otevřených hranic požaduje i lepší začleňování migrantů do místní

²⁶⁵ *Key Programmatic Points*, s. 5.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 10.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 9.

²⁶⁸ *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 50.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 51.

²⁷⁰ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 19.

²⁷¹ *Programm der Partei des demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 15.

²⁷² *Key Programmatic Points*, s. 10.

společnosti, například pomocí udělení volebního práva nebo dvojího občanství. Die Linke kritizuje protimigrantskou politiku EU s tím, že nechce, aby Evropa byla pevností. V souvislosti s tím usiluje o zrušení agentury Frontex.²⁷³

4.4.6 Životní prostředí

Problematiku životního prostředí považovala PDS dlouhodobě za jednu ze svých priorit, přičemž ji vnímala jako přesahující do mnoha dalších odvětví. Ve svém programu z roku 2003 formuluje propojení ekologických a sociálních problémů následovně:

„Politika životního prostředí je nemyslitelná bez řešení naléhavých sociálních otázek. Rozvojová politika je také politika životního prostředí. Bída škodí životnímu prostředí. Bez sociálního zabezpečení není ochota ke změně životního stylu. Řešení sociálních otázek se stalo podmínkou řešení otázek ekologických. Ochrana životního prostředí je možná jedině v období míru.“²⁷⁴ Obdobné pojetí propojení těchto dvou oblastí nalezneme ale i u WASG, která usilovala o velký program investic do budoucnosti, který „vytvoří statisíce nových pracovních míst a dá silný impuls pro kvalitní růst, který nebude dále ničit životní prostředí, ale naopak trvale zlepšit sociální a environmentální životní podmínky. Nekontrolovaný růst soukromého sektoru často vede k sociálním a ekologickým škodám.“²⁷⁵

Konkrétní politika Die Linke v oblasti životního prostředí se drží jejích klasických základních principů, jako například využívání obnovitelných zdrojů energie nebo omezování znečišťujících emisí. Spojení sociálních a ekologických problémů do jedné kategorie pokračuje, strana hovoří o socio-ekologické restrukturalizaci jako o jednom ze svých klíčových politických cílů. Chápe ji jako „zbavení společnosti a ekonomiky tlaku na růst, který je výsledkem nadměrné orientace na zisk a nespravedlivých, utiskujících vztahů“.²⁷⁶ Ochrana životního prostředí se tak v podání Die Linke stává dalším argumentem pro změnu současného kapitalistického řádu. Pouze společnost, která je víc demokratická, sociální a svobodná, je schopná adekvátně snižovat spotřebu materiálů a energií.²⁷⁷

Die Linke preferuje ty způsoby dopravy, které mají menší dopad na životní prostředí, tedy využití kol, autobusů, vlaků nebo pěší chůzi. Zatímco tyto prostředky chce strana

²⁷³ *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 51.

²⁷⁴ *Programm der Partei des demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 20-21.

²⁷⁵ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 7.

²⁷⁶ *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 62.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 61.

rozšiřovat a podporovat, do automobilové dopravy hodlá zavádět restriktce, které z ní pravděpodobně mají uměle učinit méně výhodný způsob přepravy. Die Linke se tak staví proti rozšiřování dálniční a silniční sítě a prosazuje zavedení rychlostního limitu na dálnicích, a to 120 km/h. Automobilovou dopravu podle strany nezachrání ani elektrická auta nebo využívání biopaliv, protože podle ní neřeší problémy spojené s nadměrnou spotřebou energií a zdrojů, nehodami nebo dopravními zácpami. Obdobná omezení mají potkat i dopravu leteckou, a to například v podobě daňových úprav a zrušení dotací pro letiště. Kvůli nadměrnému hluku prosazuje Die Linke i zákaz nočních letů.²⁷⁸

4.4.7 Východní Německo

Spojením PDS a WASG se Die Linke měla stát skutečnou celoněmeckou stranou. Východoněmecká otázka provázela PDS po celou dobu jejího fungování, šlo o jeden ze základních identitních sloupů strany. Jak bylo řečeno v předchozí části práce, někteří členové PDS se obávali, že sloučením s WASG strana o tuto identitu přijde.

Řada nešťastných rozhodnutí po sjednocení země vedla podle PDS k tomu, že je mnoho východoněmeckých regionů ekonomicky i ekologicky zaostalých. To vede k masovému odlivu lidí v produktivním věku – v prvním desetiletí od sjednocení Německa jich takto odešlo na 1,5 milionu.²⁷⁹ Své politické cíle ohledně „nových“ spolkových zemí strana v programu z roku 2003 shrnuje jako „sociální a ekologickou obnovu, efektivní podporu obchodu, ochranu proti přetrvávající diskriminaci východních Němců ve mzdách, platech, důchodech a pracovní době“. Příležitost pro další rozvoj má regionu přinést cílená podpora z Evropské unie.²⁸⁰

Východnímu Německu se nicméně ve svém programu věnovala i na západě zformovaná WASG. Přestože jejím celkovým cílem je vytvoření stejných životních podmínek na území celé Spolkové republiky, vytyčuje zvlášť východoněmecké země jako region zasažený neúspěchy sjednocení. Problémy, mezi které počítá například nezaměstnanost, veřejné finance nebo infrastrukturu, navrhuje řešit primárně pomocí investičních programů.²⁸¹

²⁷⁸ Tamtéž, s. 65.

²⁷⁹ *Programm der Partei des Demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 12.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 30-31.

²⁸¹ *Gründungsprogramm der WASG*, s.8.

Jak prominentní je tedy problematika nových spolkových zemí v politickém programu Die Linke? V Klíčových programových bodech strana explicitně stanovuje, že ani poté, co bude pevněji ukotvena jak na východě, tak na západě země, nepřestane hájit zájmy Východního Německa. Formulace zahrnující „historicky vyvinutou zvláštní zodpovědnost“ za osud tohoto regionu ukazuje, že v této oblasti Die Linke navazuje přímo na pozici PDS. Obdobně jako svoje předchůdkyně také kritizuje fakt, že po sjednocení země nebyl přínos NDR, například pro moderní školství a péči o děti nebo ekonomické rovnosti mužů a žen, nejen oceněn, ale ani vhodně implementován.²⁸² Proto do budoucna požaduje pro východní země uznání a respekt. Kromě cíleného investování a celkové změny politického přístupu k východnímu Německu se Die Linke také hodlá zasazovat o to, aby zejména mladí lidé měli důvod v tomto regionu zůstat. K tomu mají podle programu přispět například vzdělávací a kulturní zařízení a zajímavá pracovní místa. V pracovní oblasti strana vystupuje proti diskriminaci východních Němců v penzijním systému a pro dodržování stejného platového ohodnocení za stejnou práci v rámci celé země.²⁸³

Aktuální politický program Die Linke zahrnuje stejné požadavky na snižování nezaměstnanosti, cílené investice a zastavení odlivu zejména mladších ročníků směrem na západ. Historický závazek k ochraně východoněmeckých zájmů také v programu zůstává. Nicméně celkové vyznění rozvojové politiky není s východním Německem spojováno tak výrazně, hovoří o zaostalých regionech spíše obecně. Nově se strana vymezuje proti praxi soutěživého federalismu, kdy mezi sebou jednotlivé státy soupeří pomocí různých daní, norem a podmínek ve veřejné správě.²⁸⁴

4.4.8 Vzdělání, věda a informace

Politika oblasti školství se v programu PDS nesla ve znamení jejího obecného důrazu na rovnost. Proto strana požadovala reformu vzdělávacího systému, která by zajistila stejné příležitosti všem bez ohledu na jejich sociální status.²⁸⁵ V souladu s tím se strana také vymezovala proti školnému v jakékoliv podobě.²⁸⁶ Jiný programový bod lze zase uvést do kontextu její pracovní politiky a snahy zrovnoprávnit v tomto ohledu muže a ženy. Pro usnadnění situace pracujících rodičů se proto zavazuje usilovat o širokou nabídku

²⁸² *Key Programmatic Points*, s. 11.

²⁸³ Tamtéž, s. 12.

²⁸⁴ *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 40-41.

²⁸⁵ *Programm der Partei des Demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 25.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 27.

zařízení pro děti od jednoho roku života, a to po celém Německu. Umístění dětí v nich má být od předškolního věku zdarma.²⁸⁷ Stejný přístup ke vzdělání pro všechny považuje za jednu ze svých priorit i politický program WASG, jelikož „vzdělání je ústředním společenským úkolem. Je nezbytné pro humánní, sociální a kosmopolitní lidský rozvoj.“ Proto se také staví proti školnému. Objevuje se i požadavek na celodenní zařízení pečující o děti pracujících rodičů, nicméně bez konkrétních parametrů.²⁸⁸

S politikou vzdělávání úzce souvisí problematika vědy, výzkumu, zacházení a přístupu k informacím. PDS si klade za cíl postupně zvyšovat zaměření vědecké činnosti na nevyřešené společenské problémy. Také chce zabránit orientaci vědy na zisk.²⁸⁹

Požaduje otevřenost a nezávislost médií, přičemž kritizuje, že v současné době jsou média ovlivňována politikou a publikovány jsou častěji neoliberální názory.²⁹⁰ WASG se ve svém programu také věnuje nebezpečím privatizace vědeckého sektoru a jeho závislosti na soukromých financích. S PDS souhlasí i v tom, že média je potřeba udržet nezávislá a že jsou zneužívána politickou a ekonomickou mocí k rozšiřování nadvlády neoliberální ideologie. Na rozdíl od PDS ale rozpracovává modernější témata související s rozvojem internetu. Požaduje proto například volnou dostupnost vzdělávacích a vědeckých zdrojů a přístup k internetu v knihovnách a dalších veřejných institucích zdarma. Výslovně také odmítá cenzuru internetu či patentování softwarů, jejichž kód má být volně k dispozici (Open Source) za účelem dalšího svobodného rozvoje. Oponuje také patentování genů organismů nebo částí organismů, zejména lidí.²⁹¹

Z programů PDS a WASG je tedy patrné, že v oblasti školství mezi oběma stranami žádné třetí plochy nevznikaly. WASG ale disponovala modernější politikou týkající se informačních technologií, což odpovídá jejímu profilu mladší strany, jak obdobím vzniku, tak věkovým složením. Výsledné Klíčové programové body Die Linke byly tedy shrnutím výše uvedených shodných opatření ohledně školství, vědy, výzkumu a médií. Balíček politik WASG byl přejat částečně – v programu nalezneme výhrady k

²⁸⁷ Tamtéž, s. 26.

²⁸⁸ *Gründungsprogramm der WASG*, s. 20.

²⁸⁹ *Programm der Partei des Demokratischen Sozialismus*, 2003, s. 27.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 29.

²⁹¹ *Gründungsprogramm der WASG*, 21-22.

patentování genetických a softwarových poznatků, ovšem ne požadavek na místa s volným přístupem k internetu či zavržení jeho cenzurování.²⁹²

V aktuálním programu Die Linke jsou opatření původně prosazovaná WASG prominentnější, zahrnují už i zásady internetové neutrality a rovného přístupu k internetu pro všechny.²⁹³ Strana dokonce požaduje, aby každý byl vybaven infrastrukturou k rychlému internetu, který považuje za základní službu. Die Linke si také uvědomuje, že internet díky Open Government či E-Democracy prvkům, jako jsou online petice nebo participační rozpočet, prospívá procesu demokratizace společnosti. Zároveň ale varuje před slepou konzumací informací podávaných (především) digitálními médii a chce rozšiřovat analytické schopnosti občanů.²⁹⁴ Patentové právo má být podle strany přepracováno tak, aby odpovídalo novému internetovému věku. Jde například o zvýšenou ochranu autorských práv, ovšem s co nejmenšími omezeními nekomerčního využití děl nebo jejich kreativního přepracování. Program ještě výrazněji odsuzuje „patenty na život“, které označuje za „vědecký kolonialismus“, proti kterému se nejhůř brání právě domorodí obyvatelé nebo lidé z rozvíjejících se zemí. Podle Die Linke nelze geny patentovat proto, že mohou být jediné objeveny, ale ne vynalezeny: „Genetický materiál všech živých bytostí na této planetě existuje po miliony let a nepatří nikomu. Tato forma biopiráctví musí být zakázána.“²⁹⁵ Školství zůstává téměř beze změny. Program poze tuto oblast více propojuje se stranickým pacifismem, a tak se vymezuje proti náboru do řad Bundeswehru v jakýchkoliv vzdělávacích institucích, ať už prostřednictvím mládežnických důstojníků, simulačních her nebo přímo studijních materiálů.²⁹⁶

4.4.9 Migrační krize

V době, kdy byla práce zadána, tedy v první polovině roku 2015, nebyla ještě uprchlická krize tak důležitým politickým tématem. Z předchozích podkapitol zabývajících se stranickými programy Die Linke, je patrné, že „běžná“ politika strany se v průběhu let příliš nemění, bývá jediné rozšiřována či doplňována. Jelikož migrační krize je takto čerstvým tématem, na které se navíc náhled německé společnosti

²⁹² *Key Programmatic Points*, s. 10-11.

²⁹³ *Programme of the DIE LINKE Party*, 2011, s. 31.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 47-48.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 59.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 57-58.

postupem času mění, rozhodla jsem se pomocí něho zkoumat, jak program Die Linke na takoveto změny reaguje.

Stranické programové dokumenty obsahují požadavek na otevření hranic všem osobám v nouzi, zrušení agentury Frontex a přístup k migrantům založený na principech rovnosti a solidarity. Stejně pak na tuto problematiku nahlíží poslední program, se kterým Die Linke šla do celostátních voleb, tedy volební program z roku 2013.²⁹⁷

V roce 2015, kdy uprchlická krize nabrala na síle, se konaly pouze dvoje zemské volby, a to v Hamburku a Brémách, v obou případech ještě v první polovině roku. Oba programy jsou přitom v souladu s dlouhodobou politikou Die Linke. Hamburský chce z města udělat bezpečné a solidární místo pro uprchlíky, staví se proti diskriminaci a dlouhodobému umístování do uprchlických center. V každém případě mají mít uprchlíci právo na vlastní bydlení.²⁹⁸ Podle brémského programu musí Německo nabízet útočiště více lidem. Kromě zajištění jejich ubytování a pracovních příležitostí text ještě požaduje zajištění legálních migračních cest nebo přístup k zdravotní péči i bez pojištění.²⁹⁹

O výrazné změně veřejného mínění ohledně otázky přijímání uprchlíků informovala na konci července téhož roku společnost Infratest Dimap. Ještě v lednu 2015 mělo 30 % dotazovaných za to, že by země měla přijímat migrantů víc a opačný názor, tedy že je vhodné přijímat méně uprchlíků, zastávalo 31 % lidí. Poměry mezi oběma tábory byly tedy téměř vyrovnané. V polovině roku ale už bylo pro přijímání většího počtu lidí jen 23 % dotázaných a 38 % si myslelo, že by Německo mělo uprchlíků přijímat méně. Platilo přitom, že negativněji se k uprchlíkům stavěli lidé žijící ve východních spolkových zemích.³⁰⁰

²⁹⁷ *Wahlprogramm zur Bundestagswahl 2013. 100 % Sozial.* Die Linke, s. 79. Dostupné z WWW: https://www.die-linke.de/fileadmin/download/wahlen2013/bundestagswahlprogramm/bundestagswahlprogramm2013_langfassung.pdf

²⁹⁸ *Wahlprogramm zur Bürgerschaftswahl am 15. Februar 2015. Für eine Politikwende – Hamburg für die Menschen und nicht für den Profit.* Die Linke, s. 27. Dostupné z WWW: https://www.die-linke-hamburg.de/fileadmin/Wahlen_2015/Dokumente/DIE_LINKE_Hamburg_Wahlprogramm_2015.pdf

²⁹⁹ *Bürgerschaftswahlprogramm Land Bremen 2015. Sozial, dass muss drin sein.* Die Linke, s. 35-36. Dostupné z WWW: http://www.dielinke-bremen.de/fileadmin/user_upload/Wahlen_2015/Wahlprogramm_2015/LinkeBRE_LTW15_Langwahlprogramm_Web.pdf

³⁰⁰ BEWARDER, Manuel. Akzeptanz der Deutschen für Flüchtlinge sinkt. Welt [online], 30. 7. 2015. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article144650873/Akzeptanz-der-Deutschen-fuer-Fluechtlinge-sinkt.html>

Konec roku 2015 přinesl události, které emoce ohledně migrační krize ještě zesílily, například pařížské teroristické útoky či silvestrovské útoky na ženy v Kolíně nad Rýnem. Přestože Die Linke dlouhodobě obhájí kosmopolitnost, toleranci a otevřené hranice pro lidi v nouzi, od jejích představitelů znějí i xenofobní výroky. Oskar Lafontaine už v roce 2005 používal v souvislosti s pracovní silou ze zahraničí kontroverzní výraz „Fremdarbeiter“, kterým byli označováni lidé na nucených pracích. Sahra Wagenknecht zase hovořila o kapacitních limitech Německa a po dění v Kolíně nad Rýnem prohlásila, že kdo zneužívá práva na pohostinnost, má o něj přijít. Ostrost těchto výroků sice vysvětlovali jako výsledek pomýlené vládní politiky, nicméně odcizili jimi ty, kteří si zakládají na pozitivním vztahu k uprchlíkům. Podle některých odborníků je takovéto chování vedení Die Linke chybné. Rétorika podobná Alternativě pro Německo a odklon od tradičního zaměření politiky osoby volící AfD k Die Linke nepřitáhne a jiné právě naopak znechutí.³⁰¹

Změny v německé společnosti ilustrují i rostoucí volební výsledky AfD. Pro tuto stranu byl rok 2016 zatím vůbec nejúspěšnější. Na jaře získala ve volbách v Bádensku-Württembersku 15,1 %, v Porýní-Falci 12,6 % a v Sasku-Anhaltsku 24,3 %. Zatímco v prvních dvou zemích Die Linke neslavila úspěchy během těchto ani předchozích voleb, v Sasku-Anhaltsku ztratila v porovnání s rokem 2011 7,4 %. Pro AfD následovalo 20,8 % v Meklenbursku-Předním Pomořansku, kde mezitím Die Linke asi o 5 % oslabila, a 14,2 % v Berlíně, kde naopak Die Linke oproti předchozím volbám svůj zisk o téměř 4 % zlepšila.³⁰² Zároveň tyto výsledky potvrzují, že větší zastoupení osob skeptických k příchodím uprchlíkům je v nových spolkových zemích.

Programy Die Linke v letošních volbách nicméně vykazují konzistentní pozitivní přístup k uprchlíkům. Heslo, kterým strana svou politiku v této oblasti uvádí v Bádensku-Württembersku, je: „Uprchlíci – vítejte v Bádensku-Württembersku!“ Kromě zajištění ubytování a zdravotní péče Die Linke požaduje i zvýšení právní ochrany proti vyhošťování a jeho úplné zastavení v zimním období.³⁰³ V Porýní-Falci se politika Die

³⁰¹ KÜPPER, Mechthild. Wie die Linkspartei ihre Wähler an die AfD verliert. Frankfurter Allgemeine Politik [online], 28. 6. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/sarah-wagenknechts-linkspartei-verliert-waehler-an-afd-14304550.html>

³⁰² Ergebnisse früherer Landtagswahlen, 3.1 Wahlberechtigte, Wähler, Stimmabgabe und Sitzverteilung in den Ländern seit 1946.

³⁰³ *Wahlprogramm Landtagswahl 2016. Baden-Württemberg plus sozial.* Die Linke, s. 20. Dostupné z WWW: http://www.die-linke-bw.de/fileadmin/lv/2016landtagswahlen/ltw16-programme/LINKE_PROGRAMM.pdf

Linke řídila podle toho, že „žádný člověk není ilegální“. Kromě zajištění bezpečných a legálních migračních tras zahrnovala i opatření týkající se ubytování, přístupu k zdravotní péči či vzdělání.³⁰⁴ I v Sasku-Anhaltsku strana deklarovala, že stojí na straně uprchlíků, migrantů a osob hledajících azyl. Politika by se měla podle ní soustředit na ochranu jedince, ne na zlepšování bariér.³⁰⁵ V programu z Meklenburska-Předního Pomořanska opět nalezneme požadavek na pomoc všem lidem v nouzi, na zastavení deportací v zimním období, integraci uprchlíků, otevření pracovních příležitostí pro ně a zajištění zdravotní péče.³⁰⁶ A konečně i v posledních, tedy berlínských volbách, Die Linke podporovala decentralizované ubytování namísto masových uprchlických táborů, integraci v běžném životě i na trhu práce a zajištění ubytování. Hájila i zastavení deportací, které může mimo jiné vést k bezdomovectví, což je nebezpečné zejména v zimních měsících.³⁰⁷

67 % voličů, kterých se dotazovala v Bádensku-Württembersku společnost Infratest Dimap, se ulevilo, že již do Německa proudí méně uprchlíků. 61 % z nich si myslí, že by jejich počet měl být trvale omezen. 58 % pak soudí, že etablované strany neberou starosti občanů dostatečně vážně a 43 % si myslelo, že kancléřka Angela Merkel udělala svou migrační politikou velkou chybu.³⁰⁸ Podobné výroky Infratest Dimap v Porýní-Falci netestoval,³⁰⁹ zato v Sasku-Anhaltsku, tedy východoněmecké zemi, se s nimi ztotožňovalo ještě více dotázaných. 76 % z nich se ulevilo, že uprchlíků přichází méně, 75 % jejich počet chce trvale omezovat, 74 % si myslí, že etablované strany berou jejich

³⁰⁴ *Wahlprogramm für die Landtagswahl in Rheinland-Pfalz am 13. März 2016. Sozial muss drin sein.* Die Linke, s. 53-54. Dostupné z WWW: http://www.dielinke-rhlp.de/fileadmin/lv/galerie/2016/kampaLTW16/Langwahlprogramm_LTW16_final.pdf

³⁰⁵ *Wahlprogramm für die Landtagswahl in Sachsen-Anhalt am 13. März 2016. Ein Land zum Leben. Ein Land zum bleiben.* Die Linke, s. 5. Dostupné z WWW: http://www.dielinke-sachsen-anhalt.de/fileadmin/LTW2016/kampagne/LinkeSXA_LTW16_Langwahlprogramm.pdf

³⁰⁶ *Programm zur Landtagswahl 2016, Mecklenburg-Vorpommern. Aus Liebe zu M-V.* Die Linke, s. 35-36. Dostupné z WWW: https://www.originalsozial.de/fileadmin/dokumente_2016/Wahlkampf/Wahlprogramm_DIE_LINKE_2016b.pdf

³⁰⁷ *Wahlprogramm zur Berliner Abgeordnetenhauswahl am 18. September 2016. Unser Plan zu ein soziales und ökologisches Berlin.* Die Linke, s. 47-49. Dostupné z WWW: <http://www.die-linke-berlin.de/fileadmin/download/2016/wahlprogramm.pdf>

³⁰⁸ Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Baden-Württemberg 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-03-13-LT-DE-BW/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

³⁰⁹ Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Rheinland-Pfalz 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-03-13-LT-DE-RP/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

obavy na lehkou váhu a 60 % považuje politiku Angely Merkel za chybnou.³¹⁰ Pro volby, které se konaly v pozdějších měsících, sadu otázek Infratest Dimap pozměnil. Výrok ohledně omezování počtu uprchlíků zůstal, v Meklenbursku-Předním Pomořansku se s ním ztotožnilo 85 % dotázaných, v Berlíně přitom jen 62 %. Z toho, že do Německa přišlo tolik uprchlíků, má v Meklenbursku strach 47 % lidí, v hlavním městě pak jen 32 %. Souhlas s výrokem, že pro uprchlíky je toho děláno víc než pro domácí obyvatelstvo, byl v těchto zemích 46 % a 33 %. Jako obohacení života v Německu vnímá uprchlíky 43 % dotazovaných z Meklenburska a 55 % z Berlína.³¹¹³¹²

Zatímco migrační politika Die Linke byla ve všech sledovaných zemích velmi podobná, průzkumy veřejného mínění se mezi jednotlivými zeměmi lišily až o desítky procent. Obecně jsou přitom východoněmecké země k uprchlickým problematikám skeptičtější. Společně s dlouhodobě stálou politikou v klasických oblastech, jako je hospodářství, životní prostředí či sociální věci, lze soudit, že Die Linke nemá tendenci měnit svou politiku podle výkyvů veřejného mínění.

³¹⁰ Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Sachsen-Anhalt 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-03-13-LT-DE-ST/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

³¹¹ Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Mecklenburg-Vorpommern 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-09-04-LT-DE-MV/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

³¹² Srov. Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Berlin 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-09-18-LT-DE-BE/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

5. Postavení v německém politickém systému

5.1 Volební výsledky

Volební výsledky nově sjednocené Die Linke vyhlížely, jak bylo řečeno v předchozích částech práce, velmi pozitivně. Straně se v roce 2005 podařil trimfuální návrat do Spolkového sněmu a nedlouho před slučovacími sjezdem dosáhla historického úspěchu, když její zástupci poprvé usedli v západoněmeckém parlamentu. V této části práce se budu věnovat dalšímu vývoji volebních výsledků Die Linke, přičemž výrazněji se zaměřím na celostátní volby do Spolkového sněmu v letech 2009 a 2013.

Rok 2008 měl stranu prověřit hned ve čtyřech západoněmeckých zemských volbách. Die Linke v nich svůj úspěch z předchozího roku zopakovala třikrát, když poprvé vyslala své zástupce do zemského sněmu Hesenska, Dolního Saska a Hamburku. Nejlepší výsledek zaznamenala v Dolním Sasku, a to 7,1 %. Neúspěšná byla pouze v případě zemských voleb v Bavorsku, kde získala 4,4 % hlasů.³¹³ Dosavadní volební výsledky tedy jen potvrzovalo to, že spojení LP.PDS a WASG se ukázalo být správným krokem, který stranu katapultoval do pozice skutečně celoněmecky působící organizace. Během následujícího roku 2009 strana dosahovala nejméně úspěchů. V předčasných volbách ve spolkové zemi Hesensko potvrdila svou pozici a obhájila s 5,4 % stávajících 6 mandátů, a tak se jí poprvé podařilo udržet v západoněmeckém zemském sněmu po vícero volebních obdobích. Velký skok se Die Linke podařil v Sársku, kde získala 21,3 % hlasů a 11 mandátů, zatímco PDS v předchozích volbách se zde zastavila na pouhých 2,3 %.³¹⁴ Tento volební výsledek lze ovšem snadno vysvětlit tím, že místním lídrem byl populární politik Oskar Lafontaine. Ten měl navíc v zemi další výhodu, v letech 1985 až 1998, tedy v době, kdy byl ještě členem SPD, vykonával v Sársku funkci ministerského předsedy.³¹⁵ Další západní zemí, do jejíhož parlamentu se Die Linke s těsným šestiprocentním výsledkem pronikla, se stalo Šlesvicko-Holštýnsko. Kromě těchto tří západních zemí se ale zemské volby konaly i ve třech zemích východních, kde Die Linke mohla na vysoký zisk předem spoléhat a ve všech případech obhájovala již existující mandáty – v Sasku, Durynsku a Braniborsku. V Sasku došlo v

³¹³ Ergebnisse früherer Landtagswahlen, 3.1 Wahlberechtigte, Wähler, Stimmabgabe und Sitzverteilung in den Ländern seit 1946.

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ FISCHER, S., Björn HENGST a Simone KAISER. 20-Prozent-Plus. Lafontaines Linke drängt in die Saar-Regierung. Spiegel [online], 30. 8. 2009. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

porovnání s předchozími volbami z roku 2004 k poklesu. Zatímco tehdy PDS získala zhruba 490 000 hlasů, což odpovídalo 23,6 %, Die Linke se musela spokojit s asi 370 000 hlasů, tedy asi 20,6 %. Strana si pohoršila i v Braniborsku, nicméně jen lehce – z 28 % v roce 2004 dosáhla tentokrát jen na 27,2 %. Naopak v Durynsku se volební výsledky Die Linke mírně zlepšily, oproti 26,1 % z roku 2004 získala 27,4 %.³¹⁶ V červnových volbách do Evropského parlamentu se se ziskem 7,5 % a osmi křesel umístila na pátém místě. Zde šlo oproti předchozím volbám o pouze mírný nárůst – v roce 2004 byla PDS také pátou nejsilnější stranou, a to s 6,1 % hlasů.³¹⁷

Největší výhrou ale pro Die Linke byly podzimní volby do Spolkového sněmu, ve kterých obdržela celostátně 11,9 % hlasů. Oproti předchozím federálním volbám si strana polepšila o 3,2 % a stala se čtvrtou nejsilnější parlamentní stranou. Nárůst ve východních zemích a východní části Berlína byl obdobný – z 25,3 % na 28,5 % hlasů. Přestože procentuálně strana získala, ve skutečnosti jí hlas odevzdalo zhruba o 60 000 lidí méně. Výrazný skok ale Die Linke zaznamenala na západě, kde strana v té době rostla jak organizačně, tak politicky. V roce 2005 ve starých spolkových zemích a v západním Berlíně obdržela kandidátka Linkspartei.PDS s účastí straníků z WASG 4,9 %. Už tehdy šlo o výrazný nárůst vzhledem k předchozím volebním ziskům, jak bylo již uvedeno v předchozí části práce. V roce 2009 ale Die Linke na západě dosáhla dokonce 8,3 %. Hlas jí odevzdaly bezmála tři miliony voličů, což bylo asi o 1 100 000 víc než v roce 2005 a o 2 500 000 víc než v roce 2002.³¹⁸ Ve dvou případech se Die Linke podařilo stát se na podíl hlasů nejsilnější stranou v určité zemi, a to v Braniborsku s 28,5 % a v Sasku-Anhaltsku s 32,4 %.³¹⁹ Zde šlo v obou případech o východoněmecké země. Po volbách Die Linke obsadila 76 křesel v 622-členném Spolkovém sněmu, což je o 22 míst víc, než v předchozím volebním období.³²⁰

Podle průzkumu společnosti Infratest Dimap byla pro většinu voličů (39 %) rozhodujícím tématem těchto voleb hospodářská politika, 34 % uvedlo sociální

<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/20-prozent-plus-lafontaines-linke-draengt-in-die-saar-regierung-a-645918.html>

³¹⁶ Ergebnisse früherer Landtagswahlen, 3.1 Wahlberechtigte, Wähler, Stimmabgabe und Sitzverteilung in den Ländern seit 1946.

³¹⁷ Europawahl 2009. Statistisches Bundesamt[online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-06-07-EP-DE/index.shtml>

³¹⁸ Ergebnisse früherer Bundestagswahlen. Der Bundeswahlleiter, s. 18-19.

³¹⁹ Tamtéž, s. 72-75.

³²⁰ Tamtéž, s. 23-24.

spravedlnost, 27 % politiku pracovního trhu a 21 % vzdělávání.³²¹ Voliče přirozeně nejvíce zajímaly problémy, které zemi přinesla probíhající ekonomická krize. Šlo ale o témata Die Linke vlastní, kterých mohla velmi dobře využívat. Nadpoloviční podíl dotázaných (56 %) dokonce měl za to, že Die Linke je stranou, která se nejvíce staví za sociálně slabé.³²² Stejný průzkum pak ukázal, že 59 % lidí považovalo za hlavní povolební úkol zajištění pracovních míst, 42 % pak obnovení hospodářského růstu a podporu rodin s dětmi. Dalšími důležitými úkoly byly podle občanů zajištění spravedlivého daňového systému, důchodů a vyšších mezd. 77 % dotázaných se navíc vyslovilo pro uzákonění minimální mzdy.³²³ I v tomto případě byla společnost vesměs naladěna na priority a politiky prosazované právě Die Linke. Hospodářská krize v tomto případě nahrávala její pozici hlasu lidu, ochránkyně znevýhodněných osob ve společnosti a skutečně levicové strany v době, kdy se SPD mnoha voličům odcizila svými sociálními reformami, zejména Hartzovými zákony. Z pohledu Die Linke nebyl důvod pro to, aby svou dlouhodobě prosazovanou politiku výrazněji upravovala.

I finský politolog Kimmo Elo poukazuje na to, že špatná ekonomická situace je pro Die Linke výhodná. Roste totiž poptávka po sociální spravedlnosti, k jejímž idejím se strana dlouhodobě hlásí, a také nespokojenost s vládou. V roce 2008 predikoval, že Die Linke může ve zbavení se statusu regionálního východoněmeckého aktéra pomoci právě fakt, že sociální problémy se neomezují právě pouze na země bývalé NDR.³²⁴

Po supervolebním roce 2009 přišlo klidnější období. V následujícím roce se konaly pouze jedny zemské volby, a to v Severním Porýní-Vestfálsku. Se ziskem 5,6 % se zde Die Linke poprvé dostala do dalšího západoněmeckého zemského sněmu.³²⁵

Zatímco doposud s výjimkou Bavorska slavila Die Linke jedno vítězství za druhým, od roku 2011 ji začaly potkávat i porážky. Ve dvou spolkových zemích, Bádensku-Württembersku a Porýní-Falci, získala při volbách kolem 3 % a nepodařilo se jí tedy překročit nutnou pětiprocentní hranici. Jen těsně přes ni (5,6 %) se dostala v Brémách a Hamburku (6,4 %). Ve východoněmeckém Sasku-Anhaltsku a Meklenbursku-Předním

³²¹ Umfragen Aktuelle Themen. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].

Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-aktuellethemen.shtml>

³²² Umfragen Aussagen zu den Parteien. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].

Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-aussagen.shtml>

³²³ Umfragen Aufgaben & Probleme. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].

Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-probleme.shtml>

³²⁴ ELO, Kimmo. The Left Party and the Developments of the German Party System. *German Politics and Society*, vol. 26, no. 3, s. 59.

Pomořansku byla situace Die Linke přirozeně lepší. S výsledky 23,7 % a 18,4 % strana bez problémů svou přítomnost v tamních zemských sněmech obhájila, ve srovnání s předchozím volebním obdobím jen s drobnými změnami. Tečku za tímto rokem udělalo 11,7 % v berlínských volbách, kde si ale Die Linke v porovnání se svou předchůdkyní PDS o necelá 2 % pohoršila.³²⁶

V roce 2012 strana vypadla z parlamentů Šlesvicka-Holštýnska a Severního Porýní-Vestfálska, kde v obou případech nedosáhla ani na 3 % hlasů. Třetici západoněmeckých zemí, které ten rok pořádaly volby, doplňovalo Sársko. S 16,1 % Die Linke mohla opět slavit nadprůměrný výsledek, ale i zde šlo o víc než pětiprocentní pokles.³²⁷ I tentokrát lze dobré číslo z této spolkové země přičíst zásluze Oskara Lafontaine, který zde v kampani odkazoval na svoje dlouholeté zkušenosti s vládnutím a i přes svůj pokročilý věk vyražel za voliči přímo do ulic.³²⁸

Hlavní událostí roku 2013 byly další celostátní volby do Spolkového sněmu, nicméně ve třech západoněmeckých zemích se konaly i volby zemské. Pětiprocentní hranice se ukázala být nepřekonatelnou překážkou v Dolním Sasku (3,1 %) a v Bavorsku (pouze 2,1 %), v Hesensku se přes ni strana dostala s těsným výsledkem 5,2 %.³²⁹

V podzimních federálních volbách Die Linke získala zhruba 3 750 000 hlasů, což odpovídalo 8,6 %. To jí zajistilo 64 křesel z celkového počtu 631. Při srovnání s předchozími volbami strana obdržela o bezmála 1,5 milionu hlasů méně, což se promítlo i do nižšího počtu mandátů. Nicméně díky tomu, že FDP v těchto volbách výrazně propadla, dostala se Die Linke na post třetí nejsilnější strany v Německu.³³⁰ Zatímco v předchozích volbách strana slavila výrazné zlepšení výsledků na západě, tentokrát byly staré spolkové země zodpovědné za hlavní podíl jejího poklesu. Die Linke si tam pohoršila o téměř milion na dva miliony hlasů, což je v přepočtu 5,6 %. Na počet hlasů se tak přiblížila výsledku z roku 2005. Na východě strana získala 1 750 000 hlasů, což odpovídalo 22,7 %. V porovnání s oběma předchozími celostátními volbami

³²⁵ Ergebnisse früherer Landtagswahlen, 3.1 Wahlberechtigte, Wähler, Stimmabgabe und Sitzverteilung in den Ländern seit 1946.

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ HENGST, Björn. Linken-Wahlkampf in Saarland. Und ewig grüßt der Lafontaine. Spiegel [online], 22. 3. 2012. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/lafontaine-wahlkampf-im-saarland-a-822622.html>

³²⁹ Ergebnisse früherer Landtagswahlen, 3.1 Wahlberechtigte, Wähler, Stimmabgabe und Sitzverteilung in den Ländern seit 1946.

³³⁰ Ergebnisse früherer Bundestagswahlen. Der Bundeswahlleiter, s. 24.

zde došlo k zhruba půlmilionovému poklesu. Strana obdržela jen o necelých 300 000 hlasů víc než při smolném roce 2002.³³¹

Podle průzkumu společnosti Infratest Dimap byly pro většinu voličů rozhodující opět ekonomické otázky. 57 % dotázaných se rozhodovalo podle tématu adekvátních mezd a pracovních podmínek, stejný podíl pak za velmi důležité označil dobré zajištění ve stáří. Zhruba třetinu lidí (31 %) zajímala budoucnost eura.³³² Kromě stále pokračujících dopadů světové ekonomické krize nyní navíc Německo jako největší evropskou ekonomiku poškozovala krize eurozóny. Die Linke se přitom jako jediná strana ve Spolkovém sněmu stavěla proti přijímání záchranných opatření a fiskálnímu paktu Evropské unie. Podle strany totiž neřeší situaci států nebo lidí, ale zachraňuje jen banky a boháče. Namísto toho požadovala ve svém volebním programu do těchto voleb ochranu právě pro lidi, stabilní a sociálně spravedlivý evropský hospodářský rozvoj a zajištění dlouhodobě udržitelné perspektivy pro evropské sjednocování.³³³ Vláda vzniklá z těchto voleb by se pak podle voličů dotazovaných společností Infratest Dimap měla primárně zabývat rovností ve společnosti a hospodářským růstem.³³⁴ Veřejné mínění o Die Linke nicméně nebylo v těchto volbách zcela pozitivní. 72 % lidí si myslelo, že jejich opatření jsou nerealistická a nelze je ufinancovat a ještě víc dotazovaných, a to 83 %, mělo za to, že v podstatě žádné problémy neřeší, ale nazývá věci pravými jmény. Víc než polovina (57 %) ale souhlasila s tím, že se strana nejvíc zasazuje o sociálně slabé, podobný podíl lidí (53 %) pak soudil, že antimilitaristická politika Die Linke a její odpor k nasazování Bundeswehru je správný.³³⁵

Roku 2014 se Die Linke nejprve účastnila voleb do Evropského parlamentu, kde získala 7,4 % a 7 mandátů. Šlo tedy o velmi podobný výsledek jako v předchozích volbách, oproti kterým si pohoršila o 0,1 %.³³⁶ Následně se utkala o přízeň voličů ve třech východoněmeckých spolkových zemích, a to v Sasku, Durynsku a Braniborsku, kde díky své dlouhodobé etablovanosti nemusela mít obavy o proniknutí do tamních zemských sněmů. V Sasku a Braniborsku dosáhla podobného procentuálního výsledku

³³¹ Tamtéž, s. 19.

³³² Umfragen Aktuelle Themen. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].

Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-aktuellethemen.shtml>

³³³ Wahlprogramm zur Bundestagswahl 2013, s. 46.

³³⁴ Umfragen Aktuelle Themen. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap.

³³⁵ Umfragen Aussagen zu den Parteien. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].

Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-aktuellethemen.shtml>

³³⁶ Europawahl 2014. Der Bundeswahlleiter [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2014-05-25-EP-DE/index.shtml>

(18,9 % a 18,6 %), zatímco v případě Saska si oproti minulým volbám pohoršila jen o 1,7 %, v Braniborsku ji potkal pokles o 8,6 %. Naopak v Durynsku strana obdržela 28,2 % hlasů.³³⁷ Šlo o rekordní výsledek za celou historii sjednoceného Německa, přičemž její volební výsledky zde stabilně rostly už pětkrát za sebou.³³⁸ Po tomto dobrém výsledku přišel další úspěch, Bodo Ramelow se stal durynským ministerským předsedou a prvním politikem Die Linke, který obsadil funkci ministerského předsedy.³³⁹

Roku 2015 se konaly pouze dvojce zemské volby, a to v městských státech Hamburk a Brémy. Oboje přitom byly pro Die Linke úspěšné. V Hamburku její zisk dosáhl 8,5 % a oproti roku 2011 se zlepšil o 2,1 %, v Brémách strana obdržela 9,5 % hlasů, tedy dokonce o téměř 4 % víc než před čtyřmi lety.³⁴⁰

Zatím poslední rok 2016 nezačal pro Die Linke zcela příznivě. V Bádensku-Württembersku a v Porýní-Falci strana opět skončila pod pětiprocentní hranicí nutnou pro vstup do zemského sněmu, a to se ziskem 2,9 a 2,8 %. Ve stejný den Die Linke uspěla v zemských volbách v Sasku-Anhaltsku, kde obdržela 16,3 % hlasů, nicméně v porovnání s předchozími volbami ztratila přes 7 % a kromě CDU byla poražena ještě krajně pravicovou a euroskeptickou Alternativou pro Německo (AfD), která mohla slavit 24,3 % hlasů. Na podzim pak Die Linke odešla z voleb v Meklenbursku-Předním Pomořansku sice s 13,2 % hlasů, ale oproti volbám předchozím s pětiprocentní ztrátou. Zato poslední berlínské volby skončily pro stranu úspěchem. Oproti roku 2011 si zde polepšila o téměř 4 % a získala tak celkem 15,6 %.³⁴¹

Die Linke tedy stabilně nejvyšších výsledků dosahuje ve východoněmeckých zemích. Daří se jí i v Sársku, kde ale za dobrými čísly stojí hlavně osobnost Oskara Lafontaine. Vyšší zisky než v běžných západoněmeckých zemích zaznamenává strana ještě v městských státech. Aktuálně nalezneme zástupce Die Linke v celkem deseti zemských

³³⁷ Ergebnisse früherer Landtagswahlen, 3.1 Wahlberechtigte, Wähler, Stimmabgabe und Sitzverteilung in den Ländern seit 1946.

³³⁸ HOFF, Benjamin-Immanuel. Ergebnisse der Landtagswahl in Thüringen am 14. September 2014 - Wahlbericht, s. 9. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publicationen/2014_TH_LTW_Wahlbericht.pdf

³³⁹ Zweitel Wahlgang in Thüringen. Bodo Ramelow zum Ministerpräsidenten gewählt. Spiegel [online], 5. 12. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/thueringen-ramelow-zum-ministerpraesidenten-gewaehlt-a-1006767.html>

³⁴⁰ Ergebnisse früherer Landtagswahlen, 3.1 Wahlberechtigte, Wähler, Stimmabgabe und Sitzverteilung in den Ländern seit 1946.

³⁴¹ Tamtéž.

parlamentech, přičemž ve třech západoněmeckých zemích, a to v Bavorsku, Bádensku-Württembersku a Porýní-Falci, se ještě nikdy přes pětiprocentní klauzuli nedostala. Koalicím, kterých se Die Linke v zemských parlamentech účastnila, se budu věnovat v podkapitole Vztah k ostatním stranám.

5.2 Voliči

V této části práce se budu věnovat tomu, kdo jsou voliči Die Linke, a to jak z hlediska kategorií jako je věk či povolání, tak i vzhledem k tématům, které voliče ke straně přitahují, či k voličské volatilitě. Využiji přitom primárně data související s celostátními volbami v letech 2009 a 2013.

Vývoj rozmístění voličstva Die Linke z hlediska rozdělení na východ a západ je již patrný z předchozích částí práce. Do sloučení PDS s WASG byla většina elektorátu umístěna na východě. Ve volbách roku 2005 došlo ke skokovému nárůstu podpory v západních zemích. V roce 2009 pak již počet voličů ze západu ty z východu výrazně překonával, nicméně vzhledem k celkově větší populaci v těchto zemích se dá stále hovořit o tom, že větším centrem podpory jsou pro Die Linke nové spolkové země. V posledních celostátních volbách roku 2013 se pak rozdíl mezi oběma oblastmi snížil. Došlo k celkovému poklesu voličů, který byl sice početně citelnější na západě, ale procentuálně na východě. Die Linke v nových spolkových zemích těží ze své dlouhé historie. Nicméně obecně platí, že voliči na východě jsou méně stálí, než ti na západě.³⁴²

Podle průzkumu společnosti Infratest Dimap byly roku 2009 při federálních volbách mezi voliči Die Linke zastoupeny všechny věkové skupiny zhruba rovnoměrně. Největší úspěch měla mezi osobami ve věku 45 – 59 let, kterých oslovila 14 %, naopak nejmenší u lidí nad 60 let, kterých ji volilo 10 %.³⁴³ Téměř dvacet let po sjednocení Německa tedy strana získávala hlasy jak od lidí, kteří měli dlouholetou zkušenost s její historií a režimem SED, tak od těch, kteří tuto její minulost osobně nezažili. Pro Die Linke se ale v těchto volbách rozhodlo pouze 11 % prvovoličů, 25 % dalo přednost CDU/CSU, 18 % SPD, 16 % Zeleným a 14 % FDP. Svůj hlas straně odevzdalo 13 % voličů-mužů a 11 % voliček. Die Linke ve volbách přitáhla nejvyšší podíl nezaměstnaných ze všech zúčastněných stran – a to 25 %. Podobného výsledku ale

³⁴² KHAMIS, Ssmmy. Die AfD und ihre neuen linken Wähler. Von Links nach Rechts. Bayern 2 [online], 7. 3. 2016. [cit. 2017-05-01]. Dostupné z WWW: <http://www.br.de/radio/bayern2/sendungen/zuendfunk/politik-gesellschaft/afd-linke-waehler-100.html>

³⁴³ Wähler nach Altersgruppen. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-alter.shtml>

dosáhla i SPD (23 %) a CDU/CSU (22 %). Stranu volilo 18 % pracujících, ti častěji volili CDU/CSU (28 %) nebo SPD (24 %).³⁴⁴ Infratest Dimap zkoumal ještě rozložení voličstva z hlediska povolání. Jak již bylo uvedeno, stranu volilo 25 % nezaměstnaných, úspěch měla ale i u dělníků (18 %). Dále ji volilo 11 % zaměstnanců a 12 % důchodců. Nejmenší podporu měla strana mezi osobami samostatně výdělečně činnými, kterých ji volilo jen 7 %.³⁴⁵ To vzhledem k zaměření politiky strany na osoby sociálně slabé či jinak znevýhodněné není překvapivý výsledek.

Die Linke se v těchto volbách podařilo přetáhnout zhruba 1 100 000 bývalých voličů SPD. K tomu získala strana ještě 140 000 voličů od Zelených a 40 000 od CDU/CSU. Naopak 20 000 voličů přešlo k FDP a asi 300 000 bývalých voličů Linkspartei.PDS k volbám tentokrát nepřišlo.³⁴⁶ Odliv voličů SPD k Die Linke ilustruje jejich nespokojenost s politikou SPD (Hartzovy zákony) a potřebu odevzdat protestní hlas právě Die Linke.

V zatím posledních volbách do Spolkového sněmu v roce 2013 se věkové rozložení voličů Die Linke příliš nezměnilo. Podpora napříč jednotlivými skupinami zůstala poměrně vyrovnaná, pouze poklesla v souvislosti s celkově nižšími volebními zisky. Největší zisky měla strana stále ve skupině lidí mezi 45 a 59 lety (10 %), nejnižší mezi osobami nad 70 let (6 %).³⁴⁷ I v těchto volbách voliči-muži (9 %) mírně převažovali nad voličkami (8 %). Die Linke volilo 23 % nezaměstnaných, víc jich ale už v těchto volbách dalo přednost SPD (26 %) a CDU/CSU (24 %). Pro Die Linke se rozhodlo 23 % pracujících, kteří častěji volili CDU/CSU (35 %) nebo SPD (27 %). Poklesl i podíl Die Linke v kategorii prvovoličů, a to na 7 %. Více jich přilákala CDU/CSU (30 %), SPD (24 %) i Zelení (12 %). Z těch voličů, kteří se rozhodovali až na poslední chvíli, odevzdalo nakonec svůj hlas Die Linke 10 %. Úspěšnější zde byla CDU/CSU (34 %) a SPD (26 %).³⁴⁸ Strana měla opět největší úspěch mezi nezaměstnanými (23 %) a

³⁴⁴ Wer wählte was? Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap.[cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-werwas.shtml>

³⁴⁵ Wähler nach Tätigkeit. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-job.shtml>

³⁴⁶ Wählerwanderung. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/analyse-wanderung.shtml>

³⁴⁷ Wähler nach Altersgruppen. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-alter.shtml>

³⁴⁸ Wer wählte was? Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-werwas.shtml>

dělníky (13 %), shodně ji volilo 8 % zaměstnaných a důchodců. Nejméně lákala voliče – podnikatele, z těch ji volilo jen 6 %.³⁴⁹

Oproti předchozím federálním volbám ale došlo ke změně v oblasti voličské volatility. Pro Die Linke se rozhodlo 90 000 bývalých voličů FDP. Na ostatních frontách ale jen ztrácela: o 370 000 voličů přišla ve prospěch SPD, 340 000 dala přednost nové straně Alternativa pro Německo, 120 000 voličů straně odebrala CDU/CSU, 40 000 Zelení a 320 000 dřívějších voličů Die Linke k volebním urnám nedorazilo.³⁵⁰ Voliče, které strana přetáhla v předchozích volbách od SPD, se jí udržet nepodařilo. Situaci měla v tomto ohledu ztížena tím, že SPD v uplynulém volebním období zůstala v opozici. Voliče vůči SPD Die Linke ztrácela hlavně na západě (310 000).³⁵¹ Z těchto výsledků také vyplývá, že Die Linke už nemůže spoléhat na svůj profil protestní strany. Stranou, která tuto pozici a s tím i volební zisky Die Linke nově ohrožuje, se stala Alternativa pro Německo, která ji například drtivě porazila v posledních zemských volbách v Sasku-Anhaltsku. Ačkoliv se tyto dvě strany nacházejí na opačných pólech pomyslného politického spektra, jejich voliči k sobě mají velmi blízko. Každý třetí volič AfD (31 %) aktuálně uvádí Die Linke jako svou druhou nejoblíbenější stranu. A přestože Die Linke dlouhodobě varovala před krajní pravicí, odsuzují její voliči AfD méně, než voliči jiných stran. Za nejvíce nesympatickou stranu by ji označilo pouze 57 % z nich, například u SPD je to 77 % a u Zelených 78 %. 22 % voličů Die Linke by pak označilo za svou druhou volbu právě AfD.³⁵²

Z výše uvedených dat vyplývá, že Die Linke u prvovoličů příliš populární není. SPD a Zelení, tedy strany, které jsou Die Linke na politickém spektru nejbližší, jsou na tom výrazně lépe. V letošním roce si nechal společností Forsa vypracovat průzkum mezi prvovoliči německý časopis Stern. V něm Die Linke vyjádřilo podporu 12 % prvovoličů mezi 18 a 21 lety, jiné strany ji ale opět překonaly. 30 % mladých by volilo CDU/CSU,

³⁴⁹ Wähler nach Tätigkeit. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-job.shtml>

³⁵⁰ Wählerwanderung. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/analyse-wanderung.shtml>

³⁵¹ NEUGEBAUER, Gero a Richard, STÖSS. Den Zenit überschritten: Die Linkspartei nach der Bundestagswahl 2013. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2013*, s. 161.

³⁵² WEHNER, Markus. Umfrage: Wähler von Linkspartei und AfD stehen sich nahe. Frankfurter Allgemeine Politik [online], 17. 9. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/umfrage-waehler-von-linkspartei-und-afd-stehen-sich-nahe-14439928.html>

22 % SPD a 17 % Zelené. Stále ovšem platí, že většina mladých Němců je levicového smýšlení.³⁵³

5.3 Vztah k ostatním stranám

Otázka spolupráce s jinými stranami byla jedním z velkých debatních témat dvouletého vyjednávacího období před oficiálním vznikem Die Linke. Zatímco WASG vznikla jako strana protestní a svou roli viděla v opozici, většinová část Linkspartei.PDS preferovala dosahovat svých politických cílů spoluprací.³⁵⁴ PDS se také za dobu své samostatné existence účastnila ve dvou spolkových zemích koalic s SPD, a to v Meklenbursku-Předním Pomořansku. To ovšem následně vedlo k mnoha problémům, odcizení části členské základny, jejímu částečnému odchodu do WASG a později k neposlušnosti WASG v těchto zemích, kdy se strana rozhodla navzdory existující dohodě kandidovat ve volbách proti LP.PDS.

I nadále existují v rámci Die Linke různé proudy, které mají na problematiku účasti na vládě rozdílné názory. Nejvíce levicová část strany preferuje spíše pozici protestní nebo opoziční strany, s tím, že spolupráci se sociálními demokraty považuje za zcela nepřijatelnou. Takzvaná emancipovaná levice se častěji orientuje na sociální hnutí než jiné politické strany. S předchozí skupinou souhlasí v tom, že „vládnutí pro vládnutí“ je třeba se vyvarovat, protože by vedlo k příliš mnoho kompromisům základních stranických idejí. Pragmatická skupina v Die Linke účast na vládě za určitých podmínek nezavrhuje. Zdůrazňuje ovšem důležitost toho, aby o ní byla přesvědčena i členská základna a aby bylo díky ní skutečně dosaženo nějakých politických cílů.³⁵⁵ Pouze poslední skupina, moderní socialisté, se snaží dosáhnout vládní participace za téměř jakýchkoliv podmínek. Vidí v ní totiž příležitost, jak na stranu upozornit a lépe ji etablovat jako seriózního politického aktéra.³⁵⁶

Die Linke svým vznikem a dosavadními volebními zisky rozšířila německý stranický systém na systém pěti stran, obdobně jako Zelení v 80. letech rozšířili dosavadní systém

³⁵³ Stern Umfrage: Wer das erste mal wählt, wählt gerne links. Stern [online], 15. 6. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.stern.de/politik/deutschland/stern-umfrage--erstwaelher-waehlen-am-liebsten-links-6900500.html>

³⁵⁴ COFFÉ, Hilde a Rebecca PLASSA. Party policy position of Die Linke: A continuation of the PDS?, s. 723.

³⁵⁵ HOUGH, D., Michael KOß a Jonathan OLSEN. The Left Party in Contemporary German Politics, s. 60.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 61.

tří stran v Západním Německu na systém čtyř stran.³⁵⁷ Aktuálně je Německo díky vzestupu AfD a jejím vyhlídkám na křesla ve Spolkovém sněmu na pomezí dalšího rozšíření na systém šesti stran.³⁵⁸ Přirozenými partnery Die Linke, se kterými strana na zemské úrovni také již vstoupila do několika málo koalic, jsou SPD a Zelení. V této části práce se budu proto zabývat zejména vztahy Die Linke k těmto subjektům. Spolupráce Die Linke s pravicovou CDU/CSU nebo středo-pravicovou FDP je alespoň mimo pragmatičtější komunální úroveň nereálná. Zvláštním případem je pak Alternativa pro Německo, vůči které se Die Linke vymezuje mnohem výrazněji než vůči ostatním pravicovým konkurentům, a proto se jí budu v této podkapitole také podrobněji věnovat.

Vztahy mezi nově vzniklou Die Linke a SPD byly napjaté, a to jak politicky, tak v personální rovině. V politických záležitostech se Die Linke vymezovala proti aktuálním opatřením SPD, Agendě 2010 a Hartzovým zákonům. Navíc byla pro SPD mnohem větší konkurencí, než kdy byla samotná PDS, která ji ohrožovala jen v populačně slabém Východním Německu. Zároveň ale Die Linke měla ve svých řadách mnoho bývalých členů SPD (potažmo WASG) a Oskara Lafontaine, který si s vedením své bývalé strany často vyměňoval urážky.³⁵⁹ Na rostoucí volební výsledky Die Linke reagovala SPD dvojí strategií. V některých zemích, například při volební kampani v Brémách v roce 2007, začala SPD přebírat některé požadavky Die Linke, třeba minimální mzdu nebo zlevněné jízdné v hromadné dopravě pro sociálně slabé. Svě vlastní levicovější členy si pak snažila naklonit nominováním lídrů z jejich řad do čela kandidátek v Severním Porýní-Vestfálsku a Hesensku.³⁶⁰ Výsledek voleb do Spolkového sněmu na podzim roku 2009 znamenal přelom pro Die Linke. Díky svému úspěchu přišla o doposud pohodlnou opoziční pozici a začala měnit své vztahy s nejbližšími konkurenty, zejména SPD.³⁶¹ Protože koalice byla po volbách utvořena bez sociálních demokratů, nemohla se už Die Linke profilovat jako kritik vládní politiky SPD a sociální demokraté začali vysílat signály, že jsou ochotní svou politiku

³⁵⁷ DOVERMANN, Ulrich. *Linksextremismus in der Bundesrepublik Deutschland*, s. 125.

³⁵⁸ A splintering headache: German politics is turning into a six-party system. *The Economist* [online], 19. 9. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.economist.com/news/europe/21707383-weak-winners-and-populist-upstarts-berlins-election-german-politics-turning-six-party>

³⁵⁹ PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*, s. 142-143.

³⁶⁰ SOLTY, Ingar. The Historic Significance of the New German Party. *Socialism and Democracy*, vol. 22, no. 1, s. 22.

³⁶¹ NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. „Quo vadis? Wie die LINKE versucht, sich als Partei und für sich eine Position im Parteiensystem zu finden.“ Interne Konsolidierungsprozesse und Orientierungssuche im Fünf-Parteien-System. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2009*. Wiesbaden: VS, Verlag für Sozialwissenschaften, 2011, s. 157. ISBN 3531179357.

přehodnotit.³⁶² Téhož roku strany utvořily koalici v Braniborsku. Té a další spolupráci mezi SPD a Die Linke se bude práce ještě věnovat.

Se stranou Svaz90/Zelení má Die Linke mnoho společného. Oběma stranám se úspěšně podařilo rozšířit německý politický systém. Ve svých začátcích se oba subjekty musely vypořádávat s odporem již etablovaných stran. Stejně jako Die Linke, i Zelení byli v době svého vzniku politickým outsiderem, někteří stranu považovali za extremistickou a mnozí si nedovedli představit vstupovat s ní do koalice. Počáteční opoziční pozici začaly ale strany překonávat, když našly vhodného koaličního partnera v SPD. U obou z nich pak pragmatické politické ústupky v rámci spolupráce se sociálními demokraty vedly k vnitrostranickým konfliktům.³⁶³ Vzhledem k pozici Die Linke a Zelených na politickém spektru je vztah těchto stran komplikovanější než v případě SPD a Die Linke. Na zemské úrovni spolupráce mezi nimi začala později a za přítomnosti přirozeného prostředníka SPD. V některých oblastech politiky se Zelení s Die Linke bez větších problémů shodnou – například ohledně důrazu na ochranu životního prostředí či rovnost lidí (zrovnoprávnění žen s muži, problémy LGBT komunity). Velkým problémem naopak zůstává zahraniční politika, zejména záležitost vojenského nasazování německých jednotek, ke kterému se Die Linke dlouhodobě staví zamítavě.³⁶⁴ Dalším konkrétním střetům mezi Die Linke a Zelenými se budu věnovat v další části podkapitoly v souvislosti s existujícími a možnými rudo-rudo-zelenými koalicemi.

Nejnovějším subjektem, se kterým se Die Linke musí na politické scéně vypořádávat, je Alternativa pro Německo. Jejich vztah je předem daný dlouhou historií odmítání krajní pravice ze strany Die Linke.

Letošní rozhodnutí stranického předsednictva jakoukoliv spolupráci razantně odmítá. AfD kritizuje především za podporu neoliberalismu a úsporných opatření, za antirovnostářské a rasistické postoje a radikalizaci diskuzí o azylové a imigrační politice, nebo za využívání typicky krajně pravicových populistických prostředků. Z

³⁶² NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. „Quo vadis? Wie die LINKE versucht, sich als Partei und für sich eine Position im Parteiensystem zu finden.“ Interne Konsolidierungsprozesse und Orientierungssuche im Fünf-Parteien-System. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2009*, s. 161.

³⁶³ HOUGH, D., Michael KOß a Jonathan OLSEN. *The Left Party in Contemporary German Politics*, s. 66.

³⁶⁴ CASPARI, Lisa. Linke und Grüne. Flirt ohne Zukunft. Zeit [online], 5. 2. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2014-02/linke-gruene-opposition-rot-rot-gruen-buendnis/komplettansicht>

tohoto důvodu Die Linke důsledně bojuje proti dalšímu etablování a normalizaci AfD, na kterou podle ní nelze nahlížet jako na normální demokratickou stranu. Nevnímá ji jako svého politického konkurenta, ale jako protivníka. Proto také nehodlá s AfD podávat žádné společné návrhy, a to jak v parlamentech, tak na komunální úrovni. Zároveň bude Die Linke hlasovat proti všem návrhům podaným AfD, ani je nebude nijak podporovat. Takováto izolace AfD má fungovat pouze s jednou výjimkou, a to pokud by spolupráce byla nutná pro zachování práce parlamentu a zároveň by díky ní nedošlo k posílení AfD. Podle Die Linke je nepřijatelné, aby AfD byla normálním aktérem jak v parlamentech, tak v médiích či společnosti jako takové.³⁶⁵ Ve své podstatě jsou tyto požadavky obdobou přístupu etablovaných stran ve starých spolkových zemích k PDS v 90. letech.

I přes nesmiřitelné rozdíly obou aktérů k sobě mají voliči těchto dvou stran blízko, jak bylo uvedeno v předchozí části práce, a tak může snadno docházet k vzájemné voličské fluktuaci. Nedávné úspěchy AfD ve východoněmeckých zemích lze podle některých vysvětlit i dědictvím SED. Tato strana se vnímala jako „alternativa pro Německo“ a společnost v NDR byla podobná tomu, po čem dnes touží voliči AfD – etnický homogenní, cizinci většinou smluvní pracovníci.³⁶⁶ Die Linke se ovšem v debatách ohledně migrační politiky a uprchlíků hodlá zaměřovat na své voliče, sympatizanty, levicově zaměřené osoby a osoby doposud nevolící, namísto toho, aby hledala podporu mezi přesvědčenými voliči AfD nebo CDU/CSU.³⁶⁷

Na zemské úrovni předchůdkyně Die Linke PDS pronikla do vlády pouze v případě Meklenburska-Předního Pomořanska a Berlína. Zatímco v případě první země koalice skončila v roce 2006, tedy ještě před formálním vznikem Die Linke, v Berlíně pokračovala až do roku 2011. V obou případech šlo o rudo-rudo zelené koalice s SPD, jejichž důsledky již byly popsány v předchozích částech práce.

Členem další rudo-rudé koalice se Die Linke stala v Braniborsku po volbách roku 2009, přičemž koalice v tomto složení je u moci doposud. Historie spolupráce mezi Die Linke

³⁶⁵ Zum Umgang der Partei DIE LINKE mit der Rechtspartei AfD. Beschluss des Parteivorstandes vom 20. Februar 2016. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/organe/parteivorstand/parteivorstaende-archiv/parteivorstand-2014-2016/beschluesse/zum-umgang-der-partei-die-linke-mit-der-rechtspartei-afd/>

³⁶⁶ MALZAHN, Claus Christian. Als die Linke noch die „Alternative für Deutschland“ war. Welt [online], 28. 5. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.welt.de/debatte/kommentare/article155772988/Als-die-Linke-noch-die-Alternative-fuer-Deutschland-war.html>

a SPD v Braniborsku začíná už po sjednocení Německa. Díky speciálním vztahům zde Die Linke disponovala značnou konzultativní pravomocí. Podíl měla takto třeba na tvorbě zemské ústavy nebo na školské reformě. Dalším specifikem Die Linke v Braniborsku jsou silné osobnosti, mezi kterými ale snadno vznikaly vnitrostranické spory. Aktivní zde byl například Lothar Bisky. Kontakty mezi SPD a Die Linke přerušilo až vytvoření velké koalice SPD a CDU v roce 1999.³⁶⁸ Rudo-rudá koalice vzniklá v roce 2009 musela kromě programových kompromisů vyřešit ještě jeden problém. V řadách vedení braniborské Die Linke byly osoby, které za dob NDR spolupracovaly se Stasi. SPD s tímto měla problém jen tehdy, stal-li by se bývalý spolupracovník Stasi ministrem. To se týkalo zejména vedoucí kandidátky Kerstin Kaiser, která s tímto souhlasila.³⁶⁹ Určité styky s Ministerstvem státní bezpečnosti ale mělo v minulosti 7 z celkem 25 zvolených poslanců Die Linke. Rozhodnutí SPD o vytvoření koalice s Die Linke proto pobouřilo i místní spolky obětí režimu NDR. Ty požadovaly okamžité rozpuštění koalice, odchod ministerského předsedy Matthiase Platzecka z funkce a uspořádání nových voleb.³⁷⁰ Rudo-rudá koalice vznikla v Braniborsku i po následujících zemských volbách v roce 2014, nicméně poněkud z nutnosti. Po SPD byla druhou nejsilnější stranou po volbách CDU, ale koaliční vyjednávání prováhala. Mezi oběma koaličními partnery existuje vícero neshod. Jednou z oblastí, na kterou mají tamní politici z řad SPD a Die Linke odlišný náhled, je migrační krize. Ministerský předseda Dietmar Woidke (SPD) označil migrační politiku za věc nejvyšší priority. Zároveň ale ve Spolkové radě vyjednával zpřísnění azylového práva, a to za odporu Die Linke.³⁷¹ Problém pro pokračování rudo-rudé koalice i v následujícím volebním období mohou představovat zvyšující se zisky AfD. Podle

³⁶⁷ Zum Umgang der Partei DIE LINKE mit der Rechtspartei AfD. Beschluss des Parteivorstandes vom 20. Februar 2016.

³⁶⁸ HOUGH, D., Michael KOß a Jonathan OLSEN. *The Left Party in Contemporary German Politics*, s. 116-117.

³⁶⁹ Rot-Rot – Platzeck will nicht mehr mit CDU regieren. Berliner Morgenpost [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.morgenpost.de/brandenburg/article104674284/Rot-Rot-Platzeck-will-nicht-mehr-mit-CDU-regieren.html?service=amp>

³⁷⁰ Opferverbände demonstrieren gegen Rot-Rot. Politically Incorrect [online], 17. 12. 2009. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.pi-news.net/2009/12/opferverbaende-demonstrieren-gegen-rot-rot/>

³⁷¹ PETERS, Klaus. Ein Jahr Rot-Rot in Brandenburg. Wo sind die zukunftsweisenden Projekte? Potsdamer Neueste Nachrichten [online], 2. 11. 2015. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.pnn.de/brandenburg-berlin/1020793/>

posledních průzkumů se tato strana s Die Linke střídá na pozicích třetí a čtvrté nejsilnější strany. Ten aktuální přitom staví opoziční síly a strany koalice do patu.³⁷²

Podle současné předsedkyně Die Linke Katji Kipping vede cesta k celostátní rudo-rudo-zelené koalici nejprve přes vlády v jednotlivých zemích. Nejdůležitější zkouškou měly být v tomto ohledu zemské volby roku 2014 v Durynsku, kde strana doufala v posílení SPD a zvolení Bodo Ramelowa do funkce ministerského předsedy. Tím by se stal prvním politikem Die Linke na této pozici.³⁷³ Tento historický úspěch – první zemská rudo-rudo-zelená koalice a Bodo Ramelow jako ministerský předseda – se nakonec Die Linke podařil. Stejně jako v případě Braniborska zde ale strana narazila na svou minulost. Debata se strhla kolem jediné formulace v preambuli navrhované koaliční smlouvy, která označovala NDR za stát bezpráví (Unrechtsstaat). Přestože proti takovému označení vystupovala řada politiků Die Linke, včetně Gregora Gysiho, nakonec ve smlouvě zůstalo v nezměněné podobě.³⁷⁴ Zelení totiž na tomto odsouzení režimu NDR ze strany Die Linke trvali jakožto na jedné z existenčních podmínek koalice.³⁷⁵ Gysiho protesty nicméně koaliční vyjednávání narušovaly. Možná právě po výtkách svých spolustraníků se nakonec spokojil s prohlášením, že NDR nebyl stát bezpráví, ale také nešlo o právní stát. Kritiku sklídl i výrok bývalé předsedkyně strany Gesine Löttsch. Ta uvedla, že v NDR sice byly porušovány zákony, lidská práva a utlačována opozice, ale otázala se, zda je skutečně možné toto nazývat státem bezpráví. Ve své podstatě se ale v debatě nejvíce angažovali ti, kteří se nedovedli rozejít se svou vlastní politickou historií.³⁷⁶

Po posledních berlínských zemských volbách slaví Die Linke návrat do vlády. Tentokrát se ale už nejedná o koalici pouze s SPD, ale o rudo-rudo-zelenou koalici za účasti Zelených. Jedná se o první takovou zemskou koalici pod vedením sociální

³⁷² HENDRICH, Cornelia Karin. Brandenburg-Umfrage: AfD fällt auf den vierten Platz zurück. Welt [online], 1. 12. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article159878941/AfD-faellt-auf-den-vierten-Platz-zurueck.html>

³⁷³ REDLER, Lucy. Exportchlager Rot-Rot? Sozialismus.info [online], 23. 8. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.sozialismus.info/2014/08/exportschlager-rot-rot/>

³⁷⁴ Koalition in Thüringen: Rot-Rot-Grün bezeichnet DDR offiziell als Unrechtsstaat. Spiegel [online], 20. 11. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/thueringen-rot-rot-gruen-nennt-ddr-unrechtsstaat-a-1004059.html>

³⁷⁵ Gysi sieht DDR nicht als Unrechtsstaat. Süddeutsche Zeitung [online], 30. 9. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.sueddeutsche.de/politik/linke-gysi-sieht-ddr-nicht-als-unrechtsstaat-1.2154052>

³⁷⁶ MALZAHN, Claus Christian. Die Linke, gefangen im Unrechtsstaat DDR. Welt [online], 5. 10. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

demokracie. Die Linke jako jediný z partnerů nechala o budoucí spolupráci s SPD a Zelenými rozhodovat své berlínské členy. Ze zhruba 7 350 se jich hlasování zúčastnily dvě třetiny a koalici jich schválilo téměř 90 %.³⁷⁷ Die Linke v Berlíně je odlišná od organizací v jiných spolkových zemích, je více pragmatického zaměření, čemuž v některých oblastech podléhá její program. Aby uspěla ve specifických berlínských podmínkách, prošla zde strana de-radikalizací své ideologie a pokusila se oslovit širší spektrum voličů i za cenu odcizení levicovější části elektorátu. To odpovídá tomu, že z výše jmenovaných skupin v Berlíně drtivě převažují moderní socialisté. Berlínská Die Linke zdůrazňuje důležitost etablování strany v západoněmeckých parlamentech a spolupráce s SPD a Zelenými na zajištění konstruktivní většiny víc, než jakákoliv jiná zemská organizace.³⁷⁸ Jak bylo řečeno v předchozích částech práce, Die Linke vidí nebezpečí pouze ze strany pravice. I berlínská koaliční smlouva už byla kritizována za to, že ačkoliv za jednu ze svých hlavních priorit označuje ochranu obyvatel před kriminalitou, násilím a terorem, týká se toto zjevně pouze pravicového extremismu. O projevech levicového extremismu se smlouva vůbec nezmiňuje. Islamistický terorismus, který dokonce v prosinci roku 2016 v Berlíně přímo udeřil, je pouze zahrnutý pod mezinárodní terorismus.³⁷⁹

Na celostátní úrovni Die Linke ještě žádnou koalici neutvořila. Nejpravděpodobnější možností by byla v tomto případě rudo-rudo-zelená koalice s SPD a Zelenými, o které se začalo hovořit už po volbách do Spolkového sněmu v roce 2013. Předsedkyně frakce Zelených Katrin Göring-Eckhard ve Spolkovém sněmu v říjnu prohlásila, že přestože Die Linke ještě nepovažuje za stranu schopnou vlády, na budoucí jednání o rudo-rudo-zelené koalici je připravena. I druhý předseda frakce Anton Hofreiter byl toho názoru, že je třeba otevřít se možnosti tohoto spojení. Nicméně i podle něj Die Linke ještě není připravená a musí nejprve přehodnotit svou evropskou politiku a postoj k

<https://www.welt.de/politik/deutschland/article132918928/Die-Linke-gefangen-im-Unrechtsstaat-DDR.html>

³⁷⁷ Linke bestätigen Rot-rot-grüne Koalition. Zeit [online], 7. 12. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-12/berlin-koalitionsvertrag-die-linke-buergermeister-wahl>

³⁷⁸ HOUGH, D., Michael KOß a Jonathan OLSEN. *The Left Party in Contemporary German Politics*, s. 99-100.

³⁷⁹ SCHMOLL, Thomas. Linke Gewalt ist für Rot-Rot-Grün kaum der Rede wert. Welt [online], 26. 12. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article160592749/Linke-Gewalt-ist-fuer-Rot-Rot-Gruen-kaum-der-Rede-wert.html>

nasazování Bundeswehru pod mandátem Spojených národů.³⁸⁰ Následně prohlásilo i vedení SPD, že už nadále nechce možnost celostátní rudo-rudo-zelené koalice vylučovat. Důvodem pro to byl její špatný volební výsledek. Kromě pravicových populistů a krajně pravicových stran tak chce být SPD nadále otevřena jakýmkoliv možnostem spolupráce. Vedení Die Linke se nato vyjádřilo, že sociální demokracie sice došla k tomuto závěru pozdě, ale že byl nezbytný. SPD pak vzkázalo, aby zvážila okamžitou spolupráci ve Spolkovém sněmu.³⁸¹ K té ovšem v tomto volebním období nedošlo. Další příležitost nastane v roce 2017. Gregor Gysi už v polovině roku 2016 vyzýval k přípravám pro tuto koalici. Reagoval tak mimo jiné na předsedu SPD Sigmara Gabriela, který řekl, že progresivní síly se musejí spojit proti AfD. Další pohnutkou byl výsledek referenda o Brexitu, který ukázal podle Gysiho politický posun doprava, vyžadující spojení stran na levé straně politického spektra. Ty by pak měly vyslat do boje silného kandidáta na kancléře proti Angele Merkel. Podle Gysiho takovým kandidátem může být i sociální demokrat. Rudo-rudo-zelená koalice ale mezi Němci není příliš populární. V průzkumu Institutu Forsa ji podporovalo nejméně dotazovaných – asi pětina, navíc zpravidla z řad příznivců Die Linke.³⁸² Její proveditelnost pak bude záviset na výsledku příštích celostátních voleb.

³⁸⁰ Regierungsbildung: Göring-Eckhard würde auch Rot-Rot-Grün sondieren. Welt [online], 12. 10. 2013. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article120862178/Goering-Eckardt-wuerde-auch-Rot-Rot-Gruen-sondieren.html>

³⁸¹ Koalition mit Linkspartei: SPD-Spitze sieht künftig Rot-Rot-Grün als Option. Zeit [online], 12. 11. 2013. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2013-11/spd-linke-koalition-parteitag>

³⁸² Bundestagswahl 2017: Historisches Fenster für Rot-Rot-Grün. Zeit [online], 29. 6. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-06/bundestagswahl-2017-gregor-gysi-koalition-rot-rot-gruen>

Závěr

Vzhledem ke specifickému původu strany Die Linke, která vznikla spojením na východě zakotvené Linkspartei.PDS a západoněmecké WASG, bylo hlavním cílem práce zkoumat, v jakých oblastech, jakým způsobem a v jaké intenzitě se ve straně projevuje rozdělení na východ a západ. Cílem první části práce pak bylo takto zanalyzovat vznik Die Linke, její organizační strukturu a ideologický a programový profil. Cílem druhé části práce pak bylo přiblížit pozici Die Linke v německém politickém systému, a to z hlediska volebních výsledků, elektorátu a vztahů k dalším politickým subjektům.

Byly položeny následující čtyři výzkumné otázky:

Jaké byly pohnutky vedoucí WASG a Die Linkspartei.PDS ke sloučení a jakým způsobem se toto sloučení projevilo na programu, organizaci a elektorátu Die Linke? Které programové body jsou pro Die Linke klíčové a docházelo v průběhu existence v programech strany ke změnám, zejména v souvislosti se změnami veřejného mínění? Jaké je postavení Die Linke v německém politickém systému, kdo jsou potenciální koaliční partneři, proti komu se strana vymezuje?

Jaký je profil voliče Die Linke, voličská fluktuace a popularita strany mezi mladými voliči?

Strany PDS a WASG ke sloučení vedlo mnoho pragmatických pohnutek. PDS měla za sebou volební debakl z roku 2002 a hledala způsoby, jak rozšířit svou sféru vlivu i do západních spolkových zemí, kde se jí zatím nedařilo. K tomu byla na západě vzniklá WASG ideálním partnerem. Ta zároveň jako nová strana měla jen malou naději na celostátní překonání uzavírací klauzule. Z obou táborů se ozývaly i protesty proti sloučení, nicméně dobrý výsledek voleb do Spolkového sněmu v roce 2005 a potřeba vytvoření silné protiváhy neoliberalismu a sociální politiky vládní SPD se ukázaly být dosti silným impulzem pro sjednocení. Programové zaměření obou stran bylo, alespoň co se jejich základních hodnot a priorit týče, velmi podobné. Vycházely ale z jiných historických podmínek. Hlavní ideologický ústupek musela udělat WASG tím, že se přihlásila k pojmu demokratického socialismu. Jelikož PDS ze své pozice starší a etablovanější strany disponovala propracovanější politikou, převažuje i ve výsledných programech Die Linke její vliv. To ale neznamená, že v nich nelze nalézt konkrétní politiky, které přinesla WASG. Zatímco v PDS dominovali na vedoucích postech lidé z

východních zemí, příchodem WASG se zastoupení vychýlilo do převahy osob pocházejících ze západu. Dodnes je ve straně zachován klíč, podle kterého je každý ze dvou předsedů spojen s jinou částí země. Sloučení obou stran přineslo také změnu členské základny. Zatímco u PDS drtivě převažovali členové v populačně slabších nových spolkových zemích, po sloučení došlo k postupnému vyrovnání mezi východem a západem, ovšem ne pouze díky přílivu členů na západě, ale i kvůli jejich ubývání na východě. Dvojí historie Die Linke, tvořené jak starými kádry PDS (potažmo SED) a mladšími aktivisty z WASG, se projevuje i na věkové struktuře, kdy věkový průměr členů na východě je asi o dvacet let vyšší, než u těch na západě. Elektorát PDS byl koncentrován na východě, díky alianci s WASG došlo už v celostátních volbách v roce 2005 ke skokovému nárůstu podpory i ve starých spolkových zemích. Ve volbách z let 2009 a 2013 počet voličů na západě ty z východu překonával, přestože v roce 2013 už jen s menším rozdílem. Nicméně vzhledem k celkové větší populaci ve starých spolkových zemích lze říct, že centrum podpory Die Linke zůstává na východě.

Pro Die Linke je klíčová zejména její hospodářská politika, politika práce a sociálních věcí a programové body, spojené s obecným důrazem na hodnotu rovnosti a rovnoprávnost všech lidí ve společnosti. Výrazně se ale zaměřuje i na problematiku vzdělávání a životního prostředí. Sociální a ekologické problémy Die Linke propojuje do jedné roviny. Radikální požadavky pak má strana v oblasti zahraniční politiky. Vzhledem ke své historii Die Linke stále zdůrazňuje speciální vztah k novým spolkovým zemím a jejich specifickým problémům. Celkově je politika Die Linke svým zaměřením stálá a není zjevné, že by se strana nechávala ovlivňovat veřejným míněním. Dobře to ilustruje její migrační politika, kde nalezneme konzistentní požadavky napříč různými spolkovými zeměmi i časem.

Die Linke svými úspěchy rozšířila politický systém Německa na systém pěti stran. Jejími přirozenými partnery a také konkurenty jsou SPD a Zelení, se kterými se již strana účastní několika koalic na zemské úrovni. V současné době se hovoří o možnosti rudo-rudo-zelené koalice na celostátní úrovni, to bude nicméně záviset mimo jiné i na výsledku celostátních voleb v roce 2017. Subjektem, proti kterému se Die Linke nejmórazněji vymezuje, je krajně pravicová Alternativa pro Německo. Tu nevnímá jako konkurenta, ale jako protivníka, a hodlá bojovat proti jejímu etablování i normalizaci. Voliči těchto stran k sobě ale mají velmi blízko, a tak mezi nimi v posledních letech dochází k výrazné voličské fluktuaci. K té dochází i mezi Die Linke a SPD. V roce 2009

profitovala Die Linke z pozice strany, které lidé odevzdávali protestní hlas kvůli sociálním reformám vládní SPD. Ta však po těchto volbách skončila v opozici. Voliče, které od SPD Die Linke v roce 2009 přetáhla, se jí pak v následujících volbách udržet nepodařilo. Z hlediska voličského profilu volí Die Linke všechny věkové skupiny poměrně rovnoměrně. Největší úspěch má strana u nezaměstnaných, kterých dokonce v roce 2009 přilákala ze všech stran nejvíc. V porovnání s ostatními stranami není Die Linke příliš populární u prvovoličů.

Summary

Due to the specific origin of the Left Party, the main objective was to examine in which areas, in what ways and at which intensity is the divide between East and West reflected in the party. In the first part of my thesis I analyzed the merging process between Linkspartei.PDS and WASG and the organisational structure and ideological and programmatic profile of the resulting party. In the second part of my work I precised the position of the Left Party in the German political system, in terms of election results, electorate and relations to other political parties.

The merger between LP.PDS and WASG had pragmatic grounds but was also grounded in shared programmatic values. However, the policies and ideology of PDS clearly dominates in the party programmes.

While PDS dominated in the Eastern parts of the country and WASG was founded in the West. The Left Party still has two leaders, one from each part of the country. Merging the two parties also brought change in the membership base. There was an influx of members from the West and at the same time a decline in numbers in East. The dual history is also reflected in the age structure where members in the East are on average 20 years older. This is caused by a significant number of former cadres in the new states and younger activists in the old ones. The main support core of the party remains in the East, even though the number of votes in the West slightly surpassed ones in the East in the 2013 elections.

Key programmatic points of the Left Party are economics, work, social issues, equality, environmental issues and a radical foreign policy. Due to its history the party still underlines special relations to the problems of the former GRD states. Overall, the party policies are stable and not easily influenced by public opinion. This can be seen in the consistent party policies concerning migration.

Natural partners and competitors of the Left Party are the Greens and the Social Democrats. The party is currently involved in several coalitions at the state level with these parties. The red-red-green coalition at the national level may be possible in the near future. The Left Party fights against the far-right Alternative for Germany. However its voters are very close and there is significant voter turnover between these two parties. This also happens with the Social Democratic Party. The Left Party votes

come from all age groups and a lot of them is unemployed. Compared to other parties, the Left Party isn't particularly popular amongst first-time voters.

Použité zdroje**Monografie a odborné články**

ACKKERMAN, Tjitske a Matthijs ROODUIJN. Flank attacks: Populism and left-right radicalism in Western Europe. *Party Politics* [online]. 2015, s. 1-12. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1354068815596514>

BACKES, Uwe. *Politischer Extremismus in demokratischen Verfassungsstaaten*. Springer, 1989. 385 s. ISBN 978-3531119465.

BACKES, Uwe a Eckhard JESSE. *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. Berlin: Propyläen, 1993. 543 s. ISBN 978-3549051559.

CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5.

COFFÉ, Hilde a Rebecca PLASSA. Party policy position of Die Linke: A continuation of the PDS? *Party Politics*, vol. 16, no. 6, s. 721-735.

DANICS, Štefan. *Extremismus*. Praha: Triton, 2003. 62 s. ISBN 80-7254-454-3.

DOVERMANN, Ulrich. *Linksextremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. 2. Vyd. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2012. ISBN 978-3-8389-0135-0.

ELO, Kimmo. The Left Party and the Developments of the German Party System. *German Politics and Society*, vol. 26, no. 3, s. 50-68.

FIALA, P., Miroslav MAREŠ a Petr SOKOL. *Eurostrany. Politické strany na evropské úrovni*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007. 269 s. ISBN 978-80-87029-05-3.

FLECHTHEIM, Ossip K. *Die KPD in der Weimarer Republik*. Frankfurt nad Mohanem: Europäische Verlangsanstalt, 1989. 360 s.

FÜLBERTH, Georg. *Doch wenn sich die Dinge ändern": die Linke*. Köln: PapyRossa Verlag, 2008. Neue kleine Bibliothek, 126. 175 s. ISBN 3894383836.

GALLAGHER, M., Michael LAVER a Peter MAIR. *Representative government in modern Europe*. 4. Vyd. McGraw-Hill, 2006. 482 s. ISBN 978-0-07-297706-6.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 362s. ISBN 978-80-7380-137-3.

HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada, 2010. 310 s. ISBN 978-80-247-3192-6.

HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, ed. *Rudí a růžoví: transformace komunistických stran*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Sborníky. 279 s. ISBN 80-210-2990-0.

HOUGH, Dan a Michael KOß. Populism Personified or Reinvigorated Reformers? The German Left Party in 2009 and Beyond. *German Politics and Society*, vol. 27, no. 91, s. 76-91.

- HOUGH, D., Michael KOß a Jonathan OLSEN. *The Left Party in Contemporary German Politics*. Palgrave MacMillan, 2007. 214 s. ISBN 978-0-230-01907-2.
- CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. 184 s. ISBN 978-80-7367-098-6.
- CHMELÍK, Jan. *Extremismus*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 425 s. ISBN 978-80-7380-376-6.
- KOPEČEK, Lubomír. Stranická rodina – rozdíly v jejím vymezování a práce s ní v podmínkách postkomunistické střední Evropy. In: FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA, ed. *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 39-44. ISBN 80-7325-074-8.
- LÖSCHE, Peter. *Kleine Geschichte der deutschen Parteien*. Stuttgart: Kohlhammer, 1993. 222 s. ISBN 3-17-010036-X.
- MALYCHA, Andreas a Peter Jochen, WINTERS. *Die SED: Geschichte einer deutschen Partei*. Mnichov: C.H.Beck, 2009. 480 s. ISBN 978-3-406-59231-7.
- MAREŠ, Miroslav. Transnacionální spolupráce krajní levice v Evropě. In: NĚMEC, Jan a Markéta ŠŮSTKOVÁ. *3. Kongres českých politologů, Olomouc 8.-10. 9. 2006*. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 2006, s. 566-573. ISBN 978-80-902176-0-7.
- MARCH, Luke a Cas MUDDE. What's Left of Radical Left? The European Radical Left Since 1989: Decline and Mutation. *Comparative European Politics*, vol. 3, no. 1, s. 23-49.
- MARKS, Harry J. The Sources of Reformism in the Social Democratic Party of Germany, 1890-1914. *The Journal of Modern History*, vol. 11, no. 3, s. 334-356.
- MAYER, Tilman. Linkspopulismus als Herausforderung. *Die Politische Meinung*, no. 465, s. 15-18.
- MICUS, Matthias. Stärkung des Zentrums. Perspektiven, Risiken und Chancen des Fusionsprozesses von PDS und WASG. In: SPIER, Tim et al. *Die Linkspartei. Zeitgemäße Idee oder Bündnis ohne Zukunft?* VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, s. 185-237. ISBN 978-3-531-14941-7.
- MUDDE, Cas. Radikale Parteien in Europa. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 2008, no. 47. Bundeszentrale für politische Bildung [online], 10. 11. 2008. [cit. 2016-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.bpb.de/apuz/30843/radikale-parteien-in-europa?p=all>
- MUDDE, Cas. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, vol. 39, no. 4, s. 542-563.
- NACHTWEY, Oliver a Tim SPIER. Political Opportunity Structures and the Success of the German Left Party in 2005. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, vol. 15, no. 2, s. 123-154.
- NETTL, Peter. The German Social Democratic Party 1890-1914 as a Political Model. *Past and Present*, no. 30, s. 65-95.

- NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. *Die PDS. Geschichte, Organisation, Wähler, Konkurrenten*. Opladen: Leske+Budrich, 1996. 335 s. ISBN 978-3-322-95717-7.
- NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. Nach der Bundestagswahl 1998: die PDS in stabiler Seitenlage? In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 1998*. Opladen: Leske + Budrich, 1999, s. 119-140. ISBN 3810023027.
- NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. Die PDS in Not. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2002*. Opladen: Leske + Budrich, 2003, s. 125-158. ISBN 3810037222.
- NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. Die Partei Die Linke. Nach der Gründung in des Kaisers neuen Kleidern? Eine politische Bedarfsgemeinschaft als neue Partei im deutschen Parteiensystem. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2005*. Wiesbaden: VS, Verlag für Sozialwissenschaften, 2008, s. 151-199. ISBN 3531152459.
- NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. „Quo vadis? Wie die LINKE versucht, sich als Partei und für sich eine Position im Parteiensystem zu finden.“ Interne Konsolidierungsprozesse und Orientierungssuche im Fünf-Parteien-System. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2009*. Wiesbaden: VS, Verlag für Sozialwissenschaften, 2011, s. 157-177. ISBN 3531179357.
- NEUGEBAUER, Gero a Richard STÖSS. Den Zenit überschritten: Die Linkspartei nach der Bundestagswahl 2013. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2013*. Wiesbaden: Springer, s. 159-174. ISBN 9783658028527.
- NIEDERMAYER, Oskar. Das deutsche Parteiensystem nach der Bundestagswahl 2009. In: NIEDERMAYER, Oskar. *Die Parteien nach der Bundestagswahl 2009*. Wiesbaden: VS, Verlag für Sozialwissenschaften, 2011, s. 7-35. ISBN 3531179357.
- NIEDERMAYER, Oskar. *Parteimitglieder in Deutschland: Version 2016-NEU*. Arbeitshefte aus dem Otto-Stammer-Zentrum, no. 26. Berlin: Freie Universität Berlin, 2016. 82 s. Dostupné z WWW: <http://www.polsoz.fu-berlin.de/polwiss/forschung/systeme/empsocz/schriften/Arbeitshefte/P-PM16-NEU.pdf>
- PATTON, David F. *Out of the east: from PDS to Left Party in unified Germany*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 2011. 228 s. ISBN 978-1-4384-3450-6.
- PFAHL-TRAUGHBER, Armin. *Linksextremismus in Deutschland: eine kritische Bestandsaufnahme*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2015. 248 s. ISBN 978-3-8389-0569-3.
- POTTHOFF, Heinrich a Susanne MILLER. *The Social Democratic Party of Germany, 1848-2005*. Bonn: Dietz, 2006. 496 s. ISBN 3801203654.
- SOLTY, Ingar. The Historic Significance of the New German Party. *Socialism and Democracy*, vol. 22, no. 1, s. 1-34.
- SOLTY, Ingar. Transformation des deutschen Parteiensystems und europäische historische Verantwortung der Linkspartei. *Das Argument*, vol. 49, no. 3, s. 329-347.

SPIER, Tim et al. *Parteimitglieder in Deutschland*. Wiesbaden: VS Verlag, 2011. 213 s. ISBN 3531140426.

STRMISKA, Maxmilián et al. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. 727 s. ISBN 80-7367-038-0.

Stranické dokumenty

Bürgerschaftswahlprogramm Land Bremen 2015. Sozial, dass muss drin sein. Die Linke. Dostupné z WWW: http://www.dielinke-bremen.de/fileadmin/user_upload/Wahlen_2015/Wahlprogramm_2015/LinkeBRE_LTW15_La ngwahlprogramm_Web.pdf

Die Linkspartei.PDS Statut, 2006. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/PDS_-_Statut_2006.pdf

Gründungsprogramm der WASG. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/WASG_Gruendungsprogramm.pdf

Key Programmatic Points. Die Linke, 2007. Dostupné z WWW: http://die-linke.de/fileadmin/download/international/programmatic_points.pdf

Programm der Partei des demokratischen Sozialismus, 1993. Dostupné z WWW: http://archiv2007.sozialisten.de/download/dokumente/grundsatzdokumente_partei/partieprogramm1993.pdf

Programm der Partei des Demokratischen Sozialismus, 2003. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/PDS-Parteiprogramm_2003.pdf

Programme of the DIE LINKE Party. Die Linke, 2011. Dostupné z WWW: https://www.die-linke.de/fileadmin/download/dokumente/englisch_die_linke_programm_erfurt.pdf

Programm zur Landtagswahl 2016, Mecklenburg-Vorpommern. Aus Liebe zu M-V. Die Linke. Dostupné z WWW: https://www.originalsozial.de/fileadmin/dokumente_2016/Wahlkampf/Wahlprogramm_DIE_LINKE_2016b.pdf

Statut der Partei des Demokratischen Sozialismus, 1990. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/PDS_-_Statut_1990.pdf

Statut der Partei des Demokratischen Sozialismus, 1991. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/ADS/PDS_-_Statut_1991.pdf

Wahlprogramm für die Landtagswahl in Rheinland-Pfalz am 13. März 2016. Sozial muss drin sein. Die Linke, s. 53-54. Dostupné z WWW: http://www.dielinke-rhlp.de/fileadmin/lv/galerie/2016/kampaLTW16/Langwahlprogramm_LTW16_final.pdf

Wahlprogramm für die Landtagswahl in Sachsen-Anhalt am 13. März 2016. Ein Land zum Leben. Ein Land zum bleiben. Die Linke, s. 5. Dostupné z WWW: http://www.dielinke-sachsen-anhalt.de/fileadmin/LTW2016/kampagne/LinkeSXA_LTW16_Langwahlprogramm.pdf

Wahlprogramm Landtagswahl 2016. Baden-Württemberg plus sozial. Die Linke. Dostupné z WWW: http://www.die-linke-bw.de/fileadmin/lv/2016landtagswahlen/ltw16-programme/LINKE_PROGRAMM.pdf

Wahlprogramm zur Berliner Abgeordnetenhauswahl am 18. September 2016. Unser Plan zu ein soziales und ökologisches Berlin. Die Linke. Dostupné z WWW: <http://www.die-linke-berlin.de/fileadmin/download/2016/wahlprogramm.pdf>

Wahlprogramm zur Bundestagswahl 2013. 100 % Sozial. Die Linke. Dostupné z WWW: https://www.die-linke.de/fileadmin/download/wahlen2013/bundestagswahlprogramm/bundestagswahlprogramm2013_langfassung.pdf

Wahlprogramm zur Bürgerschaftswahl am 15. Februar 2015. Für eine Politikwende – Hamburg für die Menschen und nicht für den Profit. Die Linke. Dostupné z WWW: https://www.die-linke-hamburg.de/fileadmin/Wahlen_2015/Dokumente/DIE_LINKE_Hamburg_Wahlprogramm_2015.pdf

Internetové zdroje

A splintering headache: German politics is turning into a six-party system. The Economist [online], 19. 9. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.economist.com/news/europe/21707383-weak-winners-and-populist-upstarts-berlins-election-german-politics-turning-six-party>

Anteil der Frauen an den Parteimitgliedschaften. Bundeszentrale für politische Bildung [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.bpb.de/politik/grundfragen/parteien-in-deutschland/140358/anteil-frauen>

BEWARDER, Manuel. Akzeptanz der Deutschen für Flüchtlinge sinkt. Welt [online], 30. 7. 2015. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article144650873/Akzeptanz-der-Deutschen-fuer-Fluechtlinge-sinkt.html>

Bundessatzung der Partei DIE LINKE. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/partei/dokumente/bundessatzung-der-partei-die-linke/>

Bundestagswahl 2017: Historisches Fenster für Rot-Rot-Grün. Zeit [online], 29. 6. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-06/bundestagswahl-2017-gregor-gysi-koalition-rot-rot-gruen>

Bundesweite Zusammenschlüsse. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/zusammenschluesse/>

CASPARI, Lisa. Linke und Grüne. Flirt ohne Zukunft. Zeit [online], 5. 2. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2014-02/linke-gruene-opposition-rot-rot-gruen-buendnis/komplettansicht>

Der Gründungsparteitag der Linkspartei. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/index.php?id=258>

- Die Linksjugend ['solid]. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<https://www.die-linke.de/partei/weitere-strukturen/organisationen/die-linksjugend-solid/>
- Endgültiges Ergebnis für das Land Nordrhein-Westfalen. Die Landeswahlleiterin des Landes Nordrhein-Westfalen. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://alt.wahlergebnisse.nrw.de/landtagswahlen/2005/lwahl/a000lw0500.htm>
- Entwicklung der Mitgliederzahlen. Die Linke.PDS. [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
http://archiv2007.sozialisten.de/partei/daten/pdf/entwicklung_mitgliederzahlen_bis2005.pdf
- Ergebnisse früherer Bundestagswahlen. Der Bundeswahlleiter. Dostupné z WWW:
https://www.bundeswahlleiter.de/en/dam/jcr/397735e3-0585-46f6-a0b5-2c60c5b83de6/btw_ab49_gesamt.pdf
- Ergebnisse früherer Landtagswahlen. Der Bundeswahlleiter. Dostupné z WWW:
https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/a333e523-0717-42ad-a772-d5ad7e7e97cc/lw_ergebnisse_gesamt.pdf
- EUBEL, Cordula a Mathias MEISNER. Linken-Vize Katja Kipping im Interview: „Wir müssen uns der grünen Herausforderung stellen“. Der Tagesspiegel [online], 18. 4. 2011. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.tagesspiegel.de/politik/linken-vize-katja-kipping-im-interview-wir-muessen-uns-der-gruenen-herausforderung-stellen/4070954.html>
- Europawahl 2009. Statistisches Bundesamt[online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-06-07-EP-DE/index.shtml>
- Europawahl 2014. Der Bundeswahlleiter [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2014-05-25-EP-DE/index.shtml>
- Extremismusbekämpfung. Bundesministerium des Innern [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
http://www.bmi.bund.de/DE/Themen/Sicherheit/Extremismusbekaempfung/extremismusbekae mpfung_node.html
- FISCHER, S., Björn HENGST a Simone KAISER. 20-Prozent-Plus. Lafontaines Linke drängt in die Saar-Regierung. Spiegel [online], 30. 8. 2009. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/20-prozent-plus-lafontaines-linke-draengt-in-die-saar-regierung-a-645918.html>
- Geheimdienst. Verfassungsschutz beobachtet 27 Linken-Abgeordnete. Spiegel [online], 22. 1. 2012. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/geheimdienst-verfassungsschutz-beobachtet-27-linken-abgeordnete-a-810651.html>
- Gysi sieht DDR nicht als Unrechtsstaat. Süddeutsche Zeitung [online], 30. 9. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.sueddeutsche.de/politik/linke-gysi-sieht-ddr-nicht-als-unrechtsstaat-1.2154052>
- HENDRICH, Cornelia Karin. Brandenburg-Umfrage: AfD fällt auf den vierten Platz zurück. Welt [online], 1. 12. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

<https://www.welt.de/politik/deutschland/article159878941/AfD-faellt-auf-den-vierten-Platz-zurueck.html>

HENGST, Björn. Linken-Wahlkampf in Saarland. Und ewig grüßt der Lafontaine. Spiegel [online], 22. 3. 2012. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/lafontaine-wahlkampf-im-saarland-a-822622.html>

History. GUE/NGL [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.guengl.eu/group/history>

HOFF, Benjamin-Immanuel. Ergebnisse der Landtagswahl in Thüringen am 14. September 2014 - Wahlbericht, s. 9. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publicationen/2014_TH_LTW_Wahlbericht.pdf

HÜTTNER, Bernd a Norbert SCHEPERS. Die Bürgerschaftswahl in Bremen 2007: DIE LINKE im Westen angekommen? Standpunkte11/2007. Dostupné z WWW: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/Standpunkte/Standpunkte_0711.pdf

KHAMIS, S. Die AfD und ihre neuen linken Wähler. Von Links nach Rechts. Bayern 2 [online], 7. 3. 2016. [cit. 2017-05-01]. Dostupné z WWW: <http://www.br.de/radio/bayern2/sendungen/zuendfunk/politik-gesellschaft/afd-linke-waehler-100.html>

Koalition in Thüringen: Rot-Rot-Grün bezeichnet DDR offiziell als Unrechtsstaat. Spiegel [online], 20. 11. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/thueringen-rot-rot-gruen-nennt-ddr-unrechtsstaat-a-1004059.html>

Koalition mit Linkspartei: SPD-Spitze sieht künftig Rot-Rot-Grün als Option. Zeit [online], 12. 11. 2013. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2013-11/spd-linke-koalition-parteitag>

KÜPPER, Mechthild. Wie die Linkspartei ihre Wähler an die AfD verliert. Frankfurter Allgemeine Politik [online], 28. 6. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/sarah-wagenknechts-linkspartei-verliert-waehler-an-afd-14304550.html>

Linke bestätigen Rot-rot-grüne Koalition. Zeit [online], 7. 12. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-12/berlin-koalitionsvertrag-die-linke-buergermeister-wahl>

Linken Parteitag. Kipping und Riexinger mit mässiger Zustimmung wiedergewählt. Zeit [online], 28. 5. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-05/linken-parteitag-bernd-riexinger-afd>

Linksextremismus. Bundesministerium des Innern [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: http://www.bmi.bund.de/DE/Themen/Sicherheit/Extremismusbekaempfung/Linksextremismus/linksextremismus_node.html

Linkspartei. Verfassungsschutz muss alle Informationen über Gysi löschen. Spiegel [online], 5. 9. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/gregor-gysi-verfassungsschutz-muss-informationen-loeschen-a-990004.html>

LÖTZSCH, Gesine. Rücktritt vom Parteivorsitz. Erklärung von Gesine Löttsch [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/presse/presseerklaerungen/detail/zurueck/presseerklaerungen/artikel/ruecktritt-vom-parteevorsitz/>

2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/presse/presseerklaerungen/detail/zurueck/presseerklaerungen/artikel/ruecktritt-vom-parteevorsitz/>

2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/nc/presse/presseerklaerungen/detail/zurueck/presseerklaerungen/artikel/ruecktritt-vom-parteevorsitz/>

MAISNER, M., Frank JANSEN a Max MUTH. Überwachung von Abgeordneten.

Verfassungsschutz will nur noch extreme Linke beobachten. Der Tagesspiegel [online], 23. 1.

2013. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.tagesspiegel.de/politik/ueberwachung-von-abgeordneten-verfassungsschutz-will-nur-noch-extreme-linke-beobachten/7672076.html>

MALZAHN, Claus Christian. Als die Linke noch die „Alternative für Deutschland“ war. Welt

[online], 28. 5. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

<https://www.welt.de/debatte/kommentare/article155772988/Als-die-Linke-noch-die-Alternative-fuer-Deutschland-war.html>

MALZAHN, Claus Christian. Die Linke, gefangen im Unrechtsstaat DDR. Welt [online], 5. 10.

2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

<https://www.welt.de/politik/deutschland/article132918928/Die-Linke-gefangen-im-Unrechtsstaat-DDR.html>

Mitgliederzahlen. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/fakten/mitgliederzahlen/>

<https://www.die-linke.de/partei/fakten/mitgliederzahlen/>

Mitgliederzahlen (Stand 31. Dezember 2006). Statistiken. Die Linke.PDS [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

<http://archiv2007.sozialisten.de/partei/daten/statistiken/mitglieder.htm>

Mitgliederzahlen der politischen Parteien in Deutschland am 31. Dezember 2015. Statista

[online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1339/umfrage/mitgliederzahlen-der-politischen-parteien-deutschlands/>

Neue Ära der Linken mit Löttsch und Ernst. Welt [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z

WWW: <http://www.n24.de/n24/Nachrichten/Politik/d/987292/neue-aea-der-linken-mit-loetzsch-und-ernst.html>

Neue Parteichefs. Kipping und Riexinger führen tief zerstrittene Linke. Spiegel [online], 2. 6.

2012. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z WWW: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/katja-kipping-ist-neue-linken-chefin-a-836667.html>

Opferverbände demonstrieren gegen Rot-Rot. Politically Incorrect [online], 17. 12. 2009. [cit.

2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.pi-news.net/2009/12/opferverbaende-demonstrieren-gegen-rot-rot/>

PETERS, Klaus. Ein Jahr Rot-Rot in Brandenburg. Wo sind die zukunftsweisenden Projekte? Potsdamer Neueste Nachrichten [online], 2. 11. 2015. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.pnn.de/brandenburg-berlin/1020793/>

Populismus. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/die-linke/wahlen/archiv/archiv-bundestagswahl-2009/positionen/themen-a-z/p-t/populismus/>

Programm der Partei DIE LINKE. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.die-linke.de/partei/dokumente/programm-der-partei-die-linke/>

Publikationen des Landesbehörden. Bundesamt für Verfassungsschutz. Dostupné z WWW: <https://www.verfassungsschutz.de/de/oeffentlichkeitsarbeit/publikationen/verfassungsschutzberichte/publikationen-landesbehoerden-verfassungsschutzbericht>

REDLER, Lucy. Exportchlager Rot-Rot? Sozialismus.info [online], 23. 8. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.sozialismus.info/2014/08/exportschlager-rot-rot/>

Regierungsbildung: Göring-Eckhard würde auch Rot-Rot-Grün sondieren. Welt [online], 12. 10. 2013. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article120862178/Goering-Eckardt-wuerde-auch-Rot-Rot-Gruen-sondieren.html>

Rot-Rot – Platzek will nicht mehr mit CDU regieren. Berliner Morgenpost [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.morgenpost.de/brandenburg/article104674284/Rot-Rot-Platzek-will-nicht-mehr-mit-CDU-regieren.html?service=amp>

SCHMOLL, Thomas. Linke Gewalt ist für Rot-Rot-Grün kaum der Rede wert. Welt [online], 26. 12. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article160592749/Linke-Gewalt-ist-fuer-Rot-Rot-Gruen-kaum-der-Rede-wert.html>

Stern Umfrage: Wer das erste mal wählt, wählt gerne links. Stern [online], 15. 6. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.stern.de/politik/deutschland/stern-umfrage--erstwaehler-waehlen-am-liebsten-links-6900500.html>

Umfragen Aktuelle Themen. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-aktuellethemen.shtml>

Umfragen Aktuelle Themen. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-aktuellethemen.shtml>

Umfragen Aufgaben & Probleme. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-probleme.shtml>

Umfragen Aussagen zu den Parteien. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-aussagen.shtml>

Umfragen Aussagen zu den Parteien. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].
Dostupné z WWW: <https://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-aktuellethemen.shtml>

Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Baden-Württemberg 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].
Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-03-13-LT-DE-BW/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Berlin 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z
WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-09-18-LT-DE-BE/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Mecklenburg-Vorpommern 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].
Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-09-04-LT-DE-MV/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Rheinland-Pfalz 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].
Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-03-13-LT-DE-RP/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

Umfragen zur Flüchtlingspolitik. Sachsen-Anhalt 2016. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].
Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-03-13-LT-DE-ST/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

Verfassungsschutz. Bundeszentrale für politische Bildung [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné
z WWW: <http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/recht-a-z/23101/verfassungsschutz>

Verfassungsschutz. Geheimdienst beobachtet 25 Linken-Abgeordnete. Spiegel [online], 2. 6.
2013. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/verfassungsschutz-geheimdienst-beobachtet-25-linken-abgeordnete-a-903309.html>

Verfassungsschutz stellt Beobachtung von Linken-Abgeordneten ein. Süddeutsche Zeitung
[online], 14. 3. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://www.sueddeutsche.de/politik/linksfraktion-im-bundestag-verfassungsschutz-stellt-beobachtung-von-linken-abgeordneten-ein-1.1912666>

Verfassungsschutzbericht 2006. Dostupné z WWW:
https://web.archive.org/web/20090806205226/http://www.verfassungsschutz.de/download/SHO W/vsbericht_2006.pdf

Verfassungsschutzbericht 2007. Kurzfassung. Dostupné z WWW:
http://www.bmi.bund.de/cae/servlet/contentblob/134956/publicationFile/14806/VSB_Kurzfassung.pdf

Verfassungsschutzbericht 2011. Dostupné z WWW:
https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2012/vsb2011.pdf?__blob=publicationFile

Verfassungsschutzbericht 2015. Dostupné z WWW:
<https://www.verfassungsschutz.de/embed/vsbericht-2015.pdf>

Was ist Linksextremismus? Bundesamt für Verfassungsschutz[online]. [cit. 2017-01-05].
Dostupné z WWW: <https://www.verfassungsschutz.de/de/arbeitsfelder/af-linksextremismus/was-ist-linksextremismus>

Wähler nach Altersgruppen. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].
Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-alter.shtml>

Wähler nach Altersgruppen. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05].
Dostupné z WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-alter.shtml>

Wähler nach Tätigkeit. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z
WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-job.shtml>

Wähler nach Tätigkeit. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z
WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-job.shtml>

Wählerwanderung. Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z
WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/analyse-wanderung.shtml>

Wählerwanderung. Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z
WWW: <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/analyse-wanderung.shtml>

WEHNER, Markus. Umfrage: Wähler von Linkspartei und AfD stehen sich nahe. Frankfurters
Allgemeine Politik [online], 17. 9. 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/umfrage-waehler-von-linkspartei-und-afd-stehen-sich-nahe-14439928.html>

Weitere Zusammenschlüsse. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<https://www.die-linke.de/partei/weitere-strukturen/weitere-zusammenschlusse/>

Wer wählte was? Bundestagswahl 2009. Infratest Dimap.[cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2009-09-27-BT-DE/umfrage-werwas.shtml>

Wer wählte was? Bundestagswahl 2013. Infratest Dimap. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2013-09-22-BT-DE/umfrage-werwas.shtml>

Zum Umgang der Partei DIE LINKE mit der Rechtspartei AfD. Beschluss des Parteivorstandes
vom 20. Februar 2016. Die Linke [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<https://www.die-linke.de/partei/organe/parteivorstand/parteivorstaende-archiv/parteivorstand-2014-2016/beschlusse/zum-umgang-der-partei-die-linke-mit-der-rechtspartei-afd/>

Zweitel Wahlgang in Thüringen. Bodo Ramelow zum Ministerpräsidenten gewählt. Spiegel
[online], 5. 12. 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z WWW:
<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/thueringen-ramelow-zum-ministerpraesidenten-gewaehlt-a-1006767.html>

Další zdroje

Soukromá e-mailová komunikace s Konzultačním a informačním centrem Die Linke.